MAREA UNIRE

1 DECEMBRIE 1918

magazin istoric

ANUL XXII NR. 12 (261) DECEMBRIE 1988

ANNO DOMINI MDCCCXVIII KALENDIS DECEMBRIIS HOC LOCO
UNIO TRANSILVANIAE
SOLLENNI ET UNANIMO POPULI VOTO IN PERPETUUM ATQUE
IREVOCABILITER PROCLAMATA EST CUIUS REI MEMORIA
SEMPER SIT
SALA LABIRU

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XXII
Nr. 12 (261)
decembrie 1988

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

70 DE ANI DE LA FĂURIREA STATULUI NAŢIONAL UNITAR ROMÂN

● **Preşedintele Nicolae Ceauşescu despre lupta pentru unitate naţională a românilor:**
Mircea Muşat 2

● **Unirea — unanim act de decizie al poporului:**
Ion Popescu-Puţuri 5

● **„Naţiunea română într-un singur stat":**
Gheorghe Unc 11

● **Consiliul Naţional Român Central şi acţiunea sa pentru unirea Transilvaniei cu România:**
Alexandru Roz 15

● **Am semnat pergamentul Unirii:**
Laurenţiu Oanea 16

● **De pe Dealul Secului, la Alba Iulia:**
Elisabeta Ioniţă 19

● **1916-1918. Academia Română — Patria mai presus de orice:**
Alexandru Dobre, Marian Ştefan 23

● **Recunoaşterea dreptului istoric:**
Ion Ardeleanu 27

● **Documente străine inedite despre 1 Decembrie 1918:**
I. Dumitriu-Snagov 28

● **Victor Slăvescu — note zilnice:** *Eugen Preda*... 35 ● **Centenar Nehru:** *Cristian Popişteanu*... 39 ● **1914— Degringolada marilor imperii:** *Philippe Erlanger*... 41 ● **În Bucureştl, acum 50 ani...** 46 ● **Cine l-a ucis pe ducele d'Enghien?:** *Maurice Schumann*... 50 ● **1945. File din cronica rezistenţei din Malaysia:** *Gurchan Singh*... 55 ● **Se desparte America Latină de Europa colonială?:** *Fernand Braudel*... 59 ● **Cărţi sosite la redacţie...** 38 ● **Concursul** Magazin istoric: 1918-1988. Unirea cea Mare — arc peste timp... 53 ● **Cîştigătorii la ediţia concursului** 20 din 20... 62 ● **Poşta** Magazin istoric... 63

COPERTELE NOASTRE

① ④ Ardenta năzuinţă multiseculară de unire a tuturor românilor a fost desăvîrşită în urmă cu şapte decenii, prin făurirea statului naţional unitar — expresie a hotărîrii „de cuget şi simţire" a întregului nostru popor. În imagini: instantaneu fotografic de la sărbătorirea Unirii în oraşul Arad (asemenea însufleţite manifestări s-au organizat în zilele următoare datei de 1 Decembrie 1918 în toată ţara) — **coperta 1** — şi cîteva din volumele de documente istorice, cuprinzînd „credenţionalele" (mandate încredinţate deputaţilor, împuterniciţi, în numele întregii obşti româneşti din Transilvania, să voteze unirea necondiţionată cu patria-mamă, România) — **coperta 4** (**Unirea — unanim act de decizie al poporului**, p. 5)

② Prin această maiestuoasă intrare se pătrunde în istorica sală unde a avut loc memorabila adunare a celor 1 228 deputaţi care au votat, la 1 Decembrie 1918, unirea Transilvaniei pentru totdeauna cu România (astăzi, în această încăpere funcţionează Muzeul „Sala Unirii")

③ Asemenea altor momente hotărîtoare ale istoriei româneşti, marele act istoric al Unirii de acum şapte decenii a constituit şi constituie o sursă de inspiraţie pentru creatorii din domeniul artelor plastice. În imagine: compoziţia intitulată **Marea Unire 1918** (autor: Geta Mermeze).

Macheta artistică a copertelor ① ④: Titus Pitiini, Radu Ion Popescu

PREȘEDINTELE NICOLAE CEAUȘESCU

DESPRE LUPTA PENTRU UNITATE NAȚIONALĂ A ROMÂNILOR

Din cele mai vechi timpuri poporul român s-a dezvoltat în vatra strămoșească a vechii Dacii într-o continuă confruntare cu nenumărate adversități și vicisitudini istorice. Valurile populațiilor migratoare, abătute secole de-a rîndul peste pămîntul patriei noastre, poziția sa la interferența intereselor expansioniste și rivalităților celor trei imperii vecine — otoman, habsburgic și țarist —, războaiele pustiitoare duse pe teritoriul nostru, distrugerile sau înstrăinarea a nenumărate valori materiale și spirituale, toate acestea, la care s-a adăugat, uneori, ocuparea unor teritorii ale țărilor române de marile puteri ale timpului, au frînat considerabil progresul social-economic al poporului nostru.

În pofida acestor condiții vitrege, românii nu și-au părăsit niciodată pămînturile strămoșești, pe care le-au apărat cu toată dîrzenia, edificîndu-și viața statală proprie, manifestîndu-se, totodată, ca puternic factor de cultură și civilizație în această parte a continentului.

Analizînd experiența societății românești din cele mai îndepărtate timpuri și pînă în contemporaneitate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu cutezanța gîndirii sale istorice, formulează adevărul conform căruia: *„jugul asupririi străine poate frîna pentru un timp, poate întîrzia evoluția unui popor, dar nu-l poate împiedica să-și realizeze aspirațiile de libertate, unitate și progres, nu poate anihila acțiunea legilor inexorabile ale dezvoltării sociale dacă acest popor este hotărît să trăiască liber"*.

„Poporul român — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — *s-a format și s-a afirmat în condiții grele de muncă și luptă. S-ar putea spune că nu există metru de pămînt care să nu fi fost udat de lacrimile și sîngele moșilor și strămoșilor noștri. Dar, înfrîngînd greutățile uriașe, dînd jertfa supremă atunci cînd a fost nevoie, înaintașii au făcut totul pentru a apăra existența, libertatea și demnitatea poporului nostru, pentru măreția națiunii noastre, pentru dezvoltarea ei pe calea progresului și civilizației"*.

Relevînd legăturile adînci, trainice dintre români și pămînturile pe care le locuiesc încă din zorii istoriei, tovarășul Nicolae Ceaușescu demonstrează netemeinicia, caracterul tendențios, antiștiințific al acelor aserțiuni care încearcă să ignore sau să mistifice realitatea și adevărul istoric privind autohtonia și permanența poporului român în vatra sa strămoșească: *„Unii istorici* — arată secretarul general al partidului — *încearcă azi să susțină teoria existenței, într-o anumită perioadă, a unui vid în spațiul carpato-dunărean. Cred că răspunsul l-au primit de mult. În primul rînd, înșiși oamenii mai înaintați și de cultură din acele vremuri au răspuns la aceasta vorbind despre locuitorii și voievodatele existente în spațiul carpato-dunărean — și cred că erau mai în cunoștință decît unii istorici de astăzi care încearcă să se facă atotștiutori și să nege realitățile, să nege ceea ce este rezultatul dezvoltării istorice. Răspunsul la aceasta l-au dat Mircea, Ștefan cel Mare, Ioan de Hunedoara, Mihai Viteazul. Cei care l-au învins pe Baiazid, care au ținut piept atîtor cuceritori, care au realizat primul stat centralizat al românilor din Țara Românească, Moldova și Transilvania. Ei nu au venit din altă parte, nu au căzut din cer, ei au trăit și s-au născut aici, pe acest pămînt și l-au apărat cu sîngele lor"*.

Subliniind marile virtuți ale poporului nostru, călite în focul luptei pentru apărarea pămîntului patriei, secretarul general al partidului evidențiază faptul că locuitorii acestor meleaguri carpato-danubiano-pontice nu și-au plecat capul sub jugul asupririi străine și nu au considerat niciodată vreun preț prea mare, inclusiv jertfa supremă, pentru a-și apăra libertatea și demnitatea. Elogiind nestinsa dragoste de țară a poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază: *„Înfruntînd furtuni pustiitoare, ținînd piept tuturor vitregiilor, el a adus o contribuție de preț la apărarea civilizației în această parte a lumii, la lupta popoarelor împotriva asupritorilor. Păstrînd nestinsă flacăra idealului de libertate, de independență și neatîrnare, poporul român a dat, de-a lungul milenarei sale istorii, nenumărate pilde de eroism și spirit de jertfă"*.

O coordonată a multimilenarei istorii a patriei noastre, evidențiată pe larg în opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, o constituie eroica luptă a poporului român pentru unitate și independență națională, izvorîtă din conștiința originii comune, a identității de limbă, de cultură, de obiceiuri și credințe, a permanenței în spațiul străvechii patrii dacice.

După cum este cunoscut, condițiile istorice au făcut ca românii — deși constituiau același popor, cu individualitate și trecut distincte în această parte a continentului — să trăiască multă vreme în formațiuni statale deosebite, așa cum a fost cazul și cu istoria Franței, Italiei, Germaniei în evul mediu. Granițele politice impuse de stăpîniri străine nu au despărțit însă niciodată poporul român, nu i-au înfrînt voința de a-și reface unitatea. Evidențiind factorii care au menținut și cimentat conștiința unității național-statale, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază: „*Datorită omogenității structurii economice, sociale și culturale a întregului teritoriu locuit de români, limbii unitare, precum și puternicei conștiințe a originii comune a locuitorilor, între cele trei state s-au dezvoltat permanent contacte și legături multilaterale intense. Necontenit au avut loc schimburi de bunuri materiale, o puternică circulație de idei, de opere de cultură și artă și, mai presus de orice, s-a închegat conștiința necesității luptei unite împotriva cotropitorilor, a dușmanilor comuni*"

Conștiința unității poporului român străbate întreaga noastră istorie, de la croicele vremuri ale făuritorilor statului dac centralizat și pînă la înălțătoarele momente istorice ale desăvîrșirii unității naționale prin unirea Transilvaniei cu patria-mamă, în urmă cu șapte decenii. Analizînd acest drum glorios de lupte și jertfe, tovarășul Nicolae Ceaușescu evidențiază faptul că, în pofida condițiilor vitrege în care au trebuit să-și ducă traiul secole de-a rîndul, românii de-o parte și de alta a Carpaților n-au întrerupt niciodată legăturile economice, politice sau culturale dintre ei. „*Păstrarea acestor legături și comunități* — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — *nu ar fi fost posibilă dacă între toate aceste teritorii, între populația care a locuit de milenii nu ar fi existat o strînsă unitate din toate punctele de vedere*".

Năzuințele seculare de refacere a unității statale a românilor au cunoscut o primă împlinire la hotarul dintre veacurile XVI și XVII, în timpul domniei lui Mihai Viteazul, care a reunit sub sceptrul său cele trei țări române surori: Muntenia, Moldova și Transilvania. Subliniind semnificațiile actului politic înfăptuit de viteazul voievod, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „*Un eveniment memorabil în istoria poporului nostru este unirea vremelnică a Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei într-un stat feudal centralizat, sub conducerea marelui voievod Mihai Viteazul. Unirea de la Alba Iulia din 1600 s-a înscris pentru totdeauna, cu litere de aur, în hronicul țării, acest act devenind un simbol strălucit, însuflețitor pentru toate generațiile care au aspirat spre constituirea statului unic național*".

Personalitatea și fapta politică ale marelui domn au constituit pentru urmași înălțătoare imbolduri în lupta de afirmare și realizare a deplinei unități național-statale. Prelușind programul politic de importanță fundamentală lăsat de prima unire a țărilor române, înfăptuită sub sceptrul lui Mihai Viteazul, generațiile secolelor XVII și XVIII au continuat lupta pentru unitate națională și de stat. „*O însemnătate deosebită pentru fundamentarea științifică a ideii unității de neam, de origine etnică și limbă a tuturor românilor* — precizează tovarășul Nicolae Ceaușescu — *au avut cronicarii și învățații poporului nostru din toate cele trei provincii*". În scrierile lui Grigore Ureche, Miron și Nicolae Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Radu Popescu, Constantin Cantacuzino, ale unor cărturari sîrbi, sași sau maghiari din Transilvania sînt relevate originea comună a românilor, vechimea, comunitatea de limbă și de cultură a locuitorilor ce trăiesc de-o parte și de alta a Carpaților. O contribuție de seamă la afirmarea conștiinței unității de neam și limbă au adus-o învățații Școlii Ardelene.

Esența programelor naționale elaborate în cele trei țări române ilustrează caracterul unitar al dezvoltării istorice a poporului nostru, afirmarea dreptului istoric al românilor din Transilvania asupra pămîntului strămoșesc, strălucit exprimată în revoluția de la 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan, evidențierea continuității neîntrerupte în vatra străbună și îndreptățirea înaltelor deziderate ale libertății și unității naționale.

În prima jumătate a sec. XIX, lupta pentru unire a românilor a intrat într-o nouă fază, corespunzătoare evoluției societății românești, angrenată în prefaceri structurale radicale. „*Aspirațiile poporului român spre unire* — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — *au fost exprimate cu pregnanță în cursul revoluției de la 1848, care a izbucnit aproape simultan în cele trei țări române fiind însuflețită de aceleași idealuri și revendicări*". Rămînea poporului român să mai facă, după cum arăta Nicolae Bălcescu, „alte două revoluții: o revoluție pentru unitatea națională și, mai tîrziu, pentru independența națională, pentru ca astfel națiunea să intre în posesia deplină a drepturilor sale naturale".

La un deceniu de la revoluția din 1848, masele populare din principatele române realizau, prin afirmarea voinței pro-

prii, unirea Moldovei cu Muntenia sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, act prin care se puneau bazele statului național român modern și se deschideau perspectivele materializării altor două importante imperative naționale: cucerirea independenței absolute de stat și desăvîrșirea unității național-statale, prin unirea Transilvaniei cu patria mamă.

Apreciind Unirea din 1859 drept *„primul și hotărîtorul pas spre unificare statală"*, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază, totodată, că Războiul de independență din 1877 a marcat o importantă etapă pe calea înfăptuirii unității depline a poporului român. *„Participarea a numeroși voluntari transilvăneni înrolați sub drapelul românesc în războiul pentru cucerirea independenței a constituit o pagină impresionantă de solidaritate națională în realizarea uneia din cele mai de seamă năzuințe ale întregului nostru popor"*.

Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 apare astfel ca rezultat al unor îndelungate lupte a căror trăsătură distinctivă fundamentală a fost caracterul popular, faptul că a antrenat muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, cercurile înaintate ale burgheziei, principalele clase și pături ale societății, a jalonat procesul istoric al ascensiunii și afirmării națiunii române. *„Iată de ce* — consideră tovarășul Nicolae Ceaușescu — *nimeni, în afară de popor, nu poate pretinde că a înfăptuit unirea. Analiza desfășurării evenimentelor demonstrează elocvent că formarea statului național unitar român nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința secular㠄 a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași"*.

Înfăptuirea Marii Uniri din 1918 nu a aparținut unei singure clase sociale, unei pături sociale sau unui partid politic, ci ea a constituit scopul și acțiunea întregii națiuni; pentru acest ideal au acționat toate forțele societății românești. În acest cadru, coordonata fundamentală a politicii externe promovată după 1918 de toate guvernele și partidele politice de la conducerea țării nu putea să fie alta decît aceea de a obține confirmarea și recunoașterea pe plan internațional a energicelor hotărîri democratice, plebiscitare, pe care masele populare le înfăptuiseră prin lupta lor necurmată, în zilele de 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918.

„Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, *rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forțe social-politice ale vremii — în cadrul cărora rolul hotărîtor l-au avut masele populare — Unirea din 1918 a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României moderne.*

Unirea Transilvaniei cu țara a deschis calea spre dezvoltarea națiunii, a creat cadrul propice pentru o mai accentuată evoluție a economiei, științei și culturii, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății".

Un rol deosebit de important, hotărîtor, în realizarea marilor aspirații de dreptate, libertate și o viață mai bună ale poporului i-a revenit clasei muncitoare, forța cea mai înaintată a societății românești.

Făurit în 1921 ca primul partid politic la scara întregii țări după Unirea din 1 Decembrie 1918, Partidul Comunist Român a preluat conducerea maselor populare pe calea luptei pentru realizarea înaltelor deziderate ale națiunii, ale apărării independenței și suveranității țării. Sub conducerea Partidului Comunist Român, clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, cu intelectualitatea, cu toate forțele progresiste a luptat pentru transformarea revoluționară a societății românești, pentru edificarea unei patrii a libertății, a dreptății, a fericirii și bunăstării întregului popor. Pășind pe calea revoluției și construcției socialiste, înfăptuind amplele obiective de dezvoltare și înaintare a României pe noi culmi de civilizație și progres, poporul român a apărat și consolidat, totodată, moștenirea lăsată de înaintași, așezînd la temelia tuturor mărețelor sale înfăptuiri de azi unitatea națiunii în jurul partidului și a secretarului său general.

„Realitățile sociale de azi ale țării — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — *întruchipează încununarea și depășirea celor mai înalte năzuințe ale înaintașilor, a celor mai profunde idealuri ale maselor populare din România. Națiunea română socialistă — unită prin comunitatea țelurilor și intereselor tuturor păturilor populației, indiferent de naționalitate — înflorește și se afirmă tot mai viguros, asigurînd făurirea unei vieți libere și fericite pentru toți cei ce muncesc în patria noastră"*.

În anii glorioși ai Epocii Nicolae Ceaușescu, Unirea de la 1918 și-a găsit în opera secretarului general al partidului, președintele României socialiste, ecoul de glorie la care îi dau dreptul lupta poporului român, sacrificiile și eforturile multiseculare ale întregii noastre națiuni. Realizările istorice de astăzi ale poporului nostru, construirea pe pămîntul străbun al patriei a societății socialiste multilateral dezvoltate constituie cea mai elocventă cinstire adusă înaintașilor și generațiilor care au luptat, s-au jertfit și au realizat Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. ■

Conf. univ. dr. Mircea MUȘAT

UNIREA — UNANIM ACT DE DECIZIE AL POPORULUI ROMÂN

ION POPESCU-PUȚURI

Pregătită de o întreagă dezvoltare istorică, dorită cu ardoare de întregul popor, înfăptuirea statului național unitar român a fost un proces îndelungat, care a necesitat o necontenită luptă din partea a zeci și zeci de generații.

În toamna anului 1918, această luptă pentru împlinirea dezideratului multisecular al Unirii a intrat într-o fază decisivă. Etapele procesului de desăvîrșire a statului național unitar s-au derulat într-o succesiune rapidă, caracteristică fiind maturitatea și responsabilitatea tuturor actelor și acțiunilor unui popor hotărît să-și făurească viitorul potrivit cu interesele sale fundamentale, după secole de nedreptate și opresiune.

Voința suverană a națiunii

La 12 octombrie 1918, conferința Partidului Național Român (P.N.R.) ținută la Oradea a proclamat dreptul la autodeterminare al românilor transilvăneni, hotărîre sancționată a doua zi de reprezentanții muncitorilor, cu prilejul congresului Partidului Social-Democrat. La 18 octombrie, în Parlamentul de la Budapesta, reprezentantul românilor transilvăneni a făcut cunoscută oficial hotărîrea lor de a se folosi de dreptul la autodeterminare. Această luare de poziție, care prevedea independența provinciilor românești subjugate pînă atunci de monarhia austro-ungară, a constituit un document de o deosebită semnificație istorică, marcînd intrarea mișcării de eliberare a românilor în faza finală și, totodată, un răspuns la manifestul împăratului Carol I (1916-1918) care declara „rezolvată" problema națională în Imperiul austro-ungar pe calea federalizării. A doua zi (19 octombrie), a fost publicată declarația românilor ardeleni și bucovineni refugiați în România, care a cerut unirea într-un singur stat a tuturor teritoriilor românești.

Cu deosebit interes și entuziasm au salutat socialiștii români evenimentele național-revoluționare din Austro-Ungaria. „A sosit timpul — arăta publicația socialiștilor români transilvăneni *Adevărul* — cînd toate națiunile și popoarele asuprite, nedreptățite și jupuite și-au ridicat cuvîntul, manifestîndu-și dorința de dezrobire și sînt gata să înceapă lupta cea mai crîncenă contra tiranismului care le-a sugrumat pînă acum". Socialiștii români, se releva în continuare, sînt fericiți că trăiesc „în timpul acesta grandios" și că pot lua parte la marile prefaceri năzuite de mase.

La 30/31 octombrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.), alcătuit din inițiativa socialiștilor români — organism cu atribuții guvernamentale. Anunțînd constituirea lui, *Adevărul*, în manifestul *Revoluția a învins*, îl caracteriza „unicul for care reprezintă voința poporului român și se bazează pe libera hotărîre, asigurată de curentul vremii și de voința popoarelor libere".

Mișcarea pentru unire cuprinsese toate clasele sociale, se dezvolta într-o puternică acțiune de masă, avînd obiective clare: înlăturarea dominației claselor asupritoare austro-ungare, autodeterminarea națională prin unirea acestor provincii istorice românești cu țara-mamă România.

În primele rînduri ale mișcării național-revoluționare păși clasa muncitoare. Desfășurînd largi acțiuni greviste, muncitorii au trecut, începînd din luna octombrie, la alungarea autorităților austriece și ungare și la organizarea sfaturilor muncitorești, care, într-un șir de localități, au preluat puterea pe plan local. Alături de acțiunile muncitorești, au izbucnit flăcările răscoalelor țărănești. Țăranii alungau autoritățile fostei monarhii dualiste, atacau conacele, iar în unele locuri împărțeau produsele și chiar pămînturile moșierești.

Voința maselor și-a găsit un cadru larg de afirmare prin constituirea consiliilor naționale locale, județene, orășenești, comunale, purtînd, în unele locuri, numele de „sfaturi", iar în altele de „senate", „comitete", „consilii" etc. Reprezentanții muncitorimii și țărănimii s-au înrolat în aceste

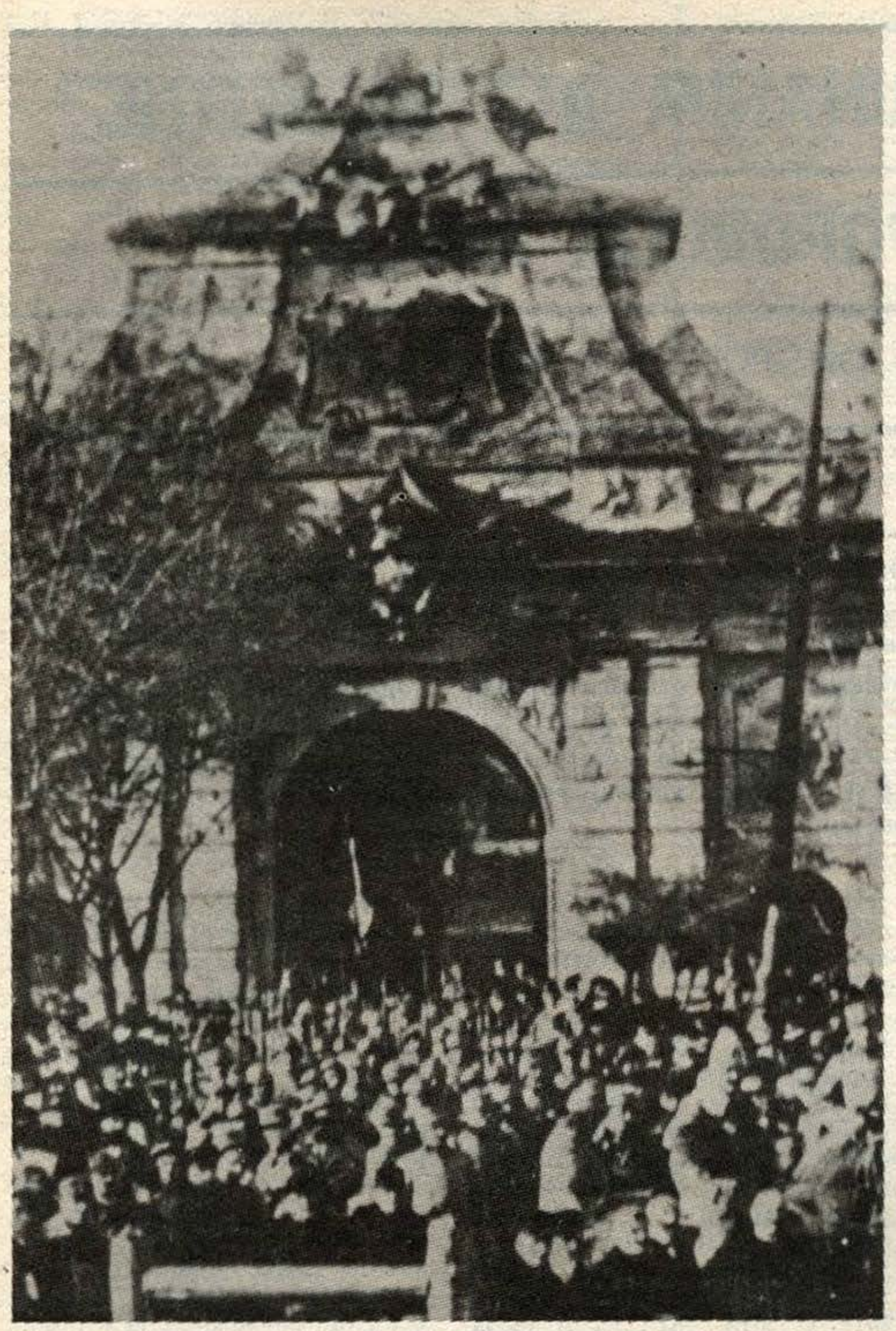

1 Decembrie 1918: mulțimile în fața intrării în cetatea Alba Iulia

consilii, aducînd o contribuție de mare importanță la activitatea acestora. „Muncitorimea română — se sublinia în presa socialistă a vremii — declară că se alătură cu trup și suflet la Consiliul Național și așteaptă ca acest Consiliu să fie la înălțimea chemării". La rîndul lor, militarii constituiți în garda națională română declarau, prin jurămînt solemn, că „poruncile consiliului nostru național le vom îndeplini cu cea mai mare însuflețire".

La începutul lunii noiembrie 1918, datorităluptei maselor autoritatea regimului dualist austro-ungar în Transilvania era practic spulberată, armata austro-ungară dizolvată și împrăștiată, jandarmii alungați de prin sate, poliția orășenească dezintegrată, organele administrative locale austro-ungare înlăturate în cea mai mare parte, autoritatea efectivă fiind exercitată de consiliile naționale locale conduse de C.N.R.C.

În aceste condiții, românii din Transilvania au decis convocarea Marii Adunări Naționale cu caracter constituant, care avea să hotărască unirea acestei provincii cu țara-mamă România.

Încă la 10 noiembrie 1918, *Adevărul*, într-un articol intitulat *Ce vrem?*, arăta că „dorul de libertate al poporului s-a înfăptuit. Putreda și ticăloasa clasă stăpînitoare din Ungaria, care ne-a supt sîngele și ne-a batjocorit și ne-a umilit de atîtea veacuri, zace acum neputincioasă la picioarele revoluției biruitoare. S-au sfărîmat deodată cele mai groaznice lanțuri și cătușe ale robiei naționale și sociale... S-au creat pentru toate națiunile din țară putința ca singure să-și hotărască soarta, singure să decidă asupra viitorului lor și singure să-și croiască cadrele de stat în care vor dori să trăiască în viitor". Socialiștii declarau răspicat: „Noi, românii din Ungaria și Transilvania, o singură dorință am avut întotdeauna, aceea, ca să putem trăi liberi și să nu fim supuși, să nu fim slugi nimănui. Această dorință a noastră e acum pe cale de înfăptuire. Nimeni nu va fi în stare s-o zădărnicească. Prin urmare, a sosit timpul cînd sîntem chemați să spunem ce vrem. Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria[1], Transilvania și Banat să fie întrebat *prin referendum, printr-o votare obștească* [s.n.] în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor. Că ne vom îndestuli c-o autonomie sau vom alcătui din provinciile locuite de români un stat cu desăvîrșire independent, ori se va cere ca toți românii să se unească într-un singur stat, aceasta s-o hotărască poporul întreg al acestor provincii prin votul său. Noi social-democrații numai voința poporului o cunoaștem de suverană".

Sub impulsul voinței nestăvilite a românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș de a-și decide singuri soarta, Consiliul Național Român Central cu sediul la Arad a hotărît, la 20 noiembrie 1918, la propunerea reprezentanților clasei muncitoare, convocarea Marii Adunări Naționale pentru 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, cetatea de glorie, unde fusese înfăptuită prima reunire a Munteniei, Moldovei și Transilvaniei sub sceptrul lui Mihai Viteazul.

[1] Referire la Crișana și Maramureș.

„Aceasta o vrem, pentru aceasta trăim şi muncim"

Convocarea, un înflăcărat apel-manifest adresat naţiunii române, releva: „În numele dreptăţii eterne şi al principiului liberei dispoziţiuni a naţiunilor, principiu consacrat acum prin evoluţia istoriei, naţiunea română din Transilvania vrea să-şi hotărască însăşi [singură] soarta şi de acum înainte..."

Întrucît — aşa cum hotărîse C.N.R.C. — decretarea unirii Transilvaniei cu România o puteau face numai reprezentanţii tuturor claselor şi categoriilor sociale, în convocare se sublinia că la Marea Adunare Naţională sînt invitaţi să participe cîte doi reprezentanţi ai societăţilor culturale, cîte doi aleşi din partea fiecărei reuniuni de femei, de la fiecare şcoală medie, institut teologic, pedagogic şi şcoală civilă, cîte un reprezentant al clerului profesoral, cîte doi de la fiecare reuniune învăţătorească; garda naţională urma să fie reprezentată prin cîte un ofiţer şi un soldat din fiecare secţiune judeţeană; tot cîte doi delegaţi trimiteau fiecare reuniune de meseriaşi; acestora li se adăugau reprezentanţi ai celor două confesiuni ale românilor. Numărul delegaţilor Partidului Social-Democrat Român, ca reprezentant al muncitorimii organizate, era nelimitat; tinerimea universitară trebuia să delege cîte doi reprezentanţi şi, în fine, fiecare circumscripţie electorală din Transilvania urma să trimită cîte cinci delegaţi, aleşi de obştea populară.

În circulara sa către toate consiliile naţionale române, C.N.R.C. dispunea ca „în termen de 12 zile, socotite de la datul acestui ordin, să se facă în toate comitatele locuite de români şi fără osebire în fiecare cerc electoral din aceste comitate, alegeri de delegaţi (deputaţi) cercuali pentru Marea Adunare Naţională Română". Circulara mai sublinia că „este de dorit ca Adunarea Naţională să întruchipeze în mod cît se poate de demn...

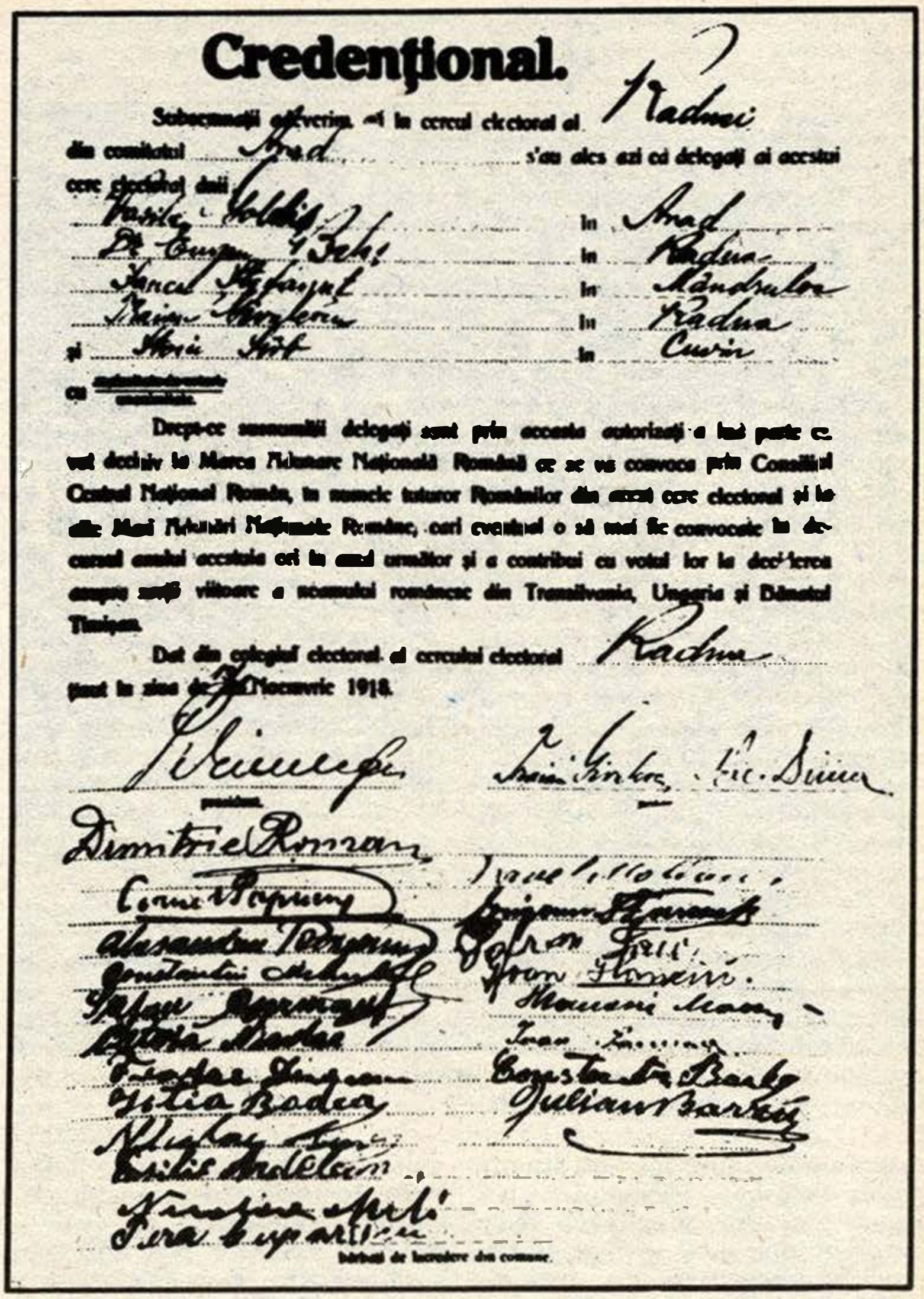

Credenţional.

Subscrişii alegători din cercul electoral al Rodnei
din comitatul Arad s'au ales azi ca delegaţi ai acestui
cerc electoral dnii
Vasile Goldiş în Arad
Dr. Cuşma Iuliu în Radna
Ioncul Ştefanuţ în Mândruloc
Maior Gherman în Radna
şi Maria Stoia în Cuvin
ca

Drept-ce semnaţii delegaţi sunt prin aceasta autorizaţi a lua parte cu tot dreptul la Marea Adunare Naţională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Naţional Român, la numele tuturor Românilor din cercul acest electoral şi la alte Mari Adunări Naţionale Române, cari eventual o să mai fie convocate la decursul anului acestuia ori la anul următor şi a contribui cu votul lor la deciderea asupra sorţii viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria şi Bănatul Timişan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral
pus la zisa de 1 Decemvrie 1918.

Prin mii de asemenea documente — cum este acest credenţional eliberat de Cercul electoral al Rodnei, comitatul Arad — românii au împuternicit pe delegaţii lor să decidă „asupra sorţii viitoare a neamului românesc din Transilvania..."

toate straturile naţiunii noastre democratice. Nu ne îndoim, aşadar, că industriaşii, comercianţii, ţăranii şi muncitorii fruntaşi, decişi şi devotaţi intereselor mari ale neamului românesc, vor afla în frăţească înţelegere designarea lor ca deputaţi ai cercurilor singuratice".

În întreaga Transilvanie, după apelul de convocare la Alba Iulia a Adunării Naţionale pentru data de 1 decembrie, împuterniciţi ai C.N.R.C. s-au deplasat pentru a explica şi a da informaţii concrete asupra modului de alegere şi de participare la Marea Adunare Naţională.

Pentru alegerea delegaţilor, populaţia română, organizată în consilii naţionale locale, a convocat adunări populare în care toată obştea românească îşi desemna reprezentanţii.

Alegerile au avut un caracter profund democratic, Maselе, în adunări deschise, şi-au ales delegaţii care să exprime la Alba Iulia hotărîrea lor de unire cu ţara, dîndu-le în acest sens împuterniciri depline. Printre delegaţi puteau fi întîlniţi numeroşi ţărani, învăţători, muncitori, avocaţi, medici, preoţi, studenţi etc. Toţi erau animaţi de năzuinţa de a exprima la Adunarea constituantă voinţa fermă a populaţiei româneşti din Tran-

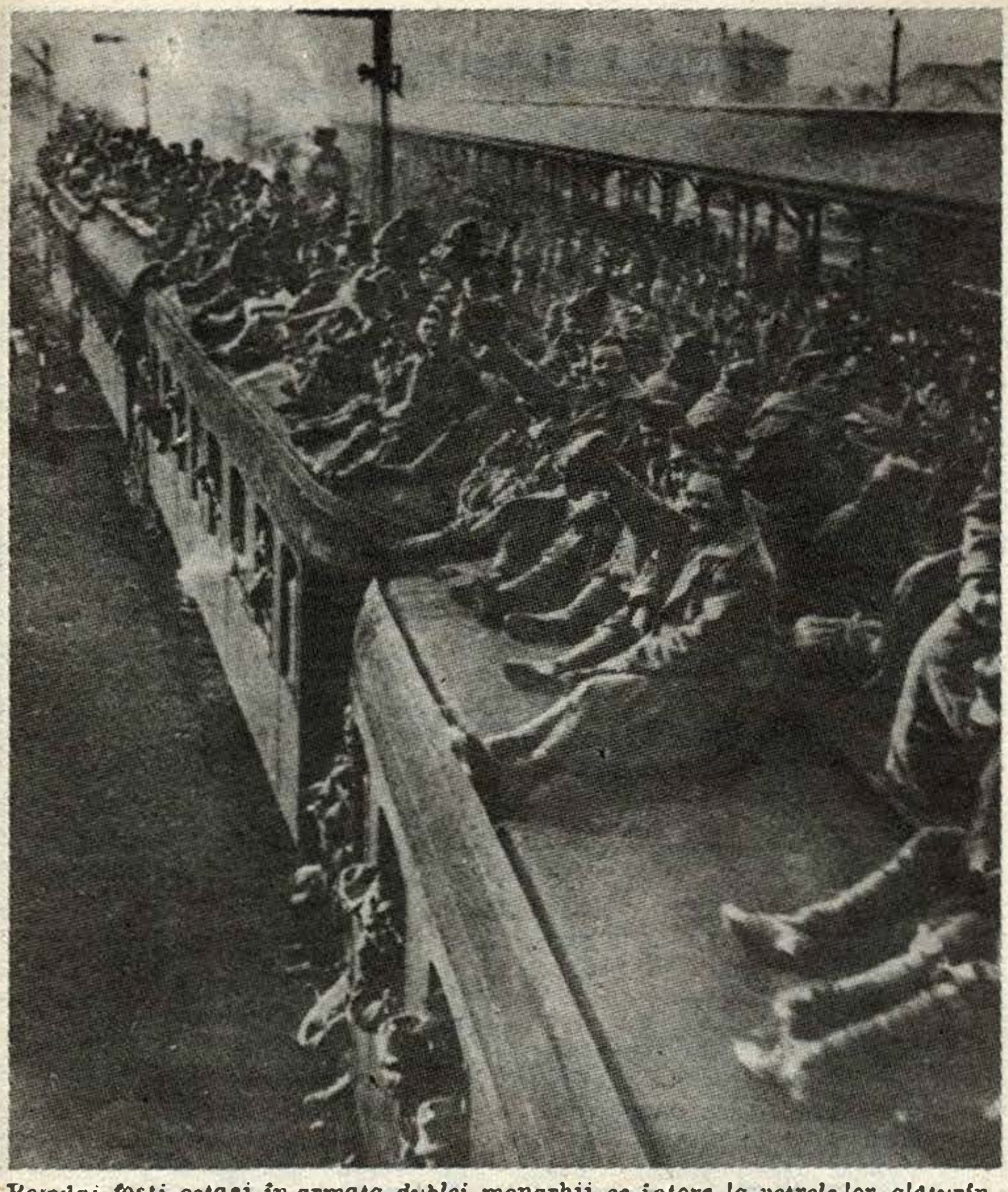

Romîni foşti ostaşi în armata dublei monarhii se întorc la vetrele lor, alăturîndu-se luptei pentru desăvîrşirea statului naţional unitar

silvania de unire într-un singur stat naţional. Elocvente prin conţinutul lor, mandatele date acestor delegaţi, intitulate felurit: „credenţionale", „procesverbal", „împuternicire", „mandate" etc., purtau sute şi mii de semnături. Ele reflectau voinţa necondiţionată a populaţiei româneşti, majoritară în Transilvania, de a hotărî singură asupra sorţii sale. „Subscrisul birou al Adunării generale a poporului român din Ţînţari [comitatul Făgăraş] ţinută la 24 noiembrie a.c. — se menţiona în adresa întocmită de locuitorii acestei aşezări — constată cum că marea adunare obştească cu mare însufleţire a ales ca reprezentant al său la mărita Adunare Naţională română, care se va ţine duminică în 1 decembrie a.c. la Alba Iulia, pe Ilarie Gonţea din localitate, obligîndu-l ca necondiţionat să se prezinte acolo încă sîmbătă pe 30 l[una] c[urentă], şi în numele celor 2 800 de suflete române care locuiesc în această comună românească, să declare dorinţa noastră nestrămutată de a ne alipi României şi prin aceasta a contribui la unirea tuturor românilor într-un singur stat naţional şi independent".

Adunarea poporului român din comuna Leşnic, comitatul Hunedoara, ţinută la 28 noiembrie, alegea „în unanimitate de voturi ca reprezentanţi ai ei la Marea Adunare Naţională... pe învăţătorul local Ioan Comşea, George Istvan şi pe Nicolae şi Aron Poruţiu, pe care îi posedă cu acest credenţional, împuternicindu-i ca în numelę nostru, al tuturor, să ia parte la Marea Adunare Naţională şi, acolo, în numele la toată suflarea românească din comuna Leşnic, să adereze şi să declare sfînt şi solemn că noi toţi vrem întruchiparea [făptuirea] marelui ideal naţional român, adică unirea tuturor românilor într-un stat naţional român... care va avea să ne ocrotească şi păzească pe noi toţi copiii ei, aceasta o vrem, pentru aceasta trăim şi muncim..."

Semnificative pentru puternica dorinţă de unire cu România a populaţiei româneşti sînt şi cuvintele adresate Adunării Naţionale în împuternicirea dată delegaţilor de locuitorii comunei Beba Veche: „Noi românii din cea mai nordică comună românească a comitatului Torontal, noi, care, secole de-a rîndul, am fost straje neadormită a întreg neamului românesc, noi, care... am simţit mai grav tirania dominaţiunii străine, noi, din cuibul nostru Beba Veche — unde ne zac îngropaţi şi moşii şi părinţii noştri, morţi cu dorul unui vis neîmplinit — trimitem azi, cînd la Alba Iulia aleargă tot românul de bine, măritei Adunări Naţionale salutul nostru frăţesc. Iar pe delegaţii noştri îi împuternicim ca în faţa întregii noastre Adunări Naţionale să fie rostitorii înflăcăraţi ai adevăratelor noastre sentimente româneşti, să adereze în numele nostru la toate hotărîrile Adunării Naţionale luate pentru asigurarea binelui şi fericirii trainice a neamului românesc de pretutindeni".

Organizaţiile social-democrate de pe teritoriul Transilvaniei se pronunţau hotărît pentru unirea acestei provincii românești cu statul român.

De altfel, în cele patru volume existente la Muzeul Unirii din Alba Iulia[1] sînt cuprinse în original mii de împuterniciri ale adunărilor populare locale româneşti, întărite, la rîndul lor, cu mii şi mii de semnături. Ele sînt o dovadă de necontestat că românii din Transilvania, folosindu-se de dreptul de liberă dispunere, au împuternicit pe delegaţii-deputaţi să hotărască unirea deplină şi definitivă cu ţara-mamă, România.

[1] Documentele Unirii sînt adunate în patru volume păstrate în colecţia Muzeului Unirii din Alba Iulia, reunind actele originale ale acestui eveniment de epocală însemnătate istorică.

„Piatra fundamentală a fericirii neamului"

Pe temeiul năzuințelor profunde ale poporului român, lupta pentru unire a fost încununată prin Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia, desfășurată la 1 Decembrie 1918, care a încheiat și încununat procesul de făurire a statului național român unitar, independent și suveran.

Președintele Adunării George Pop de Băsești, tribunul memorandist, amintea în scurtul său cuvînt că „națiunea română la toate evenimentele mari istorice în trecut, și astfel și astăzi, s-a adunat pentru a decide asupra sorții sale. Așa, onorată adunare, în anii 1848, cînd era cea mai grea sarcină asupra națiunii române, greutatea robotelor, s-a adunat pe Cîmpia Libertății la Blaj și acolo Adunarea Națională a luat hotărîrea care avea să înfrunte iobăgia în care gemea națiunea română. După dezrobirea noastră din iobăgie a urmat o altă iobăgie și mai mare, iobăgia sufletelor noastre, și apoi a urmat iobăgia de clasă. Astfel, onorată adunare — sublinia el — la locul acesta sfințit de sîngele marilor noștri martiri v-ați adunat și d-voastră, ca să sfărîmați și cătușele robiei noastre spirituale, ale robiei noastre seculare și să decidem ca un popor liber asupra sorții noastre".

Salutînd pe toți cei prezenți, salutînd adunarea liberă a tuturor românilor din Transilvania cu credința că aici se va pune „piatra fundamentală a fericirii neamului nostru românesc", președintele George Pop de Băsești a declarat adunarea drept „constituantă și deschisă".

Subliniem în mod deosebit caracterul juridic de *Adunare constituantă*, întrucît la Alba Iulia au participat, în primul rînd, delegații împuterniciți de masa poporului român din toate comunele și satele întinsului pămînt al Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului, investiți cu mandate speciale asupra a ceea ce aveau să hotărască. La Alba Iulia nu a fost o simplă adunare unde s-au adoptat declarații, ci un for constituant în care s-a decis destinul istoric al Transilvaniei.

Marea Adunare Națională Constituantă a românilor din Transilvania s-a desfășurat în deplină libertate. Prin forma sa de organizare, prin participarea largă a maselor, a delegaților aleși prin votul unanim al întregii populații, ea a căpătat un profund caracter plebiscitar, reprezentînd populația românească majoritară pe aceste meleaguri, care era în drept să hotărască asupra soartei sale. Cei 1 228 delegați-deputați prezenți la istorica adunare — un adevărat parlament — aleși prin vot deschis de toate circumscripțiile electorale, de organizațiile politice, economice, profesionale, culturale, religioase, militare, feminine, studențești și sportive de pe întreg teritoriul Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului — au fost împuterniciți de alegători — cum se poate lesne constata din miile de credenționale acordate lor — să voteze unirea Transilvaniei cu România. Printre ei se aflau oameni politici, fruntași ai Partidului Național Român ca George Pop de Băsești, Ștefan Cicio-Pop, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu, Ioan Suciu ș.a. La Marea Adunare Națională Constituantă participau de asemenea 150 delegați-deputați ai social-democrației române, membri ai conducerii Partidului Social-Democrat Român, Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Tiron Albani, Ion Mihuț, Iosif Receanu, Bazil Surdu, Enea Grapini, Emil Isac, Valeriu Roman. Erau prezenți, de asemenea, ca delegați mulți intelectuali cu vederi înaintate, ca dr. Petru Groza, Emil Petrovici, Ioan Vidu, Emil Bologa, țărani, orășeni etc.

Votul delegaților a fost întărit de prezența, la memorabilul eveniment, a celor peste

Cu trenuri speciale, cu care, călări sau pe jos, satele și orașele transilvane și-au trimis reprezentanții la Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918 (în imagine, delegația comunei Galiu)

100 000 oameni din toate regiunile transilvănene, dintre care 10 000 muncitori, de sutele de mii de semnături care acreditau mandatele delegaților. Au luat parte — faptul are o profundă valoare de simbol — și reprezentanții veniți din celelalte provincii istorice românești. Această largă prezență națională a conferit actului Unirii un caracter plebiscitar și a reprezentat cea mai elocventă expresie a voinței și hotărîrii unanime a poporului român de a se reuni într-un singur corp politic.

Rezoluția, votată cu entuziasm de Marea Adunare Națională Constituantă și aprobată prin aclamațiile tuturor participanților, proclama solemn unirea cu România a teritoriilor românești de peste munți.

Actul istoric de la 1 Decembrie 1918 a constituit un eveniment de o covîrșitoare importanță în viața poporului român, marcînd împlinirea unei cerințe fundamentale a procesului istoric obiectiv de dezvoltare a societății noastre.

Măreț act de dreptate istorică, *„făurirea statului național unitar român* — apreciază secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu — *a fost, astfel, rodul luptei principalelor clase și pături ale societății, a întregului nostru popor, o expresie a legităților obiective ale progresului social și național, care a asigurat unitatea deplină și pentru totdeauna a națiunii noastre, deschizînd calea afirmării ei tot mai puternice în viața economică și politică a lumii*".

Hotărîrile istorice de la Alba Iulia au fost aprobate de către naționalitățile conlocuitoare. În cadrul unor adunări, care au adoptat rezoluții, sașii, șvabii, evreii și-au exprimat voința și hotărîrea de a trăi împreună cu poporul român în statul național unitar — România. La aceste acte și-au dat adeziunea și un mare număr de maghiari (muncitori, țărani, intelectuali), care au înțeles că numai alături de poporul român își pot asigura o viață prosperă.

În Rezoluția de unire, votată de Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia, cum era și firesc, pe lîngă hotărîrea necondiționată, de unire a Transilvaniei cu țara, s-a prevăzut a se înfăptui și o serie de reforme cu caracter burghezo-democratic, în folosul maselor muncitoare de la orașe și sate: statornicirea unui regim democratic, la baza căruia să stea votul universal, reforma agrară, libertatea și egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii țării, legislație înaintată pentru muncitori etc. etc.

„România socialistă de mîine"

Înfăptuirea unității statale prin unirea tuturor provinciilor românești într-un stat național unitar a fost salutată de Partidul Socialist și de Comisia Generală a Sindicatelor din România. „Ca socialiști români, internaționaliști — se sublinia în Declarația Partidului Socialist, publicată în *Socialismul* din 17 februarie 1919 — salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte. Partidul Socialist din România, ca reprezentant al clasei muncitoare, își ia angajamentul de a lupta împreună cu muncitorimea din teritoriile alipite pentru respectarea libertăților și drepturilor cucerite și socoate ca un punct al său de onoare respectarea drepturilor minorităților de altă naționalitate, pe toate terenurile: economic, politic și cultural". Punîndu-și toată nădejdea în noile forțe proletare călite în lupta de secole în contra unei duble apăsări, „Partidul Socialist din România face apel la toate forțele proletare și socialiste pentru unificarea lor, formînd un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie, spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă. România nouă de astăzi, — se sublinia în această Declarație — trebuie să devină România socialistă de mîine".

Deținerea puterii în stat și după 1918 de către burghezie și moșierime, cu limitele lor de clasă, a făcut ca în anii de după Unire o serie de năzuințe ale maselor populare să nu fie soluționate pe deplin. Clasele stăpînitoare urmăreau să folosească noile împrejurări pentru a-și întări pozițiile politice, economice, accentuînd exploatarea clasei muncitoare, a celorlalți oameni ai muncii, continuînd să lege interesele României de unele din marile puteri imperialiste. Aceasta a dus la ascuțirea contradicțiilor de clasă, la intensificarea luptei clasei muncitoare și a partidului ei, pentru apărarea intereselor maselor populare, împotriva exploatării și asupririi, pentru cucerirea de noi drepturi și libertăți democratice.

Făurirea, în mai 1921, a Partidului Comunist Român, primul partid politic organizat la scara întregii Românii, a constituit un moment istoric de importanță deosebită în organizarea și desfășurarea mișcării revoluționare din țara noastră, pentru unirea muncitorimii, a tuturor forțelor înaintate în lupta împotriva politicii claselor exploatatoare, pentru apărarea intereselor vitale ale întregii națiuni. Preluînd și ducînd mai departe cele mai bune tradiții ale poporului, animat de fierbinte patriotism, partidul comunist, legat prin infinite fire de masele populare, din mijlocul cărora s-a făurit, a devenit cel mai fidel și cel mai consecvent reprezentant al intereselor și aspirațiilor vitale ale poporului. El s-a ridicat pentru bunăstarea și progresul maselor, pentru dreptate și egalitate între toți cetățenii țării fără deosebire de naționalitate, pentru înlăturarea exploatării și asupririi sociale și naționale. El s-a situat cu fermitate în apărarea independenței naționale, a integrității teritoriale și a suveranității patriei, fiind forța cea mai activă în organizarea luptei împotriva fascismului și revizionismului, pentru apărarea edificiului național-statal realizat prin voința și lupta

(Continuare în p. 33)

Un rol deosebit de activ în mişcarea pentru unirea Transilvaniei l-au jucat proletariatul, mişcarea muncitorească şi socialiştii... Rolul clasei muncitoare s-a manifestat pregnant şi prin influenţa pe care a exercitat-o asupra programului politic al Unirii, în exprimarea revendicărilor cu caracter democratic revoluţionar.

NICOLAE CEAUŞESCU

„NAŢIUNEA ROMÂNĂ ÎNTR-UN SINGUR STAT"

GH. UNC

Ideea unirii tuturor românilor într-un stat naţional unitar a însufleţit toate clasele şi păturile sociale, a inspirat programele partidelor şi grupărilor politice, reprezentînd un obiectiv fundamental al întregului popor român. Reflectînd acest adevăr, organizaţiile muncitoreşti au subliniat, în repetate rînduri, că asupra necesităţii unirii, „toţi românii sînt de o părere", că „întregirea ţării e dorinţa comună a tuturor". În concepţia socialiştilor, desăvîrşirea unităţii naţionale şi de stat constituia o etapă firească în procesul afirmării libere, de sine stătătoare a poporului nostru. „Strămunii noştri ne-au conservat limba şi pămîntul strămoşesc; părinţii noştri, generaţiunea care se duce, au făcut unirea, independenţa şi mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru: nouă ne este dat de a completa unitatea naţională, a întări libertatea şi a face egalitatea să nu fie un van nume".

Continuatoare pe o treaptă superioară a glorioaselor tradiţii de luptă pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român, mişcarea muncitorească şi socialistă din ţara noastră a avut ca preocupare constantă, de la începuturile sale, emanciparea socială şi împlinirea năzuinţelor de unitate naţională. „Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cît timp un frate de al nostru va geme în lanţurile sclaviei şi vom lupta necurmat, aşteptînd cu nerăbdare şi credinţă în viitor fericita zi cînd, mînă-n mînă, vom putea striga liberi şi împreună: «Trăiască România!»", se poate citi într-un articol publicat în 1883, într-unul din primele numere ale revistei socialiste *Dacia viitoare*.

Manifestaţie a românilor din Arad în favoarea unirii Transilvaniei cu România

În numele trecutului glorios

În activitatea consacrată mobilizării maselor la luptă pentru împlinirea marelui deziderat național, socialiștii au apelat permanent la argumente de ordin istoric, evocînd vremurile cînd toți românii trăiau laolaltă în hotarele Daciei străbune. Afirmînd drepturile românilor de a-și restabili statul lor național-unitar în marginile teritoriale firești, pe care dreptul istoric și rațiunea li le conferea, revista mai sus-amintită preciza că era vorba despre pămîntul „udat cu sîngele și sudoarea strămoșilor noștri, înmulțit cu țărîna lor de douăzeci de ori secular㔠... Voim dar ceea ce este al romă-

Reprezentanți ai socialiștilor în Consiliul Național Român Central: Ioan Flueraș...

nului, lui să-i aparțină, ca injusta, neomenoasa și nedemna de secolul în care trăim dominare a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege".

Recunoscînd legitimitatea năzuințelor naționale ale românilor, socialiștii au enunțat și căile pentru înfăptuirea lor. De pildă, în articolul *Românii de dincolo*, apărut în publicația socialistă *Drepturile omului*, din mai 1885, se releva că pentru emanciparea națională a românilor transilvăneni „va trebui ca poporul muncitor să se răscoale încă o dată ca pe vremea lui Horea și ca pe vremea lui Avram Iancu să-și recîștige libertatea politică și economică". „La luptă dar — scria, gazeta *Munca* mai apoi, —, căci numai prin luptă ne vom dezrobi". În cadrul acestei lupte — arăta în 1891 revista *Contemporanul* — „România liberă e un centru, un sîmbure în jurul căruia se grupează toți românii supuși pentru a ajunge la îndeplinirea aspirațiunilor și a idealurilor lor".

Odată cu înființarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893, clasa muncitoare și-a spus cuvîntul cu și mai multă putere în problemele care confruntau viața social-politică a țării. În acest context s-au înscris și luările de poziții împotriva agravării asupririi naționale a românilor aflați sub dominație străină. Astfel, chiar la congresul de constituire a partidului clasei muncitoare din România, condamnînd asuprirea străină, delegații au relevat faptul că „în Transilvania trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic..., sînt supuși la necontenite vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule". Această stare de lucruri a fost adusă la cunoștința străinătății de către socialiștii români și cu prilejul congreselor socialiste internaționale, cum a fost cel de la Zürich, din august 1893.

Procesul înscenat fruntașilor mișcării memorandiste[1] a stîrnit mînia și protestul tuturor forțelor sociale și politice din societatea românească a timpului. Relevînd caracterul de masă al acțiunilor de solidaritate a românilor din vechea Românie cu frații din Transilvania, gazeta socialistă *Munca* din mai 1894 scria: „Toți oamenii cinstiți și sinceri simpatizează cu acuzații, cu poporul românesc din Transilvania, care se agită și vrea să-și aibă drepturile lui. În țară la noi s-au făcut mitinguri de protestare, de solidaritate cu acuzații din Cluj, cu poporul suferind. Purtarea stăpînirii maghiare este nedemnă, procesul intentat românilor este condamnabil din toate punctele de vedere. Aceasta este părerea

[1] *Magazin istoric*, nr. 7, 8/1978.

...Iosif Jumanca...

noastră, a socialiștilor, în procesul dintre stăpînitorii unguri și români".

„Ne pretindem prin luptă drepturile"

La începutul secolului XX realizarea statului național român unitar, care preocupa în gradul cel mai înalt întregul nostru popor, a concentrat și mai mult atenția socialiștilor. Aceasta și-a găsit expresia, printre altele, în documentele partidului clasei muncitoare, în scrierile militanților socialiști, în luările de poziții la diferite întruniri, conferințe, adunări etc. La Congresul Partidului Social-Democrat din ianuarie 1910, N.D. Cocea, expunînd raportul cu privire la programul partidului, în încheierea cuvîntării sale a făcut următoarea propunere: „Înainte de a termina, propun ca să transmitem celor 3 000 000 de români care duc o viață asuprită dincolo de hotarele României, îmbărbătări pentru uriașa luptă pe care o duc pentru dobîndirea votului universal. Să ne afirmăm solidaritatea cu proletariatul român din Transilvania". În această lumină, în Programul P.S.D. adoptat la congresul menționat, se specifica: „Partidul Social-Democrat va lupta, cum luptă partidele socialiste din toate țările, contra oricărei subjugări naționale".

În concepția mișcării socialiste, făurirea statului național unitar român se im-

punea ca o necesitate istorică, reclamată de însăşi dezvoltarea ţării, de progresul economic, social şi politic al poporului român. „O ţară, ca un organism social, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice — scria, în 1911, C. Dobrogeanu-Gherea. Împărţită în mai multe părţi, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală şi nesănătoasă în cel mai înalt grad". La rîndul său, Mihail Gh. Bujor scria, în *Calendarul muncii* din 1916: „...Social-democraţia se ridică împotriva ciuntirii ţărilor constituite, împotriva frîngerii popoarelor în bucăţi, împotriva suprimării vieţii naţionale a popoarelor. Ea a proclamat întotdeauna dreptul imprescriptibil şi inviolabil al tuturor naţiunilor la viaţă liberă şi integrală".

Asemenea poziţii erau împărtăşite şi de militanţi ai mişcării muncitoreşti şi socialiste din provinciile istorice româneşti aflate sub dominaţie străină. Astfel, la Congresul VIII al social-democraţiei transilvănene (1913), fruntaşul socialist Iosif Cizer, după ce a condamnat cu vehemenţă asuprirea socială şi naţională a românilor, a declarat că drepturile la viaţă liberă şi demnă se cuceresc numai prin luptă: „Noi românii, care sîntem apăsaţi de două ori şi ca naţie şi ca clasă, trebuie să ne pretindem prin luptă hotărîtă drepturile". Aceeaşi poziţie o afirma şi militantul socialist bucovinean George Grigorovici, care scria următoarele: „Idealul socialistului ca individ este unirea tuturor românilor...

...Tiron Albani...

Dacă se poate opune cineva la unirea fărămiţărilor de aceeaşi naţie sînt tocmai păturile conducătoare, reprezentanţii capitalismului, care frîngînd un popor în multe bucăţi, mai uşor îl poate exploata".

Comunitatea de ţeluri a dus la stabilirea unor strînse contacte între mişcarea muncitorească din vechea Românie şi cea din teritoriile româneşti aflate sub dominaţie străină. Astfel, încă în numărul din 16 februarie 1885, redacţia ziarului socialist *Drepturile omului* şi-a propus să-şi difuzeze numerele şi printre românii din ţinuturile subjugate, iar revista teoretică *Viitorul social* şi-a fixat ca scop stabilirea unor „colaboratori constanţi" în teritoriile respective. Dezvoltarea legăturilor între socialiştii de pe ambele versante ale Carpaţilor s-a concretizat şi în schimburile reciproce de delegaţi la congrese şi conferinţe, în pregătirea de cadre, în intensa corespondenţă, în acordarea de sprijin material şi moral în acţiunile întreprinse. Dezvăluind resorturile acestor legături şi pledînd, în continuare, pentru amplificarea lor, Mihail Gh. Bujor, într-un articol publicat în *Adevărul* din 1906, organ al socialiştilor români transilvăneni, scria: „Aceleaşi interese şi dureri ne leagă, acelaşi scop unic ne încălzeşte inimile, acelaşi grai ne înlesneşte înţelegerea, propaganda, schimbul de idei, de publicaţii, de servicii; să ne întindem dar cu frăţie mîna".

Evenimentele primului război mondial, la care România a participat, în anii 1916-1918, din dorinţa de a-şi înfăptui unitatea naţional-statală, au scos în evidenţă elanul patriotic, dăruirea şi devotamentul naţiunii române în ansamblul său. În lupta pentru apărarea libertăţii, unităţii şi independenţei naţionale, oştile române, masele populare din întreaga ţară au înscris la Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz şi în multe alte locuri pagini nepieritoare de eroism şi abnegaţie, de spirit de jertfă şi patriotism fierbinte. La acest efort general şi-a adus contribuţia şi clasa muncitoare. Evocînd patriotismul clasei muncitoare din acei ani, ziarul *Socialismul* aprecia că socialiştii au acţionat cu curaj pentru destinele patriei. Din această cauză, sute dintre ei „au fost închişi, condamnaţi, trimişi în Germania sau în subteranele de la Jilava, ţinuţi în aresturile preventive ale capitalelor de judeţe sau trimişi la Doftana".

...Enea Grapini

Sprijinul deplin al muncitorimii române

Rolul activ al mişcării muncitoreşti din ţara noastră s-a manifestat cu putere în întregul proces de desăvîrşire a unităţii naţional-statale a românilor. Socialiştii au exercitat o importantă influenţă asupra programelor politice adoptate în acea vreme, determinînd înscrierea în ele a unor obiective cu caracter democratic în favoarea maselor. Ei au avut o contribuţie de seamă la înfăptuirea tuturor marilor acte care au concurat la unirea Transilvaniei cu România. Astfel, rezoluţia de autodeterminare a naţiunii române din Transilvania formulată la Oradea, la 12 octombrie 1918, de către Comitetul Executiv al Partidului Naţional Român (P.N.R.) a fost aşa, cum se arăta într-un manifest al acestui partid, rezultatul „hotărîrii unanime a conducerii Partidului Naţional Român şi primită din partea organizaţiei

române a Partidului Social-Democrat". Socialiştii nu numai că şi-au dat adeziunea la acest document, despre care organul lor de presă *Adevărul* scria că „are un caracter istoric", dar, atunci cînd Alexandru Vaida-Voievod l-a expus în Parlamentul ungar, muncitorii români care lucrau la uzinele de muniţii din jurul Budapestei (Csepel şi Kispest) „erau gata să-i sară în ajutor cu armele dacă ar fi îndrăznit cineva să se atingă de el".

De o însemnătate deosebită pentru afirmarea luptei pentru autodeterminarea românilor din Transilvania a fost crearea, la 30/31 octombrie 1918, la iniţiativa socialiştilor, a Consiliului Naţional Român Central (C.N.R.C.), format din şase social-democraţi şi şase reprezentanţi ai Partidului Naţional Român. Compoziţia acestui organism suprem al mişcării de eliberare naţională a românilor demonstrează încă o dată rolul, ponderea şi influenţa muncitorimii în viaţa politică transilvăneană. C.N.R.C. a întrunit, din primul moment, adeziunea tuturor românilor din Transilvania. Toate clasele şi păturile sociale, precum şi grupările politice româneşti au aderat la acest forum. Muncitorimea română, prin articole de presă, prin adunări şi demonstraţii, prin toate acţiunile întreprinse, i-a acordat sprijinul său deplin. În articolul *Întreg poporul român se alătură la Consiliul Naţional Român*, gazeta socialistă *Adevărul* scria: „Vremurile mari de azi cer şi hotărîri mari. Astfel a fost hotărîrea alcătuirii Consiliului Român al naţiunii române... Muncitorimea română şi-a ţinut de datorinţă ca-n primul rînd să dea cuvînt hotărîrii sale de a sprijini cu toate puterile acţiunea Consiliului Naţional Român. Sînt în curgere tocmai acum nenumărate adunări poporale la care muncitorimea română declară că se alătură cu trup şi suflet la Consiliul Naţional Român şi aşteaptă ca acest consiliu să fie la înălţimea chemării, lucrînd, atît pentru dezrobirea naţională a neamului românesc..., cît şi pentru ridicarea la o treaptă socială mai bună a poporului muncitor şi a ţărănimii române".

În marile centre industriale ale Transilvaniei (Valea Jiului, Reşiţa, Braşov ş.a.), muncitorii şi-au creat sfaturi sau consilii muncitoreşti, care au acţionat împreună cu consiliile naţionale locale.

În condiţiile create după eşuarea tratativelor de la Arad (13-14 noiembrie 1918) dintre reprezentanţii C.N.R.C. şi împuterniciţii guvernului ungar, socialiştii şi-au reafirmat poziţia principială, în sensul că nu pe calea pertractărilor se va putea obţine împlinirea idealului naţional, ci prin lupta activă a maselor. Ca atare, în prima şedinţă a Consiliului Naţional Român Central de după tratativele menţionate, la iniţiativa socialiştilor, prin reprezentantul lor în C.N.R.C. Ioan Flueraş, s-a pus problema convocării unei mari adunări naţionale plebiscitare a tuturor românilor. Propunerea a fost adoptată în unanimitate. Evocînd acest moment, amintitul fruntaş socialist, în articolul *Cum am ajuns la Alba Iulia*, avea să scrie: „Această atitudine [a guvernului ungar] m-a determinat pe mine să propun, în prima şedinţă a Consiliului Naţional, în numele Partidului Social-Democrat, convocarea unei mari adunări naţionale, pentru a consulta întreg poporul român asupra viitorului său. Propunerea mea a fost primită cu unanimitate".

La 15 noiembrie 1918, C.N.R.C., printr-o circulară, aducea la cunoştinţa consiliilor naţionale locale, hotărîrea organizării alegerilor pentru desemnarea de delegaţi (deputaţi) pentru înaltul forum naţional plebiscitar, iar 5 zile mai tîrziu, la 20 noiembrie, a fost dat publicităţii textul istoric al convocării Marii Adunări Naţionale, pentru 1 decembrie, la Alba Iulia:

Să mergem cu toţii acolo

Alegerea delegaţilor s-a făcut în cadrul unor adunări largi, cu participarea tuturor categoriilor sociale, fapt care le-a conferit un caracter profund democrat. În această atmosferă înălţătoare s-au făcut alegeri de delegaţi şi în cadrul organizaţiilor social-democrate. În adunarea electorală a membrilor P.S.D din Orăştie, de pildă, au fost aleşi ca delegaţi Ioan Herţa şi Adam Oltean, fiind împuterniciţi „a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Naţională Română". În mandatul delegatului ales din partea organizaţiei social-democrate din Braşov se specifica: „Conform alegerii din 24 noiembrie 1918 eliberăm spre certificare acest mandat trimisului nostru, tov. George Grădinaru, ca participant la Adunarea Naţională din Alba Iulia din partea Secţiunii române a Partidului Social-Democrat din Braşov". Astfel de mandate imperative de unire au fost emise delegaţilor şi de către organizaţiile social-democrate din Arad, Timişoara, Lugoj, Deva, Sibiu, Hunedoara, Turda, Reşiţa etc.

O deosebită atenţie au acordat organizaţiile muncitoreşti pregătirii şi mobilizării maselor în vederea participării la forumul naţional. Editorialul intitulat *La Alba Iulia*, publicat în *Adevărul* declara solemn: „Se vor întruni aici toţi reprezentanţii chemaţi ai neamului românesc din Ungaria şi Ardeal şi prin cuvîntul lor vor arăta lumii întregi voinţa întregului neam. Se va arăta în primul rînd că naţiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naţionale, voieşte acum să devină cu desăvîrşire liberă şi să se contopească într-un singur stat naţional". Se vor proclama, apoi, acolo, scria gazeta, o suită de legi şi reforme, pentru ridicarea poporului român, „la o treaptă socială mai înaltă şi omenească". Pentru toate acestea, „să mergem cu toţii acolo".

Încă de la 27 noiembrie, la Alba Iulia au început să sosească delegaţi din toate colţurile pămîntului transilvan, împuterniciţi, prin credenţionale, să voteze Unirea. Alături de ei, masive grupuri de ţărani, muncitori, intelec-

(Continuare în p. 33)

Unirea a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român din Moldova, Muntenia și Transilvania, de cărturarii și marii gînditori ai neamului, a activității desfășurate de elementele revoluționare, de militanții socialiști, a aspirațiilor și voinței întregului popor român.

NICOLAE CEAUȘESCU

CONSILIUL NAȚIONAL ROMÂN CENTRAL ȘI ACȚIUNEA SA PENTRU UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA

Dr. ALEXANDRU ROZ

Actul Marii Uniri din 1918 — cel mai însemnat moment de pînă atunci al dezvoltării istorice a națiunii române — venea să împlinească toate vrerile înaintașilor și să justifice jertfele unor generații întregi de luptători. El a fost adînc gîndit și temeinic pregătit. Autoritatea, forul care a condus și dirijat în toate amănuntele și în cel mai înalt spirit democratic această grandioasă epopee națională a fost Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.) sau Marele Sfat al Națiunii Române, cum pe drept i s-a mai spus.

Din inițiativa socialiștilor

Constituirea C.N.R.C. a avut loc la 30/31 octombrie 1918, în cadrul unei ședințe care s-a ținut în localul Hotelului „Jägerhorn" (Cornul Vînătorilor) din Budapesta, locul de întîlnire al parlamentarilor români transilvăneni. Inițiativa a aparținut socialiștilor, propunerea concretă fiind făcută de Ioan Flueraș, originar din părțile Aradului și unul dintre fruntașii socialiști cu mare prestigiu în rîndurile muncitorilor. În relatările sale privind discuțiile purtate de către reprezentanții Partidului Social-Democrat Român din Transilvania cu cei ai Partidului Național Român (P.N.R.), I. Flueraș preciza că, întrucît „revoluția era așteptată", el a propus ca „să înființăm un Consiliu Național al Românilor, care să preia conducerea teritoriilor locuite de români..."

Propunerea a fost acceptată și, pe bază de paritate, s-a constituit noul organism, alcătuit din 12 reprezentanți, 6 din partea socialiștilor (Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Baziliu Surdu, Enea Grapini, Tiron Albani și Iosif Renoi) și 6 din partea P.N.R. (Teodor Mihali, Vasile Goldiș, dr. Al. Vaida-Voievod, dr. Ștefan Cicio-Pop, dr. Aurel Vlad și dr. Aurel Lazăr). Momentul a fost marcat printr-un manifest publicat într-o ediție specială a ziarului *Adevărul*. „Consiliul Național Român — se preciza în document — stă pe baza principială a liberei dispoziții asupra sorții lor a națiunilor, principiu fixat de președintele Wilson ca condiția păcii și recunoscut din partea reprezentanței oficiale a monarhiei și a Ungariei, de asemenea și de Consiliul Național Maghiar".

Manifestul a fost redactat de Iosif Jumanca, fiind discutat apoi cu ceilalți membri ai C.N.R.C. și multiplicat în 18 000 exemplare. Primul curier care a plecat spre Arad, Orăștie și Timișoara, cu pachete conținînd acest document, a fost muncitorul Dumitru Izvernar. În cadrul ședinței din 30 octombrie 1918 a fost ales ca președinte al C.N.R.C. Ștefan Cicio-Pop[1].

[1] Liderii P.N.R. intrați în componența C.N.R.C. erau cele șase persoane ce formau Comitetul Executiv al P.N.R. ales în cadrul Conferinței de la Oradea, din 12 octombrie 1918, reuniune care avusese loc în casa

După constituire, C.N.R.C. și-a stabilit sediul la Arad, în modesta locuință a lui Ștefan Cicio-Pop, din actuala stradă 6 Martie, nr. 3.

A doua zi după crearea C.N.R.C., în Transilvania a început revoluția burghezo-democratică. Masele populare transilvănene s-au ridicat la luptă împotriva asupririi sociale și naționale, pentru unirea cu România, pentru reforme și drepturi democratice. Despre amploarea și caracterul popular al revoluției, ziarul *Românul*[1], în articolul semnificativ intitulat *Din zilele de azi*, scria: „Mișcări de revoluție! Libertate! Sufletele-s agitate, sguduite... și întreg orașul [Arad], ca-ntr-un glas, e-n picioare și strigă de la unul la altul cuvîntul plin de vrajă: libertate!... Este ceva rezolut și puternic în descătușarea lanțurilor de secoli ce ținea lumea noastră ferecată și toți ne-o citim din ochi, o știm, o simțim atît de puternic încît vorbe nu mai încap că s-au rupt lanțurile... Lume liberă, soldați care fără șovăială își rup rozetele de pe chipiuri [însemnele austro-ungare], își aruncă puștile, își rup sulițele, resturile sclaviei și-a măcelului în care au fost purtați pentru stăpîni. Jurămîntul dat împăratului este nesocotit într-o clipă spontană și înlocuit cu cel mai sublim și puternic instinct de om: libertate!"

orădcanului Aurel Lazăr și în cadrul cărcia fusese adoptată *Declarația privind dreptul de autodeterminare a românilor din Transilvania*, document ce proclama, între altele, independența națiunii române subjugate din monarhia austro-ungară, dreptul ei de a hotărî și dispune liberă de soarta sa, de a fi singură în măsură să-și trimită reprezentanți la viitorul congres de pace. Declarația a fost concepută și redactată de Vasile Goldiș, „omul condeiului, stilizatorul impecabil de comunicate, cugetătorul politic de mare talent", cum îl caracteriza cunoscutul publicist I. Clopoțel. Document de mare însemnătate, Declarația a fost primită și acceptată și de P.S.D.R. din Transilvania și ea a stat la baza întregii lupte a românilor transilvăneni pînă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

Pentru realizarea practică a prevederilor din Declarație, s-a constituit un comitet de acțiune format din 6 membri (V. Goldiș, președinte, Aurel Lazăr, Al. Vaida-Voievod, Aurel Vlad, Șt. Cicio-Pop și Teodor Mihali); el era și Comitet Executiv al P.N.R. Și cum, atunci, Aradul era „cetatea luptelor noastre naționale" (Șt. Ciolo-Pop) sediul acestui comitet s-a fixat în acest oraș. Conform celor stabilite în cadrul conferinței de la Oradea, în ziua de 18 octombrie 1918, Al. Vaida-Voievod, în numele P.N.R., a prezentat textul Declarației în cadrul Parlamentului din Budapesta. După el, a mai luat cuvîntul și Șt. Cicio-Pop, arătînd în fața Parlamentului și a guvernului toată „seria de păcate politice și umanitare comisă împotriva românilor din Ungaria pînă în acele momente". Declarația de autodeterminare a românilor transilvăneni a avut un ecou deosebit în toate ținuturile locuite de români, ca și în străinătate.

[1] Vezi pe larg despre această publicație în *Magazin istoric*, nr. 12/1986.

Am semnat pergamentul Unirii

În imagine: hotărîrile istorice adoptate de cei 1 228 delegați prezenți la Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918 sînt anunțate mulțimilor adunate pe cîmpul lui Horea de la poalele cetății Albei Iulii.

Originar din părțile Năsăudului, cu studii juridice la Budapesta, Graz și Viena, avocatul Laurențiu Oanea a fost chemat, la 1 noiembrie 1918, de către Emil Hațieganu — președintele Consiliului Național Român din Cluj — și de către Al. Vaida-Voievod, care i-au încredințat misiunea de a trece în Bucovina și, de acolo, în Moldova, pentru a vesti guvernului român de la Iași „hotărîrea românilor din Transilvania de unire cu România". Misiunea avea un caracter „delicat și periculos", căci, spre a ajunge în Moldova, trebuia trecută linia frontului.

La 14 noiembrie, Laurențiu Oanea s-a întors din misiunea ce-i fusese încredințată

Sub faldurile tricolorului

În focul revoluției, sub directa conducere a C.N.R.C., s-au creat noile organe politico-administrative reprezentate de consiliile și gărzile naționale românești. În conformitate cu indicațiile C.N.R.C., consiliile naționale locale erau subordonate celor județene (comitatense), iar acestea C.N.R.C.; același sistem de subordonare funcționa și la gărzile naționale românești, al căror for central era Comanda Supremă a Gărzilor Naționale Românești din Transilvania, organism constituit la 11 noiembrie 1918 la Arad, avînd sediul în actuala clădire din Piața M. Viteazul, colț cu Tudor Vladimirescu și fiind subordonat C.N.R.C.; în fruntea Comandei Supreme a fost desemnat maiorul Alexandru Vlad.

Constituirea consiliilor și a gărzilor naționale a avut loc într-o atmosferă de mare entuziasm și satisfacție, exprimate deschis, în cadrul festiv al adunărilor populare în care acestea erau alese. Întrunirile s-au ținut de obicei sub cerul liber, cu participarea tuturor locuitorilor din localitate, sub faldurile steagului tricolor. În timpul lor s-au rostit cuvîntări în care vorbitorii au subliniat că a răsărit și pentru națiа română soarele dreptății, s-a citit proclamația adresată de C.N.R.C. națiunii române, s-au cîntat cîntece patriotice, mai ales imnurile *Pe-al nostru steag e scris unire*, *Deșteaptă-te române*, *Trei culori* etc.

Imediat după constituire, consiliile și gărzile naționale au trecut la preluarea puterii locale și a întregii activități politico-administrative din raza lor de activitate, instaurînd un regim de ordine, liniște, disciplină și siguranță publică. Ele au preluat, de asemenea, sarcinile apărării instituțiilor și a avuției publice, ale aprovizionării populației cu alimente, combustibil și alte bunuri de primă necesitate; tot ele au luat în grijă paza și controlul gărzilor, a căilor ferate și a celorlalte căi de comunicație, au asigurat asistența medicală a populației și colaborarea cu populația din rîndul naționalităților conlocuitoare etc. Datorită modului exemplar în care consiliile și gărzile naționale și-au îndeplinit îndatoririle, lupta pentru eliberare națională s-a dezvoltat în mod unitar, C.N.R.C. fiind considerat drept singurul for politic al românilor transilvăneni.

Pentru cunoașterea dispozițiilor C.N.R.C. și difuzarea lor cît mai rapidă în toată Transilvania, un rol important a revenit gazetelor. *Românul* a devenit organul central de presă al C.N.R.C. Interzis de oficialitățile aus-

---

„cu un mesaj al generalului Coandă, șeful guvernului, către fruntașii români din Transilvania". Două zile mai tîrziu, la 16 noiembrie, el a ajuns la Arad, unde se afla sediul Consiliului Național Român Central (C.N.R.C.), pentru a înmîna conducerii acestuia mesajele din partea generalului Coandă și a lui I.I. C.Brătianu. „Dr. Ștefan Cicio-Pop, președintele C.N.R.C., primind raportul meu despre rezultatul delegării mele la Iași — scria L. Oanea — a convocat o ședință la care au participat și membrii social-democrați... și s-a hotărît în unanimitate" publicarea manifestului C.N.R.C. intitulat Către popoarele lumii, s-a aprobat textul convocării Adunării Naționale pentru 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, și s-a arătat necesitatea găsirii unui modus vivendi cu guvernul ungar pînă în ziua convocării Adunării Naționale.

În zilele următoare, L. Oanea a rămas la Arad, la dispoziția C.N.R.C., după care, la 30 noiembrie, cu trenul special, a plecat la Alba Iulia, unde a ajuns la ora 14. Memoriile sale conțin pagini interesante consacrate conferinței ținută de fruntașii politici români în ziua de 30 noiembrie 1918.

L. Oanea a fost unul din cei opt notari ai Biroului Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. În această calitate figurează și în lista celor 250 membri ai Marelui Sfat Național. De la 3 decembrie 1918, L. Oanea a fost reținut de Șt. Cicio-Pop la Alba Iulia, pentru a conduce secretariatul cabinetului său, însărcinat cu resortul armatei și siguranței publice.

Reproducem în continuare un fragment din însemnările fostului notar al Adunării de la Alba Iulia, însemnări inedite, aflate în fondul Arhivelor Muzeului județean din Arad. El se referă la cele două ședințe din după-amiaza zilei de 30 noiembrie 1918. Titlul, subtitlul și cuvintele din parantezele drepte aparțin redacției Magazin istoric.

Dan DEMȘEA

Entuziasmul era mare

În ziua de sîmbătă, 30 noiembrie 1918, după sosirea trenurilor speciale din toate direcțiile, cu delegați pentru Adunarea Națională, președintele Ștefan Cicio-Pop a convocat o conferință lărgită a organelor naționale, cuprinzînd [pe] membrii Consiliului Național [Român] Central, președinții consiliilor județene, delegații gărzilor naționale române, ai legiunilor de voluntari și ai regimentelor românești sosite de la Viena și Praga.. În program [al conferinței din 30 noiembrie] era prevăzută o largă dezbatere publică asupra stabilirii textului definitiv al rezoluției ce trebuia supusă [a doua zi] deliberării Adunării Naționale, al cărei anteproiect fusese întocmit la Arad de Vasile Goldiș.

Entuziasmul maselor era mare; lumea [participanții la conferință], înflăcărată de cel mai justificat patriotism, s-a opus la discuțiunea pe puncte a proiectului de rezoluție și striga într-un glas: „Vrem unirea fără condițiuni; pro-

tro-ungare în timpul războiului, reapariția lui a fost hotărîtă în consfătuirea C.N.R.C. din 7 noiembrie 1918, joi după-masă. Redacția a fost încredințată dr. T. Boțiș, dr. L. Iacob și S. Evuțianu, iar direcția lui V. Goldiș. De la consfătuire, arată în evocările sale E. Evuțianu, „am plecat direct la «palatul» *Românul:* mașinistul a uns mașinile, am împrumutat doi culegători și pe la ora 5 dimineața, în ziua de vineri 8 noiembrie 1918, a apărut primul număr". De la început, ziarul a desfășurat o bogată activitate pentru propagarea liniei C.N.R.C. Încă în articolul de fond al primului număr, intitulat semnificativ *Învierea*, precizîndu-se că ziarul reapare „sub egida și conducerea *Consiliului Național Român*, supremul și unicul for politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania", *Românul* arăta că a sosit momentul ca și neamul românesc să dispună „liber de soarta și viitorul său". Apelul *Către Națiunea Română*, publicat în pagina a doua și semnat, în numele C.N.R.C., de către dr. Ștefan Cicio-Pop, preciza că noul organism „reprezintă azi întreg neamul românesc din Ungaria și Ardeal".

Fără zguduituri și turburări

Numărul următor, cel din 10 noiembrie, informa opinia publică despre nota ultimativă trimisă guvernului ungar la 9 noiembrie 1918, prin care C.N.R.C. solicita acestuia ca, printr-un manifest adresat populației din Transilvania, să menționeze că renunță la orice drept de exercitare a puterii sale asupra acestui teritoriu. Momentul a marcat preluarea oficială de către C.N.R.C. a guvernării teritoriilor locuite de români și respingerea oricăror dispoziții emanînd de la Budapesta. După declarația de la Oradea din 12 octombrie 1918, care proclamase clar dreptul românilor la autodeterminare, actul din 9 noiembrie 1918 dovedea că românii transilvăneni puseseră capăt guvernării străine în Transilvania. Important era faptul că această schimbare se produsese pe cale pașnică prin evitarea luptei armate. „Dorim din adîncul inimii noastre ca lichidarea și trecerea de la lumea veche la cea nouă să se întîmple fără zguduituri și turburări, fără scene regretabile și pagube inutile în averi și vieți omenești", se menționa în *Românul* din 12 noiembrie. Tratativele între cele două părți în legătură cu nota ultimativă din 9 noiembrie au avut loc, la Arad, în zilele de 13 și 14

---

blemele sociale și economice să rămînă în sarcina organelor de executare". Problema fiind de o gravitate excepțională, fiind în discuție principii fundamentale cu caracter constituțional și de așezare a temeliilor noului stat național unit, președintele Ștefan Cicio-Pop... a propus alegerea unei comisiuni restrînse, care, împreună cu membrii Consiliului Național Central, să se retragă și să stabilească textul definitiv al rezoluțiunii. Ședința publică a fost închisă, lumea s-a împrăștiat, iar comisiunea a lucrat în ședință închisă timp de 5 ore, pînă după miezul nopții.

În ședința comisiei speciale, înainte de începerea discuțiunilor asupra proiectului de rezoluțiune, președintele Ștefan Cicio-Pop, apoi Vasile Goldiș și dr. Ioan Suciu au informat comisia, prezentînd foi și date din declarații cu privire la propaganda pusă la cale în Budapesta de către agenții partidelor maghiare, ca o încercare de ultimă oră, ca să zădărnicească cu orice preț reușita Adunării Naționale. Mii de manifeste în limba română au fost împrăștiate în gări și în trenurile speciale [ce îi transportau pe delegați] către Alba Iulia, prin care poporul era îndemnat să se opună unirii cu România, unde [se spunea în manifeste] vor fi robii ciocoilor și boierilor; erau pamflete în care se aduceau injurii dinastiei române, se aduceau critici bărbaților de stat ai României și membrilor Consiliului Național Român, iar conducătorii social-democrați români erau taxați ca trădători ai muncitorimii. După caracterele de tipar, s-a constatat cu ușurință că tot acest material agitatoric era produs în tipărnițe din Budapesta...

S-a făcut apel frățesc către conducătorii social-democrați ca să înlăture cu dispreț aceste mașinațiuni josnice și perfide, să păstreze solidaritatea și unitatea de acțiune impresionantă de pînă acum. Conducătorii Ioan Flueraș și Iosif Jumanca ai muncitorimii române, în cuvîntările lor, au confirmat că toate partidele maghiare din Budapesta și întreg aparatul de stat a fost pus în mișcare în scop de agitație și că s-au cheltuit în ultima vreme enorme sume de bani pentru zădărnicirea cu orice preț a Adunării Naționale. Suma fondului de zădărnicire a Adunării ar fi fost de treizeci de milioane de coroane, pusă la dispoziția agenților împrăștiați în teritoriul românesc. Totodată, au arătat că în mijlocul muncitorimii române mișună agenții Budapestei, iar conducerea social-democrației române a fost obiectul celor mai necruțătoare atacuri și amenințări. De asemenea, au dat asigurări că masa muncitorimii române este pătrunsă de conștiința nealterată de neam, că nu se uită suferințele și umilirile, nici practicile din trecut, că solidaritatea lor cu întreg poporul românesc în acest mare moment istoric va fi și va rămîne întreagă și neclintită...

În această atmosferă de repetată solidaritate și unitate națională, Comanda Supremă a Gărzilor Naționale Române a primit pe loc dispoziția să ia măsurile de rigoare încă în cursul acestei nopți, ceea ce s-a și făcut...

După [luarea] acestei măsuri de siguranță, au început dezbaterile asupra punctelor din proiectul de rezoluțiune...

noiembrie 1918, în sala Prefecturii. Purtate de pe poziții și în numele unor interese și principii diametral opuse, ele nu au avut rezultatele scontate. Conform instrucțiunilor primite de la Budapesta, delegația maghiară a urmărit în esență menținerea vechilor stări de lucruri. Comunicatul Consiliului Național Român Central despre eșuarea tratativelor cu delegația guvernului maghiar prezidată de ministrul Oszkár Jászi[1] —, datat 14 noiembrie 1918, ora 21, informa pe toți românii că „guvernul maghiar nu recunoaște dreptul națiunii române de a exercita puterea executivă pe teritoriile locuite de națiunea română" și își exprima hotărîrea fermă, „pe baza dreptului de liberă dispunere", de a-și continua activitatea în vederea unirii tuturor românilor în cadrul unui stat liber, independent și suveran, care să cuprindă toată întinderea teritoriilor locuite de români.

La 15 noiembrie, după eșuarea tratativelor cu guvernul maghiar, C.N.R.C. s-a întrunit în ședință pentru a examina situația creată. Un grup de tineri, în frunte cu arădeanul Iustin Marșieu, a cerut C.N.R.C. să proclame imediat unirea Transilvaniei cu România. Acestora le-a răspuns Vasile Goldiș, care, apreciind dorința de unire a tinerilor, dorință de fapt a tuturor românilor, a arătat că o asemenea hotărîre nu putea fi proclamată decît într-o mare adunare reprezentativă. La această adunare, a arătat Goldiș, urmau să fie prezenți deputații tuturor circumscripțiilor electorale, ai tuturor organismelor și organizațiilor, ai tuturor păturilor sociale și mai ales ai țăranilor și muncitorilor, cu steaguri naționale, pentru a permite tuturor să aibă satisfacția și bucuria de a participa la marea sărbătoare a neamului, pentru ca Unirea să exprime în adevăr voința întregului popor. Ședința a continuat și în după-masa aceleiași zile, prelungindu-se „pînă noaptea tîrziu", după cum arată în amintirile sale Coriolan Băran — unul dintre participanți. În cadrul ei s-a luat istorica hotărîre prin care s-a stabilit ca unirea Transilvaniei cu România să fie expresia Marii Adunări Naționale a tuturor românilor.

În aceeași zi de 15 noiembrie, tot de la Arad, C.N.R.C., întruchipînd „în împrejurările date voința suverană a Națiunei Române", s-a adresat tuturor organelor aflate în subordinea sa cu o directivă,

[1] Vezi detalii despre aceste evenimente în studiul *Din cronica relațiilor româno-ungare în anii 1918-1920*, publicat în revista *Anale de istorie*, an XXVII, nr. 4/1981.

Președintelui Ștefan Cicio-Pop i-a reușit să conducă aceste extrem de grele discuțiuni, în așa fel că la fiecare punct din rezoluțiune s-a ajuns la sincronizarea tezelor. La punctul trei din rezoluțiune, cu privire la stabilirea principiilor fundamentale în așezarea constituțională a noului stat român s-au primit tezele reprezentanților social-democrați, susținuți cu căldură de Vasile Goldiș. Enunțarea *introducerii votului obștesc* [universal], legiferarea și punerea în aplicare a unei *reforme radicale și asigurarea pentru muncitorimea industrială a drepturilor și avantajelor existente în cele mai avansate state industriale din Apus* au mulțumit pe toți...

Pergamentul Unirii, pregătit de mine în Sibiu, cu care delegația desemnată de Marele Sfat Național avea să prezinte regelui Ferdinand I la București, hotărîrile Adunării Naționale de la 1 Decembrie 1918 stil nou, a fost semnat de vicepreședintele [Adunării] dr. Ștefan Cicio-Pop și de mine, ca fost notar (secretar) al Marii Adunări Naționale... ■

De pe Dealul Secului, la Alba Iulia

Dr. ELISABETA IONIȚĂ

Chiar în ziua decretării mobilizării generale, la 14/27 august 1916, presa a publicat apelul *Către femeile române*. Prin cuvinte și îndemnuri vibrante, femeile din țara noastră erau chemate să fie tari și mîndre pentru momentul pe care îl trăiau alături de întreaga suflare românească, lor, femeilor, revenindu-le datoria să înfrunte cu capul sus „jertfa cea mare" pe care patria le-o cerea, pentru ca, prin faptele lor, părinții și fiii, soții și frații plecați în război să transforme în realitate visul secular al Unirii.

Femeile — muncitoare, sătence, intelectuale — și-au îndeplinit cu onoare datoria, îmbărbătîndu-i și ajutîndu-i pe cei plecați pe front. În același timp, multe dintre ele s-au încadrat efectiv în lupta pentru alungarea cotropitorilor străini din țară. Documentele păstrate în arhive conțin și în această privință mărturii din cele mai sugestive. Sofia Panaiot din Ploiești, de pildă, a fost arestată de către autoritățile de ocupație pentru că își „procurase un steag cu tricolorul României"; Ileana Buca din Ciomăgești-Slatina, „din cauză că a ospătat persoane aparținînd armatei române a fost condamnată la un an și șase luni de ocnă"; învățătoarea Lucreția Velican din Fărcășan-Gorj a fost arestată împreună cu soțul ei pentru că „au dus arme locotenentului Victor Popescu, conducătorul grupului de partizani" ce acționa în acea zonă[1]; în comuna Lopătari-Buzău, un grup de săteni, conduși de învățătoarea Maria Sîrbescu, a ajutat numeroși

[1] *Magazin istoric*, nr. 7/1977.

multiplicată în mii de exemplare la Tipografia „Concordia" din Arad (al cărui director era V. Goldiș) și datat 15 noiembrie, în care se dădeau indicațiile pe baza cărora să se facă „alegeri de delegați (deputați) cercuali pentru Marea Adunare Națională Română, ce are să fie convocată în scurt" . Alegerile urmau să se facă pe baza votului universal, în termen de 12 zile și să fie organizate în așa fel, încît „Adunarea Națională să întruchipeze... toate straturile națiunii noastre democratice".

A doua zi, 16 noiembrie 1918, după-masa, C.N.R.C. a convocat o nouă ședință, „amplificată cu reprezentanți ai gărzilor naționale și ai studențimii", ținută în sala de gimnastică a Școlii de băieți, unde își avea sediul Comanda supremă a G.N.R. Aici au fost discutate amănuntele organizării Marii Adunări Naționale, între altele stabilindu-se ca dată „ziua de 1 decembrie stil nou" și locul unde să aibă loc. S-au propus, pe rînd, Arad, Sibiu și Cluj, dar, din diverse rațiuni, propunerile au fost respinse. Au rămas în discuție Blajul, unde avusese loc, pe Cîmpia Libertății, Marea Adunare Națională din 3/15 mai 1848, și Alba Iulia. S-a optat pentru Alba Iulia și nu în mod întîmplător. După cum relatează C. Băran, prezent la dezbateri, opțiunea a fost justificată în primul rînd de argumente istorice. „Alba Iulia a fost unul din cele mai importante centre ale Daciei romane; Alba Iulia a fost centrul celei dintîi uniri politice a țărilor române prin mintea și sabia lui Mihai Viteazul; Alba Iulia a fost locul martiriului lui Horea, Cloșca și Crișan și al întemnițării lui Avram Iancu. Era orașul cu cele mai numeroase și mai adînci semnificații în istoria poporului român din Transilvania".

În urma discuțiilor purtate, C.N.R.C. a hotărît deci ca Marea Adunare Națională să fie convocată pentru ziua de 1 decembrie, orele 10, în cetatea Alba Iulia. Tot în cadrul acelei ședințe, arădeanul Ioan Suciu a fost însărcinat în mod oficial de către C.N.R.C. cu organizarea măreței adunări.

Toată suflarea românească

După eșuarea tratativelor de la Arad cu delegația maghiară, Vasile Goldiș arătase că era necesară informarea opiniei publice mondiale asupra situației din Transilvania, pentru ca aceasta să cunoască și mai ales să înțeleagă prizonieri români evadați din lagărele dușmane să treacă linia frontului și să ajungă la unitățile lor, retrase în Moldova; Maria Manciulea dintr-o comună din Făgăraș a fost călăuza unui regiment românesc, ce s-a strecurat pe cărări de munte neștiute de dușman, îndeplinindu-și cu cinste misiunea primită (curajoasa călăuză a fost decorată în fața ostașilor cu „Virtutea Militară", fapta ei fiind popularizată prin presă).

Și au fost multe alte fiice neînfricate, care în acele zile n-au precupețit nici un sacrificiu pentru ca visul de unire să devină realitate. Dintre toate, numele Ecaterinei Teodoroiu a devenit un simbol. Viața și faptele ei sînt cunoscute[1]; vom cita aici doar un fragment din *Ordinul de zi nr. 1*, semnat de comandantul Regimentului 43/59 infanterie: „În timpul ciocnirii de ieri noapte, pe Dealul Secului, a căzut în fruntea plutonului său, lovită în inima-i generoasă de 2 gloanțe de mitralieră, voluntara Ecaterina Teodoroiu, din Compania 7. Pildă rară a unui cald entuziasm unit cu cea mai stăruitoare energie, aceea pe care unii au numit-o, cu drept cuvînt, «Eroina de la Jiu», și-a dat jertfa supremă, lipsită de orice trufie, de orice deșartă ambiție, numai din dragostea de a apăra pămîntul patriei noastre cotropit de dușmani. Ecaterina Teodoroiu a fost la înălțimea celor mai viteji apărători ai țării sale, pe care i-a întrecut prin puterea cu care își înfrîngea slăbiciunea femeiască, știind să dovedească vigoarea bărbăției de trup și de suflet și calitățile întregi ale unui ostaș îndrăzneț, neobosit și plin de entuziasmul de a se face folositor cu orice preț. Pentru dragostea-i de țară, pentru simțu-i rar al datoriei, pentru energia și avîntul cu care și-a împlinit ceea ce socotea misiunea ei pînă la jertfa supremă, o citez la ordin de zi pe regiment, dînd-o ca pildă tuturor ostașilor".

Un aport deosebit au avut femeile în cadrul Societății naționale de Cruce Roșie, îngrijind „cu milă de mame pe răniții de care erau pline spitalele; albele surori de caritate au stat zile și nopți de strajă la căpătîiul mucenicilor noștri", scria ziarul *România*, din 5 februarie 1918. În decretul de decorare a ofițerilor și personalului militar distins în timpul campaniei din 1916-1917, se prevedea acordarea Ordinului Steaua României cu spade în gradul de cavaler și „doamnei doctor Lucia Teodorescu, de la Spitalul Verești-Hancia Botoșani, pentru zelul și devotamentul cu care a combătut boalele molipsitoare în 1916-1917".

Femeile au fost prezente și în alte activități puse în slujba idealului național. Astfel, la 29 octombrie 1918, Lucia Popovici, fiica fruntașului politic transilvănean Aurel Popovici, a luat cuvîntul în cadrul Conferinței naționalităților ale cărei lucrări s-au desfășurat la Geneva, declarînd: „Lumea nu va cunoaște pacea atîta timp cît nu ni se va face dreptate și cît vom fi împiedicați... de a ne elibera și noi la rîndul nostru și de a ne uni cu frații noștri din regatul liber al României".

În luna noiembrie 1918, organizațiile de femei din diferite centre și zone ale țării au

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1977.

gă şi să aprecieze just stările de lucruri de aici şi măsurile ce se vor lua în continuare. De altfel, în cadrul notei ultimative adresată de C.N.R.C. guvernului maghiar la 9 noiembrie 1918, se menţionase că, în cazul în care nu se va recunoaşte dreptul românilor la autodeterminare şi suveranitate, acest lucru va fi adus, „prin proclamaţiune, la cunoştinţa poporului nostru, a ţării şi a lumii întregi". În consecinţă, la 18 noiembrie, C.N.R.C. a lansat manifestul intitulat *Către popoarele lumii*, tipărit în limbile română, franceză şi engleză, sub semnăturile lui Şt. Cicio-Pop şi Gheorghe Crişan, în care, făcînd cunoscut refuzul guvernului maghiar de a lua în considerare revendicările juste ale românilor, se anunţa hotărîrea lor de a se uni în cadrul unui stat liber şi independent. Documentul a fost publicat apoi şi în ziarele germane, italiene, franceze, engleze şi americane şi, prin staţia de telegrafie din Praga, a fost difuzat în întreaga lume.

În ziua următoare, 19 noiembrie 1918, a avut loc o nouă şedinţă a C.N.R.C. Cu acest prilej, s-a hotărît emiterea convocatorului Marii Adunări Naţionale şi s-a adoptat textul acestuia. Documentul a fost redactat de Vasile Goldiş şi semnat de Ştefan Cicio-Pop, în calitate de preşedinte al C.N.R.C., şi de Gheorghe Crişan, în calitate de secretar, fiind datat Arad, la 20 noiembrie 1918. Toţi românii erau chemaţi la adunare, precizîndu-se cine vor fi cei care vor lua parte ca deputaţi (delegaţi) oficiali şi pe cine vor reprezenta; se exprima convingerea că „afară de cei care vor reprezenta în chipul arătat mai sus toate păturile sociale ale naţiunii noastre la această istorică adunare, unde se va hotărî soarta neamului nostru, poate pentru vecie, se va prezenta însuşi poporul românesc în număr vrednic de cauza mare şi sfîntă".

După convocarea Adunării Naţionale, C.N.R.C. a depus o stăruitoare activitate de pregătire a ei. Peste tot s-au deplasat delegaţi ai C.N.R.C. pentru a explica şi a da informaţiile necesare. Prin viu grai, prin manifeste, prin chemări şi mai ales prin intermediul presei s-au adresat calde şi înflăcărate apeluri pentru participarea unui număr cît mai mare de oameni la măreaţa adunare. „Români din patru unghiuri, bărbaţi, şi bătrîni şi tineri, învăţători, preoţi şi ţărani, grăbiţi la Alba Iulia, la marele praznic naţional, unde se pecetluieşte soarta neamului", scria într-un articol semnificativ intitulat *Toată suflarea românească să grăbească la Alba Iulia*, ziarul *Românul*. Într-

participat cu entuziasm la evenimentele ce s-au înscris cu litere de aur în cronica Marii Uniri. La 12 noiembrie 1918 a avut loc o mare adunare a femeilor din Sibiu, în cadrul căreia s-a adoptat o „adresă de încredere şi îmbărbătare" către Consiliul Naţional Român Central din Arad (C.N.R.C.), în care se spunea: „În veacuri îndelungate de tristă robie naţională femeile au păstrat în sînul familiei flacăra divină a conştiinţei naţionale. Cînd sentimentul naţional era prigonit de ocîrmuirea străină şi duşmană, femeia română, conştientă de datorinţa sa naţională, şi-a crescut fiii şi fiicele în adîncă dragoste pentru limba, obiceiurile şi moşia strămoşească. Azi, cînd în sfîrşit, în virtutea suveranităţii sale naţionale, neamului românesc i se deschide un viitor strălucit şi fericit, femeia română cu viu entuziasm sprijină acţiunea de primenire şi solidaritate a naţiunii române, acţiune menită să arate lumii că neamul nostru e vrednic de libertate desăvîrşită naţională şi în stare să se conducă singur pe sine". Luînd cuvîntul la „adunarea

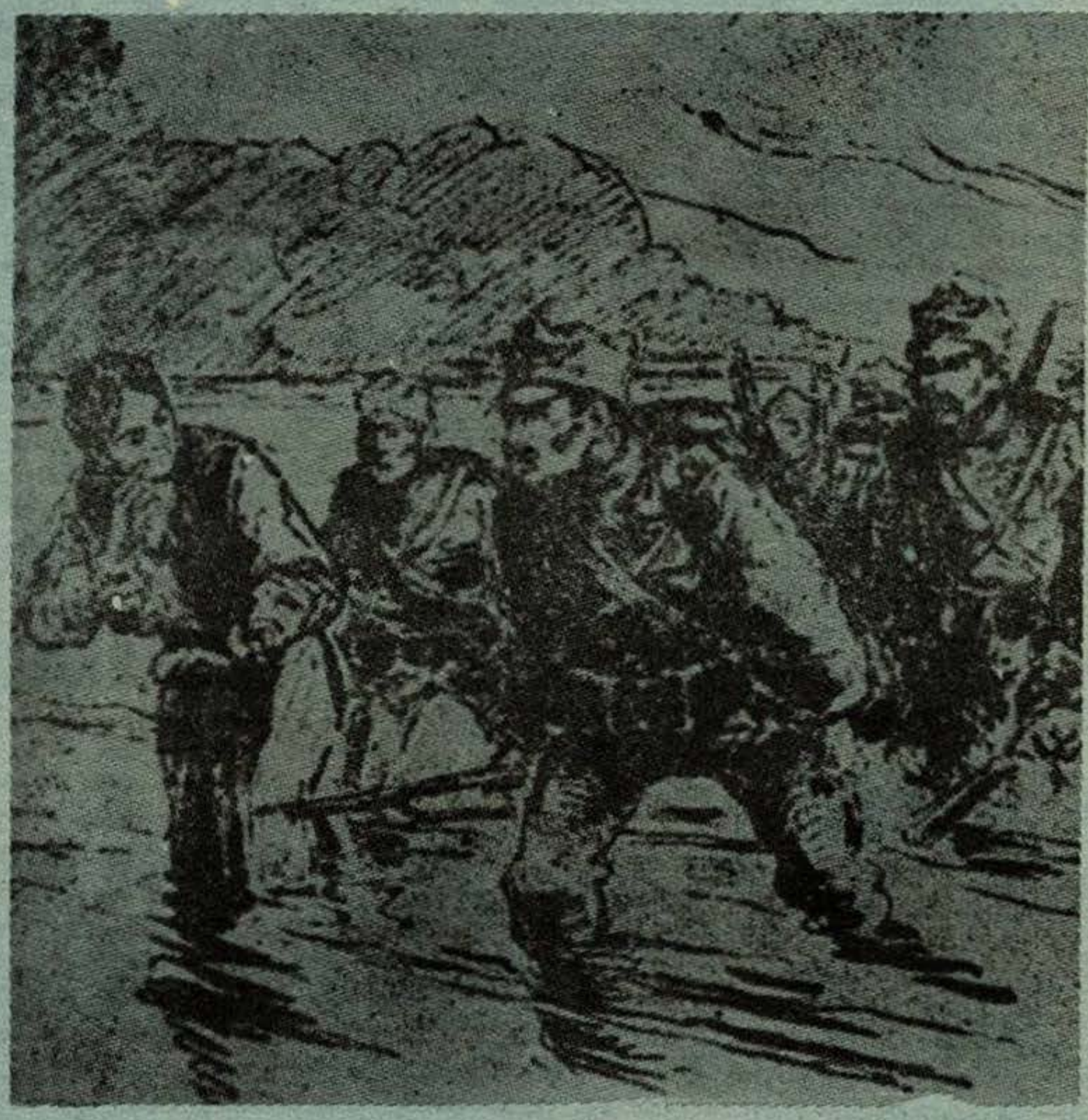

Călăuzind oştaşii Regimentului 22 infanterie în spatele dispozitivului inamic

un alt apel, lansat de socialiştii transilvăneni, se arăta că participarea la Adunarea Constituantă se impune cu atît mai mult cu cît „nu e vorba acum numai de dezrobirea naţională, ci şi de ridicarea asupritului popor român la o treaptă socială mai înaltă şi omenească. Se vor proclama acolo toate legile şi reformele mari şi însemnate care vor alcătui temelia fericirii poporului român în viitor".

În presă, au apărut noi precizări în legătură cu alegerea delegaţilor, modul de deplasare a acestora spre Alba Iulia şi s-a dat publicităţii programul Adunării. Sintetizînd starea de spirit care domnea pretutindeni în acele zile, *Românul* scria: „Naţiunea română la M.A.N. din Alba Iulia este ferm decisă ca să proclame unirea şi consolidarea românilor de pretutindeni într'-un mare stat naţional. Cea mai elocventă dovadă a acestei voinţi unanime române o vedem în afluenţa extraordinară îndeosebi a claselor de jos la toate gările, în drum spre Alba Iulia". Momentul atît de solemn şi măreţ al Marii Uniri, aşteptat secole de-a rîndul, a determinat o adevărată revărsare de oameni spre Alba Iulia. „Abia au trecut două zile de cînd am dat de ştire prin ziarul nostru că duminică la 1 decembrie se va ţine Marea Adunare Naţională la Alba Iulia — scria *Românul*. Glasul nostru are un puternic răsunet în toate colţurile locuite de români şi în toate păturile neamului nostru. Azi nu este suflet românesc care să nu fie pătruns de dorul: La Alba Iulia. O săptămînă ne desparte de acea zi istorică şi începînd de ieri şi azi au pornit satele. Nu sînt trenuri de ajuns, ţăranii pleacă pe jos, înfruntînd greutăţile unui drum atît de lung în cap de iarnă, dar se duc. Grupe de flăcăi din jurul Aradului, voioşi, voinici, însufleţiţi, cu steagul românesc ca emblemă, cu pîinea-n traistă, au plecat, şi ieri şi azi, s-ajungă duminică în cetatea lui Mihai vodă.

Un astfel de popor conştient nu mai poate fi robul altui popor şi este o impunătoare demnitate în drumul acesta lung şi greu ce-l fac pe jos, pentru ca să fie martori la dezrobirea lui. Mergem pe jos, pe sus, în văzduh, în gînd, ş-acolo vom fi, toţi într-o suflare, ţăran şi cărturar, să strigăm într-un singur glas şi-o dorinţă, să ştie lumea întreagă că nu mai vrem, nu mai putem fi iobagi".

Şi în ziua hotărîtă, cu impunătoare demnitate, poporul român, conştient de rosturile lui, a transformat în realitate cel mai măreţ vis al său, dăltuindu-l în act al istoriei naţionale. ■

generală extraordinară a Reuniunii femeilor române din Blaj ţinută la 27 noiembrie 1918", preşedinta Elena Pop a subliniat că scopul adunării era acela „de a spune şi noi femeile cuvîntul în cea mai însemnată chestie a neamului nostru, unirea cu ţările surori, să spunem în faţa lumii întregi că vrem o Românie Mare".

La Alba Iulia, din cei 1 228 delegaţi prezenţi la Marea Adunare Naţională, 61 reprezentau reuniunile de femei (38 organizaţii din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş). În mulţimea celor peste 100 000 oameni prezenţi în cetatea Viteazului în ziua de 1 Decembrie 1918, se aflau, de asemenea, numeroase femei, multe din ele îmbrăcate în frumoase costume naţionale. Din grupul celor veniţi din Sebeş făcea parte şi Elisabeta Manea: „Ştiam că la Alba Iulia va fi o mare adunare a Unirii, unde vor merge părinţii şi fraţii noştri mai mari. Cu cîteva zile înainte, ne-am adunat toate fetele şi am făcut steguleţe tricolore. Băieţii au făcut beţişoare. Cineva a adus o panglică îngustă tricoloră, din care am făcut sute de cocarde. La 1 decembrie 1918 ne-am dus la Podul Mare, punînd cîte un tricolor la toate carele — multe — ce mergeau la Alba Iulia la serbarea cea mare. Caii străluceau, căruţele erau împodobite cu cîte un covor românesc, frumos, original, oamenii în port naţional... Cocardele le-am pus la pieptul trecătorilor. Toţi tinerii din Sebeş s-au adunat sub un steag mare tricolor, de mătase, pe care sta brodat un îndemn la cucerirea libertăţii. Coloana lor m-a impresionat foarte mult. Am plecat pe jos la Alba Iulia, chiar de a fost timpul aspru, cu ger..."

Fiica lui Ştefan Cicio-Pop, Ani Birtolon: „La fabrica de panglici din Arad, într-o singură noapte, femeile şi fetele au confecţionat mari cantităţi de însemne tricolore". O fostă participantă la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, Sofia Mărginean îşi amintea: „De la noi din comună [Luduş-Gheja], după cîte îmi aduc aminte, am plecat la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia cam 33-40 de persoane, bărbaţi, femei şi tineret. Noi cele 10 fete care am plecat la unirea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 am fost îmbrăcate în costum naţional românesc toate la un fel... Îmi aduc aminte că în momentul în care s-a citit de către cei mai învăţaţi hotărîrea [rezoluţia] de a ne uni cu patria-mamă România, acolo, pe platou a apărut un vuiet de chiuituri puternice din mii de piepturi. Toată lumea cînta de bucurie. Din acel moment eram şi noi oameni ai României Mari şi uniţi pentru vecie".

Din telegramele sosite pe adresa Adunării: „Salutăm cu mare dragoste hotărîrea de unire naţională românească de la Alba Iulia" (femeile din Măgura-Rodna); „Dragostea de surori către fraţi ne îndeamnă să zicem celor întruniţi în locul preamărit al neuitatului Mihai Viteazul... într-un ceas bun consolidarea neamului!" (Reuniunea femeilor din Braşov).

Secvenţe documentare ilustrînd participarea femeilor la evenimentele acelui glorios 1 Decembrie 1918, în spiritul unor vechi şi bogate tradiţii. ■

1916-1918. Academia Română:

PATRIA MAI PRESUS DE ORICE

ALEXANDRU DOBRE, MARIAN ŞTEFAN

La data intrării României în război, unii dintre academicieni, ca şi alţi intelectuali, inclusiv oameni politici români, se găseau în străinătate; alţii, din teritoriile româneşti aflate sub ocupaţie străină, au fost nevoiţi să se refugieze peste hotare din cauza persecuţiilor. Majoritatea s-au stabilit în capitala Franţei, dar şi în alte oraşe şi capitale europene. Lor li s-au alăturat, apoi, alţi reprezentanţi ai poporului nostru trimişi peste hotare cu diverse însărcinări oficiale.

Dată fiind importanţa pe care o avea Parisul în desfăşurările politico-diplomatice din acea vreme, el a fost centrul în jurul căruia au gravitat cei mai mulţi oameni de ştiinţă şi cultură, ca şi oameni politici români aflaţi în alte ţări europene. La sfîrşitul anului 1917, de pildă, la Paris erau 30 profesori universitari şi 40 deputaţi români, mulţi dintre ei şi membri ai Academiei. Alături de trimişi ai guvernului, de universitari şi de alţi reprezentanţi ai ştiinţei şi culturii româneşti, academicienii din străinătate au desfăşurat o susţinută activitate pentru apărarea şi impunerea drepturilor legitime ale ţării. Dintre membrii titulari ai Academiei, potrivit evidenţei pe care o avea preşedintele acesteia Petru Poni, activau în străinătate: Ludovic Mrazec (S.U.A.), Gheorghe Marinescu şi Mihail Sutzu (Paris), Ştefan C. Hepites (Stockholm şi apoi Nisa-Paris), iar dintre cei onorari şi corespondenţi dr. I. Cantacuzino, Dragomir Hurmuzescu, Vasile Stroescu, Octavian Goga, Ioan Ursu ş.a.

În imagine: primirea entuziastă făcută de locuitorii Capitalei, la 1 decembrie 1918, autorităţilor române revenite din Moldova.

Cel mai mare act in analele istoriei române

În suita activităților desfășurate în sprijinul țării și al intereselor ei, îndeosebi pentru recunoașterea dreptului României de a participa la viitoarea conferință de pace pe baza statutului său de țară aliată, academicienii români și-au adus contribuția atît în cadrul unor organisme create în cursul anului 1918, cît și prin contacte numeroase cu personalități influente ale vieții științifice și politice din țările Antantei. Astfel, este cunoscut faptul că la 30 aprilie 1918, sub președinția lui Traian Vuia, la Paris, s-a constituit Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Bucovina, ce-și propunea să acționeze în sprijinul unirii teritoriilor românești din Austro-Ungaria cu România. Ulterior, acest organism a acționat avîndu-l ca președinte pe dr. Ioan Cantacuzino. În toamna aceluiași an, la 3 octombrie, în cadrul Consiliului Național al Unității Românești, organ reprezentativ al poporului român, constituit tot la Paris și care va desfășura o intensă activitate în favoarea aspirațiilor de unitate națională, alături de numeroase alte personalități ale vieții cultural-științifice și politice românești, au activat și membri ai Academiei Române (dr. Ioan Cantacuzino, Octavian Goga, Ioan Ursu ș.a.). De asemenea, în diverse faze ale conferinței de pace, unii dintre membrii Academiei au făcut parte, primind diferite însărcinări, din cadrul delegației românești (dr. Ioan Cantacuzino, Alexandru Lapedatu, Ludovic Mrazec).

Relevantă, prin contribuția pe care a avut-o la recunoașterea pe plan internațional a statutului de aliat al României în preajma deschiderii conferinței de pace, a fost inițiativa unora dintre academicienii români de a integra înaltul for de cultură românesc în rîndul academiilor din țările aliate și asociate. În ședința Academiei Române din 11 aprilie 1919, Ioan Bianu aducea la cunoștința celor prezenți conținutul unei scrisori primite de la Ștefan C. Hepites, aflat la Paris: „Mă cred dator — scria Hepites — a vă supune cele ce am făcut aci pentru intrarea Academiei noastre în cercul Academiilor interaliate. Cunoașteți negreșit că, de la 9 la 11 octombrie 1918, s-a ținut la Londra prima sesiune a Conferinței interaliate a Academiilor științifice, la care au luat parte reprezentanții Angliei, Statelor Unite, Italiei, Belgiei, Serbiei și Braziliei. Într-această sesiune, după ce s-a hotărît denunțarea tuturor asociațiunilor internaționale în care figurau și reprezentanți ai Puterilor Centrale, afară de unele asociațiuni rezultînd din convențiuni diplomatice, așa după cum este aceea a Convențiunii Metrului, s-au discutat bazele unui plan general de organizațiuni internaționale, pentru satisfacerea trebuințelor diverselor ramuri de cercetări științifice și industriale și s-a întocmit o «Comisiune de studii» pentru alcătuirea acestui plan. Această Comisiune avea să expună rezultatul studiilor sale în a doua sesiune a Conferinței interaliate a Academiilor științifice, care avea să se țină la Paris spre sfîrșitul lui noiembrie 1918".

Sesizînd importanța politică a participării române la această reuniune, Hepites și colegii săi aflați la Paris s-au ocupat cu stăruință pentru a obține admiterea Academiei Române în acest for internațional și pentru participarea delegaților ei la lucrările sesiunii din noiembrie. „Am crezut că este în interesul Academiei noastre și al țării noastre ca și Academia Română, pentru Secțiunea ei de științe, să ia parte la dezbaterile ce aveau să urmeze în sînul acestei a doua sesiuni, unde aveau să se pună bazele viitoarei întocmiri științifice internaționale. De aceea am crezut a face bine să cer admiterea Academiei noastre în cercul Academiilor științifice interaliate, în care scop am adresat, prin colegul nostru dl. Hurmuzescu, alăturata în copie scrisoare, care a mai fost semnată și de colegul nostru dl. M. Sutzu, care se află la Paris". În scrisoarea respectivă adresată de Șt. Hepites președintelui Biroului acestei Asociații se spunea, între altele: „România, ale cărei sentimente pentru cauza Aliaților sînt bine cunoscute prin dovezile pe care le-a dat, este în acest moment și va fi cîtva timp încă în neputință de a putea face să revină la căminurile lor personalitățile care au trebuit să se refugieze înaintea hoardelor barbare, care invadară și terorizară cea mai mare parte a teritoriului său.

Academia Română, al cărei sediu este, după cum știți, la București, este din pricina aceasta în neputință de a reuni numărul voit de membri pentru a putea lua o deciziune cu privire la intrarea sa în Academiile interaliate.

La crearea sa, acum mai bine de o jumătate de secol, Academia Română a chemat în sînul ei pe toți învățații români din toate provinciile locuite de români... Aceasta numai pentru a vă spune, domnule președinte, că învățații români, ca și dealtminteri orice bun român, îmbrățișau totdeauna populațiile române desprinse de la patria-mamă și scopul lor a fost

Ștefan C. Hepites

todeauna de a reuni pe români într-un tot, care va forma îndată... marea Românie de mîine.

Din nefericire nu am autorizarea de a vorbi în numele Academiei Române, pentru motivul arătat mai sus, dar am certitudinea că toate sentimentele de înaltă stimă şi simpatie pe care le am eu faţă de Aliaţi sînt deopotrivă împărtăşite de către colegii mei din Academie. Această certitudine mă autorizează să vă cer respectuos, domnule preşedinte, să binevoiţi a admite Academia Română în cercul Academiilor interaliate, cu obligaţia pentru mine de a vă prezenta, îndată ce lucrul va fi cu putinţă, adeziunea sa oficială...."

În baza acestei scrisori trimise Biroului Academiilor ştiinţifice interaliate, Academia Română a fost ac-

Octavian Goga

ceptată, trimiţîndu-şi delegaţi la reuniunea de la Paris din noiembrie 1918 (dr. Gh. Marinescu, Ludovic Mrazec, Mihail Sutzu şi Dragomir Hurmuzescu; fiind bolnav, Şt. Hepites a lipsit). Prin aceasta, România se număra printre „ţările care au dreptul de a participa la fondarea asociaţiunilor ştiinţifice internaţionale".

„Admirăm eroismul patriei voastre"

În acţiunile desfăşurate peste hotare, Academia Română s-a bizuit şi a primit sprijin moral din partea membrilor săi corespondenţi şi onorari străini. La data aceea, înaltul for de cultură românesc număra în rîndurile sale o seamă de personalităţi mar-

Ioan Urzu

cante ale vieţii ştiinţifice şi culturale din diverse ţări, alese de Academia Română atît pentru merite cultural-ştiinţifice, dar şi pentru bunele lor sentimente faţă de ţara noastră. Unii dintre membrii străini ai Academiei au ţinut să-şi exprime solidaritatea cu poporul român şi încrederea în triumful cauzei sale drepte. În şedinţa din 2 septembrie 1916, preşedintele Petru Poni a dat citire următoarei telegrame din partea lui Mario Roques, profesor al Universităţii din Paris şi membru corespondent al Academiei Române: „Salut cu toată puterea inimii mele latine, cu toată puterea afecţiunii mele pentru România, pe fraţii noştri, care s-au ridicat la rîndul lor pentru eliberarea sigură a

Ioan Cantacuzino

asupriţilor şi pentru cucerirea pe veci a pămîntului naţional. Speranţă şi frăţie!" În răspunsul său, Academia mulţumea universitarului francez, subliniind că „întreagă naţiunea română îşi încordează toate puterile pentru realizarea aspiraţiunilor sale naţionale istorice".

În şedinţa din 14 martie 1919, I. Bianu a citit o scrisoare semnată de Montessus de Ballore, director al Serviciului seismologic din Chile, membru corespondent al Academiei Române, în care se spunea, între altele: „...Mă simt dator să vă spun cît de adeseori în aceşti patru ani m-am gîndit la ţara dumneavoastră aşa de încercată, cu tot eroismul armatei voastre trădate... Totuşi, după zile de greutăţi fără margini, iată că se înalţă aurora unor timpuri mai bune.... România este pe cale de a se întinde pînă la fruntariile sale naturale şi de a-şi redobîndi fiii săi de dincolo de Carpaţi... Conferinţa de pace nu va putea decît să recunoască dreptatea acestei cauze, întărind avîntul acestor populaţiuni aşa de doritoare de a reintra în sînul patriei, România Mare".

În primăvara anului 1918, Societatea Regală de Literatură din Londra a trimis la

Iași, președintelui Academiei Române, Petru Poni, o telegramă de încurajare și solidarizare cu poporul român. Din cauza împrejurărilor de atunci, documentul nu a putut fi comunicat plenului academic decît în ședința din 11 aprilie 1919: „Aflarea luptei eroice pe care patria d-voastră o poartă de un timp așa de îndelungat... deșteaptă nu numai admirația în inimile tuturor englezilor, dar și hotărîrea de a-și aduce aminte de sacrificiul României la încheierea socotelilor finale... Cunoscînd situația particulară a poporului român..., simțim o datorie mare să veghem ca aspirația sa spre o dezvoltare intelectuală deosebită să fie îndeplinită. E dorința de a conlucra la acest scop sfînt în marginile puterilor noastre și nu ne lipsesc planurile prin care sperăm că în scurt timp s-ar putea realiza scopul nostru comun. Sîntem mișcați și admirăm eroismul patriei voastre în lupta ei integrală. Cînd momentul încercărilor celor amare va fi trecut, vom fi gata să lucrăm cu voi împreună la realizarea acelor nobile idealuri pentru care ați făcut sacrificii atît de nemărginite".

România intregită, una și nedespărțită

La 14 mai 1919, a avut loc Sesiunea generală a Academiei Române, prima de după desăvîrșirea statului național unitar român și desfășurată sub puternica impresie a împlinirii marelui ideal al unității naționale și statale a poporului român. Prima ședință din cadrul acestei sesiuni a avut un caracter solemn, fiind consacrată sărbătoririi unei jumătăți de secol de la înființarea Academiei Române. Regele Ferdinand, sub a cărui președinție de onoare s-a desfășurat ședința solemnă, a spus în cuvîntul de deschidere că „evenimentele războinice ne-au împiedicat să prăznuim așa cum am fi dorit, în anul 1916, jubileul Academiei Române. O putem face azi cu inima recunoscătoare..., cînd visul atîtor generații de vrednici români s-a înfăptuit... În lupta sfîntă pentru unirea tuturor românilor, Academia Română și-a avut partea ei importantă pe terenul cultural; de aceea izbînda Țării este și izbînda ei...

Au căzut lanțurile care ne împiedicau mersul liber, s-au prăbușit hotarele care ne înăbușeau, respira-vom în voie și mai larg, pe măsura întregului nostru neam... Nu mă îndoiesc că Academia Română, căreia i-a fost dat să lupte cu atîta spor în domeniul pașnic al culturii unitare române, ne va da și în viitor pilda înălțătoare a unirii tuturor la muncă pentru trainica așezare a României noi..."

A luat apoi cuvîntul D. Onciul pentru a prezenta comunicarea *Fazele dezvoltării istorice a poporului și statului român de la origine pînă în zilele noastre*, în care cunoscutul istoric aprecia că Marea Unire din 1918 „e cel mai mare act ce s-a înscris în analele istoriei române... Sărbătorind acest mare act istoric, odată cu aniversarea de jumătate de secol a institutului nostru ce de la înființarea sa reprezintă unitatea culturală a tuturor românilor și care mereu a cultivat și susținut vie conștiința unității naționale", istoricul releva principalele etape ale dezvoltării istorice a poporului român, arătînd că „în această ordine se înfățișează de asemenea, urmînd cu minunată preciziune, și marea epocă a Unirii naționale ce încheie dezvoltarea de pînă acum și deschide o eră nouă pentru destinele neamului românesc și rostul său în viitor".

Secretarul general al Academiei, I.C. Negruzzi, a făcut un istoric al Academiei din anul creării sale și pînă la acea dată, după care a luat cuvîntul Nicolae Iorga, rostind cuvîntul de bunăvenire către membrii din provinciile unite cu România: „Pentru întîia oară membrii Academiei Române, care vin să participe la lucrările ei, închinate în cea mai mare parte cunoașterii limbii și trecutului românesc, n-au de trecut granița pe care mari nenorociri îngreuiate de povara veacurilor și cumplite fatalități împotriva cărora s-au pornit în zadar puterile înaintașilor noștri le-au însemnat, ca niște sîngeroase șanțuri în carne, peste cuprinsul, de o așa de evidentă unitate, al pămîntului românesc..."

Au urmat la cuvînt reprezentanții provinciilor reunite cu patria-mamă. Ion Inculeț: „Noi avem toată speranța că Academia Română, dezvoltînd știința românească, va pune toată stăruința ca din paharul științei să poată bea toți fiii României Mari". Ion Nistor: „Vă datorăm veșnică recunoștință, că la crearea Academiei v-ați gîndit și la noi cei asupriți, chemîndu-ne să colaborăm cu voi la măreața operă de unitate culturală a neamului nostru, despărțit prin hotare nelegiuite... «Speranțele de mîine» pe care Academia le-a propovăduit și întărit în sufletele noastre, s-au împlinit. Azi românii din Bucovina, întorși din robia austriacă și reuniți cu frații lor mai mari, aduc prin rostul Academiei Române, cu prilejul aniversării semicentenare de la înființarea ei, omagii de mulțumire și adîncă recunoștință pentru ajutorul și încurajarea ce ne-a dat în timpurile posomorîte ale robiei noastre, și-i urează și pentru viitor spor la măreața operă de cultură și civilizație pentru luminarea și propășirea întregului neam românesc". Andrei Bârseanu: „...Fericiți ne simțim astăzi, noi, membrii din Ardeal, Banat, Crișana și din Maramureș ai acestei înalte corporațiuni, că de aici înainte ne vom putea întîlni fără piedici cu colegii noștri din celelalte ținuturi ale României întregite și împreună cu dînșii vom putea lucra fără teamă și fără rezerve, întrucît ne iartă puterile, la dezvoltarea literaturii și științei românești și la înaintarea culturii naționale... Prin vitejia dovedită, prin suferințele îndurate, prin serviciile pe care le-a adus și le aduce și astăzi umanității și civilizației, națiunea noastră a izbutit a-și cuceri o poziție respectată între celelalte neamuri, și de bună seamă ea va căuta și de aci înainte a-și păstra și a-și întări tot mai mult această poziție, atît în privința politică, cît și în privința culturală și economică... Trăiască, crească și înflorească Academia Română! Trăiască, în veci trăiască România întregită, una și nedespărțită!" ■

RECUNOAŞTEREA DREPTULUI ISTORIC

Conf. univ. dr. ION ARDELEANU

17 august 1916. **În cel mai desăvîrşit secret, la Bucureşti, reprezentanţii Antantei (Stanislav Poklewsky-Kozielli, pentru Rusia, contele de Saint-Aulaire, pentru Franţa, Sir George Barclay, pentru Marea Britanie, şi baronul Fasciotti, pentru Italia) semnează, alături de primul ministru român, Ion I.C. Brătianu, Tratatul de alianţă între România şi Antanta prin care cele patru mari puteri „garantează integritatea teritorială a Regatului României în toată întinderea fruntariilor sale" şi recunosc dreptul statului român de a se uni cu „teritoriile monarhiei Austro-Ungariei", locuite de români, drept pe care se angajează să-l menţioneze special şi în tratatul de pace ce va încheia conflagraţia. Articolul VI precizează că „România se va bucura de aceleaşi drepturi ca şi aliaţii săi în tot ce priveşte preliminariile, tratativele de pace, ca şi discutarea chestiunilor care vor fi supuse hotărîrii Conferinţei de pace".**

Documentul reprezintă o primă şi oficială recunoaştere din partea marilor puteri europene a dreptului istoric al desăvîrşirii statului naţional-unitar român, obiectiv ce constituise, de altminteri, însăşi raţiunea participării României la prima conflagraţie mondială. În declaraţia de război, înmînată guvernului austro-ungar, acest obiectiv era precizat cu claritate, subliniindu-se că actul României reprezenta voinţa unei naţiuni întregi de a transpune în fapte un ideal multisecular ajuns în ceasul împlinirii.

Noiembrie-decembrie 1918. **Poporul român, asemenea tuturor popoarelor asuprite din centrul şi sud-estul Europei, într-o revărsare de tumult revoluţionar, luîndu-şi soarta în propriile mîini, împlineşte, prin hotărîre unanimă, un act de mare justiţie istorică. În virtutea dreptului popoarelor la autodeterminare, principiu afirmat cu putere în cursul evenimentelor care au dus la prăbuşirea Imperiului ţarist, a Imperiului austro-ungar, a imperiului german şi a celui otoman, la 1 Decembrie 1918 Marea Adunare Naţională cu caracter constituant a românilor transilvăneni,**

În imagine: deschiderea lucrărilor Conferinţei de pace de la Paris.

întrunită la Alba Iulia, hotăra unirea necondiționată cu România. Era încununarea unui multisecular drum de lupte și jertfe, la a cărui împlinire își aduseseră contribuția generații și generații de înaintași, ideal care ținuse mereu trează conștiința de sine a poporului nostru.

Caracterul profund democratic al hotărîrilor din anul 1918 de unire cu România, componența forțelor sociale participante la acest proces au ilustrat și dovedit unitatea de aspirații, comunitatea idealului național de făurire a unui stat român care să-i adune laolaltă pe românii de pretutindeni.

Sacrificii și jertfe seculare

În chip firesc, așadar, coordonata fundamentală a politicii externe românești, promovată imediat după 1918 de guvernele și partidele politice din România (și, de fapt, încă înainte de desăvîrșirea Unirii, prin acțiunea desfășurată de reprezentanții țării în diferite capitale europene) a fost aceea de a impune, spre confirmare și recunoaștere pe plan internațional, energicele hotărîri pe care poporul român le adoptase în timpul evenimentelor revoluționare din cursul anului 1918. În repetate rînduri, marile puteri reunite în cadrul Antantei recunoscuseră principiul autodeterminării popoarelor și, în cadrul acestui principiu, dreptul legitim al poporului român la unitate statal-națională; ele afirmaseră, totodată, o seamă de înalte principii de echitate și dreptate ce urmau să stea la baza organizării postbelice a lumii. Acești factori constituiau elemente ce sporeau încrederea României — ca și a altor state mici și mijlocii, care își realizaseră, prin puteri proprii, unitatea statală — în opera pe care urma să o înfăptuiască Conferința de pace, ale cărei lucrări trebuiau să înceapă la Paris, la începutul lunii ianuarie 1919. La această importantă reuniune politică internațională ce depășea, ca însemnătate, toate congresele și conferințele din trecut, România a participat ca țară ce făcuse supreme sacrificii umane și materiale în cursul primului război mondial și își respectase obligațiile asumate prin tratatele încheiate, fapt recunoscut, de altfel, de marcante personalități politice ale vieții internaționale.

Astfel, la 6 decembrie 1918, secretarul Departamentului de Stat al S.U.A., Robert Lansing, îi scria lui Take Ionescu la Paris, că „guvernul Statelor Unite simpatizează profund cu voi [românii] și nu va neglija — îndată ce va veni momentul — să se folosească de influența sa, ca justele drepturi politice și teritoriale ale poporului român să fie obținute și asigurate împotriva oricărei agresiuni străine".. Cî-

Documente străine inedite despre 1 Decembrie 1918

ASPIRAȚIA LEGITIMĂ A ROMÂNILOR

I. DUMITRIU-SNAGOV

„După ultimele informații primite, iată amănuntele privind hotărîrile luate la Adunarea Națională a românilor din Transilvania și din părțile ungurești, la Alba Iulia, la 1 decembrie. S-a constituit Marele Consiliu Național Român[1], compus din 200 de membri, dintre care 20 socialiști și 10 delegați ai armatei naționale transilvane. A fost constituit un Comitet Executiv din care fac parte: dr. Iuliu Maniu, președinte; Vasile Lucaciu, Vasile Goldiș, Alex. Vaida [Voievod], Ștefan [Cicio] Pop, Ioan Suciu, Aurel Vlad, Valer Braniște, Aurel Lazăr,

[1] În realitate, este vorba despre Marele Sfat Național, ale de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia imediat după votarea Rezoluției de unire cu România. În ziua de 2 decembrie 1918, Marele Sfat Național și-a ales organele conducătoare. Comitetul Executiv al Marelui Sfat Național a primit denumirea de Consiliul Dirigent, fiind compus din 15 persoane; el și-a stabilit sediul la Sibiu și a condus treburile publice ale Transilvaniei, pînă la 4 aprilie 1920, cînd atribuțiile sale au fost preluate de guvernul din București.

teva zile mai tîrziu, S. Pichon, ministrul afacerilor străine, îl asigura, tot pe Take Ionescu, în numele guvernului francez, că „în momentul cînd victoriile armatelor aliate anunţă triumful apropiat al principiilor de justiţie care vor asigura eliberarea şi recunoaşterea României, aceia care ca dvs. n-au disperat niciodată şi aceia care vin mereu în număr tot mai mare să se înroleze pentru a lupta alături de noi, făcînd să fluture din nou pe cîmpurile de luptă culorile naţionale ale ţărilor române, vor prepara, împreună cu noi, într-o colaborare credincioasă, un viitor din care cele două ţări ale noastre vor ieşi mai strîns unite şi prin încercările comune".

Caracterul just al participării României la război, îndreptăţirea istorică a înfăptuirii unităţii naţionale au fost subliniate şi de preşedintele Franţei, Raymond Poincaré, în discursul său din 18 ianuarie 1919 la deschiderea Conferinţei de pace. „România nu s-a hotărît să lupte decît pentru înfăptuirea unităţii naţionale, căreia i se opuneau aceleaşi puteri prin constrîngere şi samavolnicie".

Ministrul de externe al Marii Britanii, Arthur Balfour, apreciind eforturile şi sacrificiile României, asigura că, la Conferinţa de pace, aceasta se va bucura de întreaga simpatie şi de sprijinul guvernului britanic. Regele George V, la rîndul său, într-o scrisoare din 14 februarie 1919, adresată reginei Maria, confirma sprijinul guvernului britanic pentru cererile României la Conferinţa de pace, recunoscînd eforturile românilor în război: „Nimeni nu a urmărit cu un interes mai mare sau cu o mai sinceră nelinişte încercările prin care a trecut România şi vitejeasca ei rezistenţă în faţa copleşitoarelor dificultăţi şi nimeni nu s-a bucurat mai mult cînd a sosit ziua eliberării ei şi a putut să ia parte la victoria comună. Eu şi poporul meu nu putem uita neabătuta loialitate arătată de voi... în timpul întunecatelor luni ale anului 1917-1918".

Asigurări asemănătoare a formulat şi preşedintele S.U.A. Woodrow Wilson, care, la 31 mai 1919, în şedinţa plenară a Conferinţei de pace, îl înştiinţa pe primul ministru român I.I.C. Brătianu „că noi nu avem nici cea mai mică dorinţă de a încălca suveranitatea" României, „că noi nu vrem să facem nimic care i-ar putea displace". Acelaşi lucru era subliniat de preşedintele american şi într-o telegramă din 14 iulie 1919 adresată suveranului român, prin care îşi exprima convingerea că „sacrificiile supreme făcute de România de-a lungul războiului, curajul ei în luptă şi fermitatea ei în faţa adversităţilor [aveau] să-şi culeagă răsplata într-un viitor de progres şi prosperitate fără precedent".

Pe locurile unde au trăit dacii

Programul Conferinţei de pace, desfăşurată între 18 ianuarie 1919 şi 20 ianuarie 1920

Victor Bontescu, Romulus Boilă şi socialiştii Ioan Flueraş şi Iosif Jumanca.

Membrii acestui Comitet de guvernare au prestat jurămînt pe Constituţia Regatului României în prezenţa episcopului Ignatie Pop. Guvernul s-a instalat la 4 decembrie, la Sibiu.

La această Adunare Naţională au luat parte reprezentanţii Bucovinei, Basarabiei şi ai Regatului României. Drapelele Aliaţilor au fluturat pe toate edificiile publice".

Cu aceste cuvinte consemna oficiosul Vaticanului, *L'Osservatore Romano*, din 6 decembrie 1918, desfăşurarea Marii Adunări Naţionale a românilor din Transilvania, care consfinţise desăvîrşirea statului naţional unitar român. Publicaţia reproducea, în continuare, textul proclamaţiei, subliniind semnificaţia actului românilor transilvăneni.

Interesul cercurilor politice ale Vaticanului faţă de evenimentele petrecute în toamna anului 1918 în România nu era doar de natură informativă. Încheierea războiului mondial şi felul în care popoarele din fosta monarhie austro-ungară au înţeles să-şi ia în mîini propria soartă punea şi pentru reprezentanţii Sf. Scaun problema adoptării unei poziţii în conformitate cu noua situaţie politică.

Studiul arhivelor Vaticanului, pentru perioada de la finele războiului mondial şi reglementările politice ce au urmat conflagraţiei, demonstrează — cum se poate vedea prin intermediul documentelor inedite pe care le prezentăm cititorilor revistei *Magazin istoric* — că forurile politice ale statului din inima Romei au înţeles necesitatea istorică a împlinirii României moderne, ca stat naţional unitar. În adoptarea acestei poziţii un rol important l-a avut desemnarea de către Comitetul Naţional Român, creat la Paris, la 6 septembrie 1918 a principelui Vladimir I. Ghika în calitate, de reprezentant

Vedere parţială a sediului central al Vaticanului

a fost deosebit de complex. Pacea urma, în interesul tuturor statelor participante, să împiedice orice posibilitate la o hegemonie politică, economică sau militară, să pună în aplicare principiile de autodeterminare națională, să recunoască statele nou constituite. În același timp, Conferința trebuia să refacă harta Europei, conform voinței popoarelor, în așa fel ca nici o națiune sau părți ale aceleiași națiuni să nu mai fie încorporate unui stat străin, prin încălcarea flagrantă a voinței acestor popoare. Conferința de pace se găsea, așadar, în situația de a constata sfîrșitul marilor imperii. „De fapt — aprecia istoricul american J.A.S. Grenville — Aliații și Statele Unite au venit la Paris ca să confirme statele noi, succesorale ale Imperiului austro-ungar, [Cehoslovacia, Polonia, România, Iugoslavia, Austria și Ungaria], care s-a prăbușit în urma înfrîngerii".

România aducea spre recunoașterea oficială a Conferinței de pace hotărîrile istorice ale poporului român, proclamate solemn în adunările reprezentanților întregului popor. De aceea, reuniunea de la Paris nu a fost în situația de a crea ea un stat român întregit. Acesta era înfăptuit prin opera și actul de decizie unanim al poporului român. Conferința nu urma să ofere României un dar; ea trebuia să dea consacrare juridică internațională unei cerințe de bază a dreptului istoric care s-a dezvăluit cu putere în fața lumii întregi.

Cu toate acestea, lucrările Conferinței s-au desfășurat anevoios și contradictoriu, datorită divergențelor de opinie și interese dintre statele participante, a atitudinii marilor puteri (Statele Unite, Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia). România a avut o poziție mult îngreunată și datorită faptului că marile puteri — care încheiaseră, în august 1916, Tratatul de alianță cu țara noastră — au făcut obiecții față de clauzele acestuia.

A trebuit multă tenacitate, mult talent diplomatic și multă energie din partea delegaților țării noastre pentru a afirma și susține drepturile istorice ale poporului român. În memorii, intervenții, rapoarte, precum și în convorbiri cu reprezentanții altor state, delegații români au relevat originea străveche și caracterul unitar al poporului român, tradițiile luptei îndelungate pentru unitate națională, trăsături evidențiate și de numeroși specialiști de peste hotare. Astfel, americanul John F. Carter jr., într-un memorandum privind originea românilor, sublinia că ei „trăiesc astăzi pe locurile unde au trăit... strămoșii lor daci și romani". După invazia popoarelor migratoare, „care au trecut ca apa peste pietre", continua el, „românii au luptat neîntrerupt și cu succes împotriva turcilor, fiind un bastion de nădejde al apărării creștinătății și neavînd niciodată statutul de provincie turcească pe care l-a avut Ungaria".

Într-un studiu consacrat Transilvaniei și întocmit de oficial al acestui organism pe lîngă Sf. Scaun. De fapt, încă cu mult înainte de desemnarea sa în această misiune, V.I. Ghika întreprinsese o serie de acțiuni în sprijinul României ajutîndu-l pe fratele său Dimitrie Ghika, reprezentant oficial al României pe lîngă guvernul Italiei, într-o serie de acțiuni de combatere a propagandei Puterilor Centrale împotriva țării noastre. Propagandist de primă linie pentru mobilizarea la luptă a românilor în favoarea Marii Uniri, el a participat, alături de Nicolae Titulescu și Vasile Lucaciu, la constituirea batalioanelor de voluntari din rîndul românilor transilvăneni.

La 28 septembrie 1918, principele Vladimir Ghika primea împuterniciri oficiale: „În virtutea deplinelor puteri care ne-au fost conferite de către Adunarea Generală a Românilor [aflați la Paris], ținută la 6 septembrie 1918, subsemnații Vasile Lucaciu și dr. Ion Cantacuzino, președinți ai Consiliului Național Român, aducem la cunoștință Eminenței Sale Cardinalul Secretar de Stat al Sanctității Sale Papa Benedict al XV-lea, că am dat delegație principelui Vladimir Ghika să ne reprezinte pe lîngă Sanctitatea Sa. El singur are calitatea să trateze și să rezolve în numele nostru... raporturile cu Sfîntul Scaun".

În baza acestor acreditive, la 2 octombrie 1918, V.I. Ghika adresa, din Roma, cardinalului Gasparri, secretarul de stat al Vaticanului, o prezentare în care îi aducea la cunoștință constituirea Consiliului Național Român de la Paris, însărcinat „să reprezinte revendicările române pe lîngă guvernele aliate, sprijinindule cu o organizare politică militară și diplomatică..."

La 11 decembrie 1918, în atmosfera în care începeau să se răspîndească ecourile Unirii nu numai în țară ci și peste hotare, secretarul de stat Gasparri ratifica scrisorile de acreditare ale reprezentantului român: „O dată cu prețioasa scrisoare a Excelenței Voastre mi-a făcut plăcere să primesc importantele documente pe care E.V. mi le-a transmis, în vederea inițierii unei colaborări... Țin deci să asigur pe Excelența Voastră că Sfîntului Scaun nu poate să nu-i facă plăcere să intre în relații cu un popor de origine latină, față de care El a nutrit în mod constant cele mai vii simpatii. De fapt, nimic nu este mai plăcut Sfîntului Scaun decît să poată coopera pentru cel mai bun viitor al generoasei națiuni române, față de care exprimă din partea sa cele mai calde sentimente... Pentru confirmarea celor mai binevoitoare sentimente ale sale, Sfîntul Scaun este dispus ca din acest moment să ia în cel mai serios și mai atent studiu proiectul de concordat pe care E.V. ni l-ați transmis".

În dosarul din arhiva reprezentantului român se află și un *Proiect de răspuns*, amintind motivele istorice pe care Vaticanul le avea pentru a recunoaște România în noua sa înfățișare politică, document emanat de asemenea din partea cancelariei secretarului de stat Gasparri: „Confirmînd pri-

cunoscutul geograf francez Emmanuel de Martonne, secretar general al Comitetului de Studii de pe lîngă Conferința de pace, se afirma fără echivoc: „Este incontestabil că majoritatea populației o formează românii... [Transilvania] este un ținut la obîrșie românesc, unde românii constituie încă trei pătrimi din populație, în ciuda introducerii elementelor maghiare care luptă să se consolideze... Populația românească este nu numai cea mai veche, dar și cea mai viguroasă, pînă într-atît încît regiunea, luată în sine, pare destinată să devină din ce în ce mai pur românească...

Ideea unei uniri posibile cu frații de dincolo de Carpați a pătruns în satele cele mai îndepărtate ale Transilvaniei... Ideea că revendicările românești nu puteau fi satisfăcute fără o dezmembrare a Imperiului austro-ungar s-a răspîndit... Nu încape nici o îndoială asupra faptului că

Membrii delegației române la Conferința de pace de la Paris

mirea scrisorilor pe care mi le-ați trimis și prin care îmi comunicați convocarea Adunării Naționale din Transilvania, crearea unui guvern provizoriu... [Consiliul Dirigent] ... și votul unanim prin care s-a pronunțat reunirea tuturor provinciilor locuite de români la patria-mamă, îmi face plăcere să vă fac cunoscută profunda satisfacție pe care Sf. Scaun o resimte ca urmare a acelor aspirații legitime ale popoarelor, prin care El a recunoscut nu de mult atît drepturile, cît și consolidarea și perfecționarea unității națiunii române, cu care El este fericit să stabilească primele sale relații [diplomatice].

Încă din primele începuturi ale creștinătății, din îndepărtatele zile ale lui Ioniță, căruia marele nostru Inocențiu al III-lea îi amintea într-un chip atît de grav și de fericit îndatoririle și privilegiile originii sale latine, și pînă în zilele apropiate ale principelui Cuza, Sf. Scaun n-a încetat, cu toate nefericitele efecte ale dominațiilor străine, să urmărească îndeaproape și să ajute în toate chipurile populația românească de dincolo și de dincoace de Carpați...

Arhivele Vaticanului și ale Propagandei Fide, unde trecutul de glorie și de suferințe al românilor se află descris mai bine decît oriunde, poartă urmele eroicelor bătălii pe care, în cruciadele voastre pentru a salva Europa amenințată de otomani, le-ați susținut cu sprijin material și moral, spontan sau solicitat, din partea papilor de pe vremuri. Acolo regăsim scrisorile marelui vostru Ștefan către Sixt al IV-lea, care la rîndu-i îl numea «atlet al lui Cristos» și «apărător al creștinătății» pe cele schimbate de Mihai Viteazul cu Grigore al XIV-lea și cu Clement al VIII-lea pentru eliberarea de sub jugul Orientului, ca și cele de la mijlocul secolului al XVII-lea schimbate între Alexandru al VII-lea și Clement al X-lea cu strămoșul vostru Grigore Ghika II [Grigoraşcu Ghica], principe al Țării Românești, autorul victoriilor decisive de la Levencz, St. Gotthard, Hotin...

Fericit de ocazia care mi s-a dat să mărturisesc public interesul afectuos purtat de Sf. Scaun față de națiunea română, vă rog să transmiteți Consiliului Național Român asigurarea unei colaborări pline de simpatie, care sper să o văd devenind plină de roade..."

Din acest moment, în conformitate cu principiile de drept internațional, Vaticanul recunoștea, așadar, România în granițele statului național unitar, înainte de hotărîrile Conferinței de Pace. La 20 decembrie 1918, reprezentantul Consiliului Național Român de la Paris făcea cunoscut secretarului de stat al Vaticanului următorul document: „Am onoarea să aduc la cunoștința E.V. că, după convocarea Conferinței Naționale din Transilvania, în fața unei adunări populare care a întrunit într-o ședință de neuitat, în orășelul Alba Iulia, peste o sută de mii de persoane,

Il Consiglio nazionale romeno riconosciuto dal Governo italiano

Il ministro degli affari esteri on. barone Sidney Sonnino ha riconosciuto il Consiglio Nazionale dell'Unità Romena al quale ha

L'Ambasciata rappresenta il Consiglio nazionale dell'unità romena

Par une lettre datée du 11 courant le Gouvernement anglais reconnait le Conseil national de l'unité roumaine.

Volol în onoarea de la letra

MINISTÈRE des AFFAIRES ÉTRANGÈRES

Direction des Affaires politiques et commerciales

EUROPE

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

Paris le 18 février 1918.

Monsieur

J'ai mis sous agréable d'entrer en relations avec le Conseil National de l'Unité roumaine dont l'assemblée générale des Roumains a décidé la' associ-

Washington, 8 novembre.

Le secrétaire d'Etat par intérim

DÉPARTEMENT D'ETAT,

Washington, 7 novembre.

Monsieur,

Le Gouvernement des Etats-Unis a

Facsimile din documente și publicații străine consemnînd marele eveniment al unirii Transilvaniei cu România

s-a votat unirea Transilvaniei și a altor părți românești supuse dominației străine cu Regatul României, s-a constituit un guvern provizoriu pînă la definitiva lor integrare în regatul amintit...".

Documentul era însoțit de o „notă verbală" adresată de reprezentantul român secretarului de stat în care se arăta că „România are toate drepturile morale și politice să-și vadă în sfîrșit realizate toate revendicările naționale. Ea știe că puterile Antantei i le recunosc pe deplin în virtutea principiilor pe care aceste puteri le materializează și pe care președintele Wilson, după cum este cunoscut, le-a formulat la 28 septembrie cu precizie".

Reacția Vaticanului la aceste două documente a fost promptă și cu adeziune totală. La 31 decembrie 1918, secretarul de stat al Vaticanului comunica reprezentantului român: „Mulțumesc călduros Excelenței Voastre pentru importantele informații pe care ați avut plăcerea să mi le comunicați prin adresa dv. nr. 2 din 20 decembrie, împreună cu anexele respective. Îmi face, în același timp, plăcere să asigur pe E.V. că Sf. Scaun urmărește cu cel mai viu interes și simpatie evenimentele

românii din Transilvania nu vor să fie maghiarizați. Acestei perspective ei îi preferă unirea cu România, care a făcut, pentru a realiza acest ideal, cele mai mari sacrificii".

Libera exprimare a voinței popoarelor

În diferitele organisme ale Conferinței (Comitetul pentru studierea chestiunilor teritoriale privind România, Consiliul miniștrilor de externe, Consiliul Suprem), delegații români au reușit să obțină recunoașterea Unirii. Marile puteri au impus însă României condiții deosebit de grele cu prilejul semnării tratatelor de pace cu Germania (28 iunie 1919) și cu Austria (18 decembrie 1919). Astfel, în proiectul Tratatului de pace cu Austria erau incluse unele clauze menite să faciliteze amestecul marilor puteri în viața economică și politică a României,

(Continuare în p. 34)

pe care le desfășoară nobila națiune română".

În atmosfera în care, la 18 ianuarie 1919, se deschideau lucrările Conferinței de pace de la Paris, Vaticanul anticipase recunoașterea înfăptuirii statului național-unitar român, prin actul de la 11 decembrie 1918. Acest document va fi urmat de un nou act de dreptate. În iunie 1919, cu un an înainte de semnarea Tratatului de la Trianon, Vaticanul a retras jurisdicția teritorială a diocezei de la Hajdudorogh în Transilvania, blocînd astfel una din încercările dualismului austro-ungar de deznaționalizare prin intermediul bisericii.

Documentele din arhiva Vaticanului ilustrează și ele cu date elocvente fermitatea cu care diplomația română a militat pentru recunoașterea drepturilor naționale ale țării noastre și, totodată, obiectivitatea cu care autoritățile politice din diferite țări au recunoscut justețea acestui act politic. ■

ALBUM ISTORIC ROMÂNESC

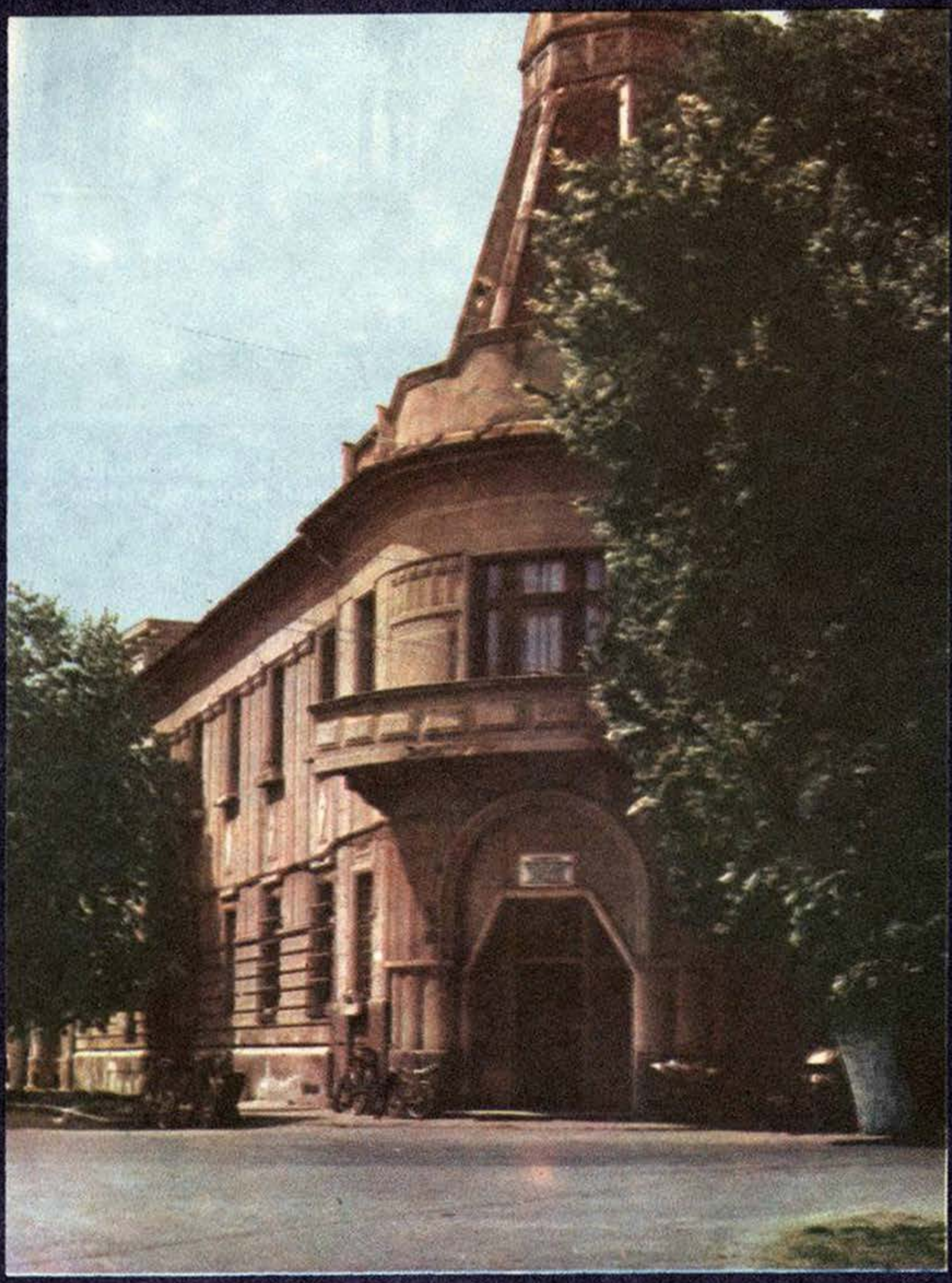

Imagini din Arad ce amintesc memorabilele zile ale actului istoric din 1 Decembrie 1918 :
În acest edificiu situat pe str. Paris, colț cu str. Dacilor, s-a aflat căminul muncitorilor, unde au avut loc numeroase întruniri ale socialiștilor care au promovat ideile unirii Transilvaniei cu România

Casa în care a locuit Ștefan Cicio-Pop situată pe str. 6 Martie nr. 8; în noiembrie 1918, aici și-a stabilit sediul Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.)

Palatul „Românul", situat pe str. Anatole France nr. 6; la etaj locuia Vasile Goldiș, iar la parter se afla redacția ziarului Românul, organul de presă al C.N.R.C.; în aceeași clădire a funcționat și Tipografia „Concordia"

Fosta școală civilă de băieți (piața Mihai Viteazul, colț cu str. Tudor Vladimirescu) a găzduit, în noiembrie 1918, sediul Comandei Supreme a Gărzilor Naționale Române din Transilvania ; în aceeași clădire au funcționat și o parte din secțiile C.N.R.C.

Casa lui Ioan Suciu, de pe Bulevardul Republicii nr. 63, a găzduit, în noiembrie 1918, sediul Partidului Național Român

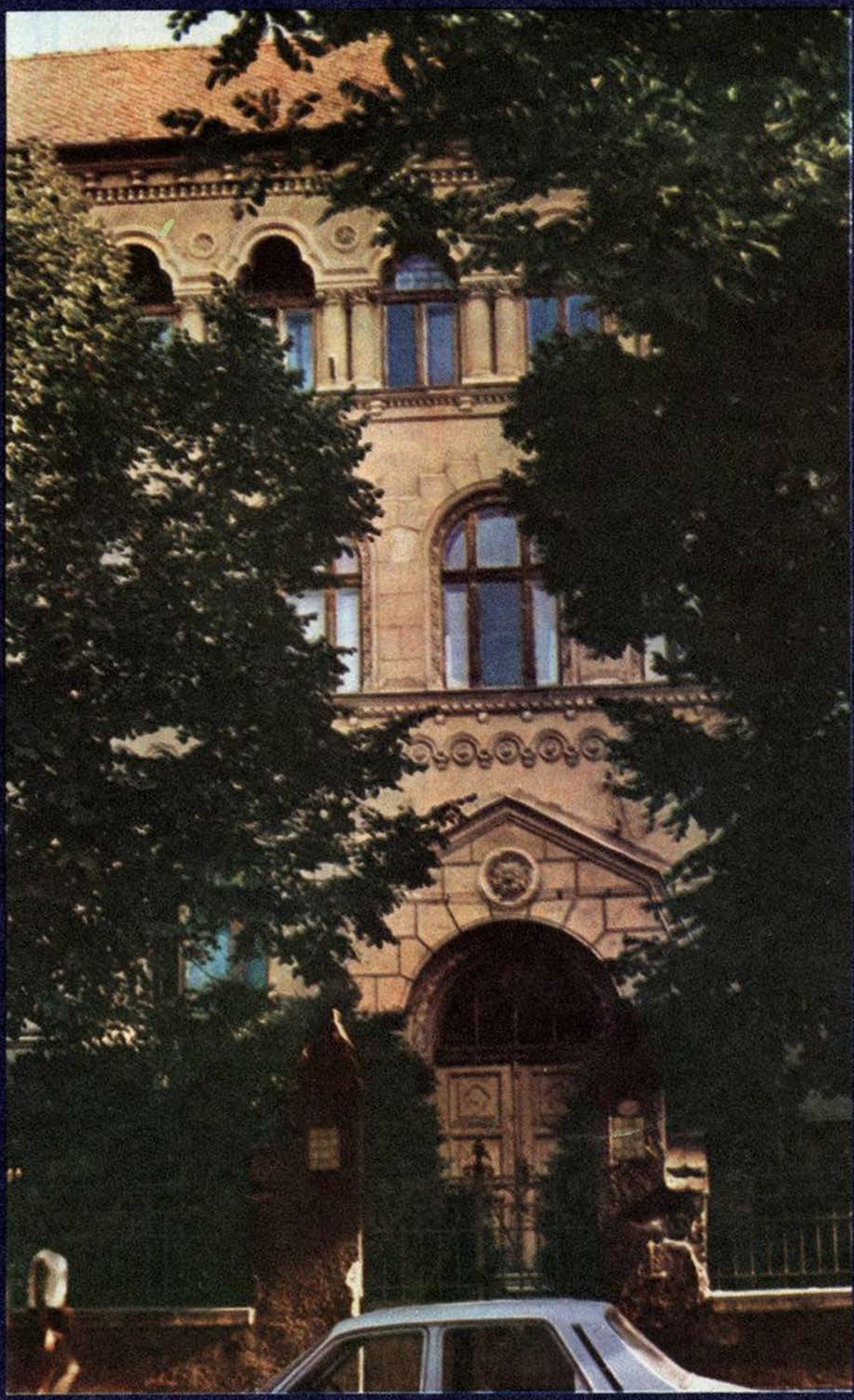

Clădirea fostei Școli civile de fete, situată in str. Mihai Eminescu nr. 46 ; la 15 noiembrie 1918, aici a avut loc ședința C.N.R.C. in care s-a propus ca unirea Transilvaniei cu România să fie hotărită printr-o Mare Adunare Națională ce se va ține la Alba Iulia

UNIREA — UNANIM ACT DE DECIZIE

(Urmare din p. 10)

hotărîtă a întregului popor la 1 Decembrie 1918.

Înfăptuind o largă acțiune de unire a forțelor patriotice naționale, Partidul Comunist Român a organizat și condus cu succes Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, care a deschis poporului român calea făuririi unei vieți noi, a lichidării exploatării și asupririi, a realizării unei Românii socialiste, așa cum și-au dorit-o și au visat-o, în momentele înălțătoare ale constituirii statului național unitar, revoluționarii, masele muncitoare din România. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, aprecia: *„i-a revenit Partidului Comunist marea cinste, misiunea revoluționară de a înfăptui aceste idealuri și năzuințe ale maselor populare din perioada Unirii"*.

O dată cu răsturnarea claselor exploatatoare și cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și cu ceilalți oameni ai muncii, s-a pus pentru totdeauna capăt inegalității sociale și naționale, oricărei asupriri, s-a înfăptuit, pentru prima oară, principiul egalității depline în drepturi a tuturor fiilor patriei, fără deosebire de naționalitate, s-a asigurat progresul întregii națiuni.

Un moment de însemnătate istorică în viața poporului român l-a reprezentat Congresul IX al P.C.R. din iulie 1965, deschizător al unei noi epoci — *Epoca Nicolae Ceaușescu* — în care au fost puse în lucrare cele mai larg cuprinzătoare strategii de dezvoltare a țării, cele mai cutezătoare programe de creștere și înflorire multilaterală a patriei socialiste, prin îndeplinirea cărora România a străbătut, într-un răstimp istoricește scurt, un lung și glorios drum pe calea progresului și civilizației socialiste, a sporirii necontenite a forțelor de producție și a avuției naționale.

Pe temelia adevărului potrivit căruia noua orînduire socialistă se edifică prin popor și pentru popor, în această epocă s-a instituționalizat un cadru democratic profund original, în măsură să asigure participarea activă și efectivă a tuturor fiilor țării la viața social-economică și politică a țării, la elaborarea și înfăptuirea politicii partidului și statului nostru.

Aniversarea a 70 ani de la făurirea statului național unitar român constituie un prilej de a evoca cu înaltă cinstire și mîndrie patriotică — cum se subliniază în Hotărîrea adoptată de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. — „glorioasa istorie a poporului român, permanența sa în spațiul geografic și istoric al vetrei strămoșești, eroismul luptelor purtate împotriva dominației străine, pentru păstrarea ființei proprii, pentru unitate, libertate națională și socială". La această strălucită sărbătoare, desfășurată într-un moment și într-un context în care — sub impulsul transformărilor înnoitoare imprimate întregii vieți social-economice, culturale și politice — conștiința de sine a poporului român este mai puternică decît oricînd, țara întreagă aduce, cu nețărmurită dragoste și profundă recunoștință, un vibrant și înălțător omagiu celui ce a știut să deschidă inimile și conștiințele, să restituie poporului reala sa istorie, secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu. ■

„NAȚIUNEA ROMÂNĂ ÎNTR-UN SINGUR STAT"

(Urmare din p. 14)

tuali, oameni de diferite stări sociale și profesii. Lucrările istorice ale Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia au început în dimineața zilei de 1 decembrie 1918. În sala Casinei militare[1] — numită de atunci Sala Unirii — au participat cei 1 228 delegați sau deputați aleși în circumscripțiile electorale ale Transilvaniei, cît și delegați ai tuturor organizațiilor politice, economice, culturale, religioase, militare și sportive românești. Alături de numeroși oameni politici din toate straturile societății, erau prezenți 150 delegați ai social-democrației, reprezentînd peste 70 000 muncitori organizați. În semn de recunoaștere a rolului jucat de organizațiile socialiste, în prezidiul Marii Adunări Naționale, ca vicepreședinte, a fost ales reprezentantul socialiștilor români Ioan Flueraș, iar printre cei opt notari (secretari) s-a aflat și socialistul Iosif Ciser.

Luînd cuvîntul în numele social-democrației române, pentru a sprijini Rezoluția de unire, Iosif Jumanca a declarat: „Astăzi, venim și noi aici, adevărații reprezentanți ai muncitorimii românești din Transilvania și Banat, venim să declarăm în fața dv., în fața Internaționalei socialiste și a întregii lumi, că vrem unirea tuturor românilor. Noi vrem și sîntem gata de a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea Unirii... Social-democrația nu-i identică cu lipsa simțului național. Noi nu zicem ubi bene, ibi patria, ci zicem că acolo unde ți-e patria, acolo să-ți creezi fericirea vieții tale". ■

[1] Clubul, locul de întîlnire a ofițerilor din garnizoana locală.

RECUNOAŞTEREA DREPTULUI ISTORIC

(Urmare din p. 32)

între care „ocrotirea comerţului exterior şi tranzitului" sau controlul „puterilor aliate şi asociate" asupra drepturilor şi intereselor minorităţilor naţionale din ţara noastră. Indignat de „soluţiile" propuse de marile puteri, şeful delegaţiei române arăta în telegrama din 3 iunie 1919 că „în tratatul prezentat Austriei, România nu figurează decît pentru a-şi vedea impuse condiţiuni care-i jignesc independenţa politică şi compromit grav libertatea economică... am moştenit o ţară independentă şi chiar pentru a-i consolida graniţele nu-i putem jertfi" libertatea. Comentînd prevederile Tratatului cu Austria, ziarul *The New York Times* scria: „României i se cere să-şi pună semnătura pe un tratat care conţine clauze incompatibile cu demnitatea unei ţări independente. Aceasta este în contradicţie flagrantă cu principiile pentru care s-a purtat războiul mondial".

Protestul energic al forurilor politice române, ca şi reacţia unor cercuri de peste hotare au găsit în cele din urmă un anume ecou. La ultimatumul Consiliului Suprem, care cerea României acceptarea clauzelor „fără discuţie, fără rezerve şi fără condiţii", guvernul român a declarat categoric că nu va semna tratatul fără modificările cerute. În cele din urmă, în tratat s-au adus o seamă de modificări, în urma cărora, la 18 septembrie 1919, documentul a fost semnat. Semnificaţia sa deosebită este aceea că el confirma dreptul popoarelor la autodeterminare şi formarea unor state independente şi suverane pe ruinele vechii monarhii austro-ungare. Tratatul de pace cu Austria recunoştea, de asemenea, unirea Bucovinei cu România.

Intense dezbateri au prilejuit negocierile în vederea încheierii Tratatului de pace cu Ungaria. Conferinţa a respins ferm pretenţiile guvernului maghiar de a se organiza un plebiscit în fostele teritorii stăpînite de Ungaria, situîndu-se pe poziţia justă a respectării voinţei şi dreptului popoarelor la autodeterminare.

După un studiu amănunţit de două luni de zile asupra „documentaţiei" prezentate de delegaţia ungară, preşedintele Conferinţei de pace, A. Millerand, a remis reprezentanţilor unguri un complet de acte alcătuit din răspunsurile Conferinţei la toate notele Ungariei şi dintr-o scrisoare de trimitere în care se preciza: „După matură chibzuinţă, puterile aliate şi asociate au decis de a nu modifica pe nici un punct clauzele teritoriale conţinute în condiţiile de pace. Dacă s-au hotărît la aceasta, cauza este că s-au convins că orice modificare a fruntariilor fixate de ele ar aduce inconveniente şi mai grave decît acelea pe care le denunţă delegaţia ungară". „Voinţa popoarelor — arăta în continuare A. Millerand — s-a exprimat în zilele din octombrie şi noiembrie 1918, atunci cînd dubla monarhie s-a prăbuşit şi cînd populaţiile îndelung asuprite s-au unit cu fraţii lor, italieni, români, iugoslavi şi cehoslovaci".

Tratatul de pace cu Ungaria, care consfinţea actul istoric al unirii Transilvaniei cu România, a fost semnat la Trianon la 4 iunie 1920. Temeinicia sa avea să fie recunoscută şi consemnată de istorie şi istorici, de guverne şi diplomaţi. Cu ocazia dezbaterilor din Parlamentul francez privind ratificarea Tratatului de la Trianon, în iunie 1921, Aristide Briand, susţinînd frontierele stabilite pentru România, integritatea sa teritorială, arăta: „Franţa nu va interveni niciodată pe lîngă guvernele aliate şi prietene pentru a aduce vreo atingere oarecare, cît de mică ar fi ea, drepturilor acesteia de suveranitate naţională".

De asemenea, cu ocazia ratificării Tratatului de la Trianon în Camera Comunelor, secretarul de stat Harmeworth preciza: „Regatul Ungariei s-a descompus într-o largă măsură în părţile sale componente înainte de începerea lucrărilor Conferinţei de pace".

La 11 iunie 1919, Consiliul miniştrilor de externe al Conferinţei de pace comunica reprezentanţilor României şi Cehoslovaciei graniţele stabilite între aceste ţări şi Ungaria, iar la 13 iulie o notă adresată de G. Clemenceau guvernului român făcea cunoscută, în mod oficial, frontiera dintre România şi Ungaria.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român, realizate în 1918 şi confirmarea lor prin hotărîrile Conferinţei de pace au pus în evidenţă faptul că România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci realizate prin bunăvoinţa învingătorilor sau a cîştigurilor aduse de hazardul biruinţei într-un război; ele au fost expresia vie, dinamică a aspiraţiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber şi independent în vatra strămoşească, unde s-a zămislit.

„*Conferinţa de pace* — subliniază preşedintele Nicolae Ceauşescu — *încheiată în 1920, la doi ani după realizarea de fapt a unirii Transilvaniei cu România, n-a făcut decît să consfinţească o realitate concretă, obiectivă. Unirea nu este rezultatul tratativelor de pace, al Tratatului de la Trianon, ea fusese hotărîtă şi realizată prin lupta maselor populare din Transilvania şi România încă din 1918. Tratatul de pace de la Trianon nu putea să nu recunoască această realitate, impusă prin lupta întregii naţiuni române. Nimeni nu mai putea schimba judecata istoriei, voinţa dîrză a unui întreg popor, hotărît, după secole de dezbinare impusă, să trăiască unit, în independenţă şi pace, colaborînd prieteneşte cu toţi vecinii săi, cu toate popoarele lumii*".

Înfăptuirea unităţii statului român a realizat cadrul naţional şi social-economic pentru dezvoltarea României moderne, a avut o înrîurire pozitivă asupra întregii evoluţii economice, politice şi sociale a ţării, pentru afirmarea ei pe arena internaţională ca un stat unitar, suveran, animat de dorinţa menţinerii păcii şi colaborării între popoare. ■

VICTOR SLĂVESCU:

Note zilnice

Debutul anului 1939 — învăluit într-o încărcată atmosferă politică internațională — imprimase la București o stare de febrilitate. Absența îndelungată a ministrului Germaniei, W. Fabricius, oficial în concediu, campania de la Berlin împotriva României, după lovitura dată conducerii legionare, au dus la rechemarea, la 13 ianuarie, a ministrului român în capitala Reichului, M. Djuvara — moment de vîrf în criza relațiilor dintre cele două țări deschisă după întîlnirea Carol-Hitler din noiembrie-1938.

Față de orientarea tot mai agresivă a puterilor fasciste și revizioniste, preocupările pentru asigurarea independenței și suveranității naționale și integrității teritoriale capătă o intensitate deosebită. Încă la 15 aprilie 1938, Marele Stat Major înaintase un Memoriu asupra dotării materiale, **care releva:** „Cu toate eforturile făcute în ultimii ani, multiplele lipsuri materiale ale armatei nu au putut fi completate decît în măsură redusă" **(Apud,** Istoria infanteriei române, **vol. II, București, 1985, p. 223). La conferința ministerială din 23 decembrie 1938 (**Magazin istoric, **nr. 11/1988), a fost aprobată, pentru intervalul februarie-iulie 1939, suma de 25 de miliarde lei în vederea fabricării sau achiziționării materialului militar, o sumă egală celei cheltuite în același scop în decurs de aproape opt ani (1930-februarie 1938).**

La 1 februarie 1939 intervine reorganizarea guvernului Miron Cristea. Ministru ad-interim al apărării naționale devine Armand Călinescu, iar lui Victor Slăvescu i se încredințează Ministerul înzestrării armatei[1].

Îi revenea titularului ministerului, creat de nici patru luni, să traducă în practică și principiile pe care le expusese în prelegerile de la Școala Superioară de Război, cînd definise și conceptul de „mobilizare industrială", **apreciind mijloacele de subzistență drept** „un factor decisiv" **și indicase pentru echipamentul industrial imperativul de** „asigurare a unei funcționări normale, chiar în vreme de conflagrație", **formulîndu-și convingerea:** „Potențialul de război atîrnă în primul rînd de factorul om".

Acestui nou „început" îi sînt consacrate paginile care urmează[2].

Eugen PREDA

1939

Marți, 5 ianuarie... La ora 7 trec la Malaxa, care mă primește în apartamentul de sus. Un mare lux, dar bun gust — sobru. Îi spun că niciodată nu am avut cinstea să stau pe un scaun atît de luxos. Îmi răspunde că prea sînt ironic.

Trecem la fondul conversației:

— Cum ai petrecut Anul Nou și cu ce impresii te-ai întors de la Sinaia?

Amărît, abătut, cu figura îngrijorată mi-a răspuns că situația este serioasă și că mari primejdii externe ne amenință. Atitudinea agresiv-dușmănoasă a Germaniei față de noi și, în special, față de rege, dă mult de îngrijit. „Zugravul" — Hitler — nu iubește pe rege... Hohenzollerni are el destui în Germania, dar nici nu se uită la ei. Tot așa se poartă și cu regele nostru, pe care nu-l poate suferi de cînd cu executarea lui Codreanu. Aveau nevoie de un om ca Codreanu din care să facă instrumentul lor de robire a țării... Germanii vor un rege în România, dar așa cum îl vor ei.

Nori negri se adună asupra României. Cît era de bună situația țării în septembrie, căci Germania se angajase să nu lase Ungaria să ne atace, chiar dacă era împinsă de Italia, pe atît de izolați sîntem astăzi.

Să dea Dumnezeu să putem serba Anul Nou 1940 în aceleași condițiuni normale ca anul acesta. Chestiunea internă este acum secundară pe lîngă cea externă. Totuși nici situația internă nu este bună.

De acord cu Malaxa.

Niciodată nu l-am văzut pe Malaxa atît de abătut și îngrijorat, strivit parcă de povara gîndurilor și informațiilor ce avea. Mi-a spus la plecare că mă va ține la curent cu cele ce va ști și afla. Va pleca în curînd în Germania.

Vizita aceasta m-a impresionat, căci desigur Malaxa nu mi-a spus decît o parte din cele ce știa și îl durea pe inimă...

Ce va aduce ziua de mîine pentru biata și scumpa noas-

---

[1] Sesizînd semnificația numirii lui „Victor Slăvc cu, susținător ferm al dezvoltă i potențialului de apărare a României", istoricii Gh. Zaharia și C. Botoran notau: „Fiind în același timp și președinte al Uniunii Generale a Industriașilor din România, Victor Slăvescu era considerat a fi persoana cea mai potrivită pentru a impulsiona dezvoltarea producției de apărare a țării în condițiile înrăutățirii relațiilor internaționale" (*Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic. 1919-1939*, București, 1981, p. 318).

[2] Precizăm că întreruperile din text sînt marcate prin trei punctc; notele care nu poartă altă mențiune și cuvintele între parantcze drepte ne aparțin. Ortografia a fost adusă în concordanță cu normele actuale.

tră țară, ai cărei conducători sînt astăzi atît de învrăjbiți?...

Sîmbătă, 21 ianuarie. De dimineață, în jurnale văd că am fost numit în Directoratul partidului unic „Frontul Renașterii Naționale“[1], reprezentînd comerțul și industria. Multe nume neașteptate în Consiliul Superior al Frontului din care fac parte...

La 1 1/2, la dejun la G. Cretzeanu, dir[ector] g[eneral] Banca Românească[2]. De față: doamna Eliza Brătianu[3], Klugkist[4] de la Legația germană, ing. N. Mavrocordat[5], G. Viforeanu[6], ginerele lui Istrate Micescu[7], cu soția, Dinu Cecropide [director general, din 1937, la Societatea Bancară Română].

Vorbesc cu d-na Eliza Brătianu, căreia îi spun toată îngrijorarea mea asupra situației. Îmi răspunde că sînt prea pesimist. Vorbind de rege, spune că seamănă cu regina Maria: n-are spirit psihologic și nu înțelege situațiile. Nu vrea să asculte sfaturi. Bărbatul meu își dădea toate silințele să împiedice pe regină de la anumite greșeli: din încăpățînare sau socotind că este treabă de prestigiu, nu voia să asculte, deși recunoștea că greșește. Așa este și regele...

La ora 5, vine la mine prințul Cantacuzino Șerban [colecționar de artă], de la care am cumpărat eu niște hărți vechi, să mă roage să-i dau un sfat cui ar putea vinde niște armuri vechi și un mozaic roman din sec. al IV-lea. Îi făgăduiesc să-l pun în contact cu Malaxa. Îmi mulțumește și pleacă, așteptînd să-i spun cînd poate vedea pe Malaxa.

Un om fin, manierat. Se vede rasa în el.

La 6, vine la mine baronul Witzleben.

Îl întreb ce s-a întîmplat în Germania pentru a se produce o atare atitudine față de România și rege. Îmi răspunde:

— Totul a pornit de la executarea lui Codreanu, în care se puneau mari speranțe, ca fiind omul de încredere al germanilor în România. Totul se explică — îmi spune Witzleben — printr-o falsă apreciere a ceea ce putea reprezenta Codreanu în țară pentru Germania. Berlinul a fost rău informat din două părți diferite: Fabricius (legație) și partidul (Konradi)[8], care vedea în Garda de fier o prelungire a nazismului în România. S-a mers atît de departe, încît s-a crezut că organizațiile legionare se pot ușor transforma în organizații naziste. Fabricius a dat relații mai juste; de acolo, ceartă crîncenă între Fabricius și Konradi.

Nu este adevărat că Fabricius a fost pus în concediu. Se găsește real în concediu și va veni în țară la sfîrșitul lunii. Nu poate fi vorba de o rupere de relații diplomatice. Probabil că și Fabricius și Konradi vor fi rechemați. Chiar regele a cerut lui Goering rechemarea lui Konradi.

Nimeni nu știe exact ce gîndește Führerul în ce privește România...

Malaxa[9] este acum la Berlin și are o misiune politică. El stă bine cu Goering.

Crede că în două săptămîni situația se va lămuri...

Crede că în viitor se vor putea dezvolta relațiile economice cu Germania mai mult...

Miercuri, 1 februarie... La dejun de Weck[10], Sava Kriof (Bulgaria)[11] d-na Lya Brătianu[12], Offrey[13], Bușilă, Brătianu, Pleșoianu[14].

După dejun, cînd lumea era la mine, îmi telefonează Vlahide[15], de la Președinție, ca la 7 1/4 să mă găsesc la Palatul regal, în frac cu decorații, pentru a depune jurămînt ca ministru al înzestrării armatei.

---

[1] Format la 15 decembrie 1938, expresie a regimului instituit de Carol II.

[2] Ca „tehnician“, a fost desemnat de Partidul Național-Liberal să fie ministru de finanțe, funcție deținută de la 19 septembrie 1940 pînă la 21 ianuarie 1941.

[3] Eliza Brătianu (1870-1957), văduva lui Ion (Ionel) I.C. Brătianu, sora lui Barbu Știrbei.

[4] Dr. H. Klugkist, secretar de legație și al doilea atașat comercial, în perioada respectivă; a rămas în București pînă la 25 august 1944.

[5] Industriaș, proprietarul Fabricii „Bucovineanca“.

[6] Magistrat, procuror general la Înalta Curte de Casație.

[7] Istrate Micescu, profesor universitar, om politic, decan al Baroului de Ilfov (1923-1928 și în 1936), deputat de mai multe ori, începînd din 1919; ministrul afacerilor străine (28 dec. 1937-9 febr. 1938) și ministrul justiției (24 nov. 1939-10 mai 1940).

[8] A.M. Konradi figura în 1939 în lista corpului diplomatic din București ca atașat comercial la Legația germană. El deținea și rolul de secretar general al Camerei de comerț româno-germană, dar funcția cea mai importantă era aceea de conducător al Secției din România a N.S.D.A.P. (partidul nazist), subordonat Organizației pentru străinătate (A.O.) a partidului nazist, al cărei șef la Berlin, era și secretar de stat în Ministerul de externe. În această ultimă calitate, A.H. Konradi răspundea de una dintre rețelele de spionaj ale Reichului în România, fapt bine cunoscut nu numai de organele informative românești, ci și de corpul diplomatic din Capitală. Pentru prima oară, activitatea lui de spionaj a fost amplu tratată public într-un volum apărut la New York în 1942, sub semnătura fostului corespondent la București al revistei *Newsweek*. În timpul procesului marilor criminali de război naziști în fața Tribunalului militar internațional de la Nürnberg (25 martie 1946) acuzarea britanică a produs probe indicîndu-l pe Konradi ca desfășurînd în România o activitate „de felul celor urmărite în general de un serviciu de informații“ (*Magazin istoric*, nr. 10/1986, p. 46).

[9] Gh. Zaharia și C. Botoran (*Op. cit.*, pp. 314-315) relevă că „abia“ după 1938, cînd s-a destrămat sistemul de alianțe ai României și s-a accentuat procesul izolării sale pe plan internațional, guvernul de la București s-a adresat Berlinului în materie de armament“. În acest context, N. Malaxa a fost autorizat să intre în legătură cu firma de avioane „Junkers“ pentru extinderea Uzinelor I.A.R. (Industria Aeronautică Română) din Brașov. Uzinele I.A.R. au luat ființă în 1925 (inaugurarea în 1927); au fost reprofilate pentru producția de tractoare în iunie 1945. După 1945 și pînă în 1950 a mai funcționat în cadrul lor doar o secție aeronautică. Uzinele I.A.R. erau organizate la nivelul celor mai moderne unități industriale de acest gen din Europa, fabricînd avioane, motoare și accesorii de avion (vezi pe larg *Istoria aviației române*, București, 1984, pp. 196-231 și C. Gheorghiu, *Fabricile de avioane românești în perioada interbelică*, București, 1981, pp. 29-85). În 1938 lucrau la I.A.R. 2 145 muncitori, iar valoarea producției era de două miliarde lei, avioanele produse fiind printre cele mai bune din Europa.

[10] René de Week, ministrul Elveției la București, de la 4 mai 1933 (*Magazin istoric*, nr. 7/1987, pp. 12-13 și 8/1987, pp. 19-20).

[11] Ministrul Bulgariei la București, de la 28 aprilie 1936.

[12] Văduva lui Vintilă I.C. Brătianu (1867-1930), ministru de finanțe în mai multe guverne, președinte al Consiliului de Miniștri (24 nov. 1927-10 nov. 1928); a decedat în 1952.

[13] R. Offrey, secretar trei la Legația Franței din București.

[14] Avocat, membru în consiliile de administrație ale C.A.M. și Uzinelor de fier ale statului aparținînd R.I.M.M.S.A. (Regia Întreprinderilor Miniere și Metalurgice ale Statului din Ardeal).

[15] M. Vlahide, secretar general la Președinția Consiliului de Miniștri.

Astăzi sînt exact 4 ani de cînd am ieşit din guvernul Tătărescu şi acum intru în guvernul patriarhului Miron [Cristea][1].

Felicitări, telefoane etc.

Eu am inima strînsă de îngrijorare în faţa marilor mele răspunderi. Ce îmi va rezerva Dumnezeu?

Jurămîntul

La 7 1/4 toţi miniştrii în Sala Tronului. Văd noii colegi, dintre care cîţiva necunoscuţi: Pop[2], Jinga[3], Băran[4]. În ordinea vechimii, sînt al treilea după Armand Călinescu, vice-preşedinte[5], şi Victor Iamandi. De fapt, eu sînt mai vechi decît Iamandi. După mine, Ghelmegeanu, Mitiţă, Paul Teodorescu etc.

Regele vine cu întîrziere. Salutăm cu salut roman [al Frontului Renaşterii Naţionale]. Ne dă mîna la toţi. Apoi facem pe rînd jurămîntul. Atitudini, voci diferite. După jurămînt, regele vine la mine şi-mi spune:

— Ei, Slăvescule, ai o sarcină grea. Se cere energie multă şi dinamism. Am încredere că vei duce această sarcină la capăt.

— Sînt hotărît, Maiestate, să-mi fac datoria cu energie şi fermitate. Vă rog să aveţi încredere în mine. Cunosc industria şi armamentul.

— Da, ştiu că te-ai ocupat.

— Îmi trebuie însă multe parale.

— Aceasta nu avem, spune regele.

— Va trebui să fiu ajutat de colegul de la finanţe. Încă o dată, Maiestate, vă rog să credeţi în hotărîrea mea fermă de a-mi face datoria. Vă cer răgazul necesar pentru a vedea situaţia, după care mă voi prezenta M. Voastre spre a-i spune cum văd lucrurile.

Totul s-a petrecut cu un ton afabil şi de bunăvoinţă.

[1] Era al treilea guvern pe care îl conducea, primul — de la 10 februarie la 29 martie 1938, iar al doilea de la 30 martie 1938 pînă la 31 ianuarie 1939.

[2] Traian Pop, ministrul inventarului avuţiilor publice.

[3] Victor Jinga, subsecretar de stat la Ministerul economiei naţionale.

[4] Coriolan Băran, subsecretar de stat la Ministerul de interne.

[5] Mai era ministru de interne şi ministru ad-interim al apărării naţionale.

Membrii guvernului, format la 1 februarie 1939, în frunte cu Armand Călinescu, vicepreşedintele Consiliului, fotografiaţi la Palatul regal, după depunerea jurămîntului

După jurămînt, evitînd eventuala şi tradiţionala fotografie, am plecat cu Paul Teodorescu la Patriarhie, unde ne-am înscris în registru, patriarhul fiind bolnav.

Pe drum, comentăm plecarea lui Iacobici şi Ciupercă[6], cu tot regretul.

Seara, numai telefoane de felicitare.

Joi, 2 febr rie. Telefoanele de felicitare nu mai încetează. Între cei dintîi C. Argetoianu; gl. [R.R.] Rosetti îmi spune: sincere condoleanţe!!

...La 12, mă duc la C. Argetoianu, care mă primeşte foarte amabil. Îmi spune că după părerea sa noi nu avem putinţa să ne înarmăm serios, neavînd mijloacele necesare. Aşa fiind, ceea ce facem noi, cu sumele modeste de care dispunem, nu este ceva serios. Cel puţin dacă am avea căi de comunicaţie (căi ferate şi şosele), pe care să putem mişca armata şi care ar avea şi o valoare productivă.

Îmi spune că a auzit că va reveni gl. Argeşeanu[7] la Ministerul armatei. Un adevărat dezastru!

[6] Generalul I. Iacobici trecuse la Ministerul apărării naţionale ca inspector general al infanteriei; generalul N. Ciupercă fusese ministrul apărării naţionale de la 14 oct. 1938, dată la care s-a creat Ministerul Înzestrării, cu I. Iacobici titular, şi pînă la 31 ianuarie 1939; la 1 februarie 1939 a fost numit inspector de armată.

[7] Generalul Gh. Argeşeanu (1883-1940) deţinuse funcţia de la 30 martie pînă la 14 octombrie 1938; preşedinte al Consiliului de Miniştri (21-27 sept. 1939); a fost asasinat de membri ai organizaţiei fasciste Garda de fier în noaptea de 26/27, noiembrie 1940.

Îi spun că am de gînd să cer regelui să pun la curent cu situaţia înarmării ţării şi pe consilierii regelui. Este de acord, dar îi este teamă de indiscreţia lui Iorga.

La 12 1/2, mă cheamă la el Iorga pentru mici chestiuni personale. Indignat de numirea lui C.C. Giurescu ca rezident regal[8]. Îmi cere să-i spun regelui că vine la toate serbările de la Palat, dar numai în frac, nu în uniformă [a Frontului Renaşterii Naţionale]. Era de părere că consilierii regali să poarte peste frac un lanţ de aur cu portretul regelui pe piept?!...

4 febr[uarie]. Între 9-12 1/2, am fost la Dir[ecţia] Tehnică şi la Arsenalul Armatei, unde am vorbit îndelung cu gl. Negrei[9] şi gl. Ştefan Dumitrescu...[10]

După-amiază, lucrez cu gl. Spacu[11], care mă pune la cu-

[8] Al Ţinutului Dunărea de Jos.

[9] General de brigadă, ulterior de divizie V. Negrei, directorul Direcţiei Tehnice din Ministerul înzestrării armatei; despre rolul lui în această funcţie şi ca inspector general tehnic al armatei în crearea industriei naţionale de armament, vezi *Istoria artileriei române*, Bucureşti, 1977, p. 215 ş.u.; anterior, la 15 mai 1938, fusese numit al doilea secretar general al Ministerului apărării naţionale.

[10] General de brigadă Şt. Dumitrescu, directorul Direcţiei Fabricii de Armament.

[11] General de brigadă Scarlat Spacu, directorul Direcţiei Chimice Militare.

rent cu Dir[ecția] Chimică ce conduce.

Între 5-8, primul Consiliu de Miniștri. Sîntem întrebați de Ar[mand] Călinescu, care prezidează, care ne este programul în vederea unei declarații generale a guvernului.

Cînd îmi vine rîndul, îi arăt programul meu, în fraze scurte și energic exprimate, ceea ce face bună impresie. Laud pe colaboratorii mei și pe predecesor și cer lui [Grigore] Gafencu [numit ministru al afacerilor străine la 21 decembrie 1938] sprijin împotriva firmelor franceze, care întîrzie livrările[1].

La 9 seara, vorbesc cu Malaxa, care îmi spune că înainte de intrarea mea în guvern s-a încercat o mare intrigă împotriva mea, ca să nu fiu numit ministru. Regele ar fi preocupat, dacă va putea lucra cu mine. De aceea mă sfătuiește să fiu cît se poate de abil la prima audiență de lucru. Dorește din toată inima lui să reușesc și nu se îndoiește de reușită. Mă sfătuiește să nu lucrez prea mult, spre a nu mă obosi de grabă. Foarte afabil și amical...

7 febr[uarie]... La 4, în audiență la rege. Prima oară uniforma [Frontului Renașterii Naționale]. Audiența durează 2 1/2 ore. Primul contact cu regele, care vrea să știe ce metode de lucru voi întrebuința. Îi spun că pot vorbi de impresii generale, căci în 4-5 zile nu pot vorbi de cunoașterea ansamblului. Aceste impresii sînt: ofițerii generali buni, cred cinstiți, dar cam obosiți; am studiat planul; vreau să transform stabilimentele militare în administrații autonome. (Aprobă, ca o bună idee, cu recomandarea de a le scoate din București).

Vorbim de diferite capitole ale înarmării.

Îmi cere să revizuiesc prețurile, căci statul este furat. Vorbește cald de Malaxa. Aprecieri rele despre Concordia[2]. Se pare că are multă bunăvoință. Cred că va avea încredere în mine...

8 febr[uarie]. La 10 1/2 conferință cu Armand Călinescu, la Ministerul apărării naționale. Îi comunic audiența la rege și îi cer să-mi aducă ecouri. Stabilim principiul de strînsă colaborare. Foarte amabil[3],

Dejun la de Weck, ministrul Elveției, cu gl. Marinescu, ministrul sănătății[4], ministrul Iranului Reis, Ghigi[5], ministrul Italiei, Huston[6], consilier de legație american, gl. Negoescu[7], d-na Mortagliari.

Lucrez între 4-5 cu gl. Petrovanu[8] și Spacu la afacerea Fabricii de explozivi.

La ora 5, ceai la g-lul Ionescu Ștefan[9], la Cercul Militar, unde cunosc mulți ofițeri.

La 7 1/2 Bujoi, la mine la minister, spre a-mi vorbi de proiecte industriale în legătură cu apărarea țării... ■

---

[1] În anii 1937-1938, din 1 600 tunuri antitanc de 47 mm sistem „Schneider", firma franceză livrase doar 72; mari întîrzieri au existat și în privința livrării muniției și a altor categorii de armament fabricate în întreprinderi din România și Cehoslovacia controlate de capital francez (*Istoria infanteriei române*, p. 231).

[2] Societatea petrolieră „Concordia", a treia ca producătoare și posibilități de rafinare, controlată de Compania „Petrofina-Hydrofina", cu sediul în Belgia, deținea și uzinele metalurgice cu aceeași denumire din Ploiești; uzinele produceau aparataj pentru industria petrolieră, fiind angajate și în executarea unor mari comenzi pentru armată (tunuri antitanc de 47 mm „Schneider", muniție, chesoane și antetrenuri de artilerie etc.).

[3] După o a doua întrevedere, seara, cu A. Călinescu, în *Note zilnice* citim: „Îmi arată programul lui, pentru ridicarea ofițerilor".

[4] General dr. Nicolae Marinescu, ministrul sănătății și asistenței sociale (1 oct. 1938-24 nov. 1939); anterior (4 apr.-1 oct. 1938) ministrul muncii, sănătății și ocrotirilor sociale.

[5] Pellegrino Ghigi, ministrul Italiei la București, de la 28 decembrie 1938 pînă în iunie 1941.

[6] C.K. Huston, secretar doi la Legația S.U.A. din București.

[7] General G. Negoescu, director în Ministerul aerului și marinei.

[8] General de brigadă D. Petrovanu, inspector general tehnic al armatei.

[9] Era un fel de „adio", generalul de divizie Ștefan Ionescu, numit comandant al Corpului IV armată, părăsind funcția de șef al Marelui Stat Major; i-a urmat (numit la 1 februarie 1939) generalul de divizie Florea Tenescu (1884-1941).

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **Ilie Ceaușescu—ROMANIAN MILITARY DOCTRINE. PAST AND PRESENT.**

East European Monographs, Boulder. Distributed by Columbia University Press, New York, 1988: *cuprinzător studiu monografic asupra doctrinei militare românești, amplă retrospectivă a rădăcinilor istorice pe care le are lupta întregului popor pentru apărarea independenței și ființei neamului, riguroasă analiză a doctrinei militare contemporane, strălucit elaborată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, o chintesență a celor mai valoroase tradiții ale bătăliilor poporului român, în concordanță cu cerințele apărării patriei noastre socialiste.*

● **Florian Dudaș — VECHI CĂRȚI ROMÂNEȘTI CĂLĂTOARE.**

Editura Sport-Turism, București, 1987, 240 pp. + 24 pl., 24 lei: *circulația cărților dintr-o provincie românească într-alta, în epoca medievală.*

● **Viorica Diaconescu — PANTAZI GHICA.**

Editura Minerva, București, 1987, 255 pp., 16,50 lei: *viața și activitatea scriitorului și jurnalistului cu vederi democratice, secretar de redacție al* Magazinului istoric pentru Dacia.

● **Marcel D. Popa, Horia C. Matei — MICĂ ENCICLOPEDIE DE ISTORIE UNIVERSALĂ.**

Editura politică, București, 1988, 730 pp., 65 lei: *important instrument de lucru, care cuprinde în paginile sale informații esențiale privind istoria statelor lumii.*

● **Claire Lalouette — CIVILIZAȚIA EGIPTULUI ANTIC** *(traducere și note de* **Maria Berza**).

Editura Meridiane, București, 1987, vol. I — 290 pp., vol. II — 262 pp., 27 lei: *veacurile XIV-XII î.e.n. din multimilenara istorie a Egiptului antic* (Magazin istoric, *nr. 7/1987).*

● **REVISTA DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR.**

Tom 33, nr. 2, 1988: *studii privind cultura materială și spirituală a poporului român, grupate sub genericul „Folclorul și etnografia — argument al permanenței istorice a poporului român".*

CENTENAR NEHRU

Răstimpul noiembrie 1988-noiembrie 1989 este marcat în țara Gangelui de manifestările consacrate Centenarului nașterii lui Jawaharlal Nehru[1], cel dintîi prim-ministru al Indiei independente. Născut la 14 noiembrie 1889, în orașul Allahabad (în acea vreme capitala provinciilor reunite Agra și Oudh — azi statul Uttar Pradesh — locul unde se reunesc fluviile sacre Gange și Yamuna, nu departe de orașul sfînt Benares, o adevărată capitală a hinduismului), Nehru s-a dedicat încă din tinerețe luptei pentru eliberarea națională a patriei sale. Jawoharlol (numele înseamnă giuvaerul roșu) se autodefinea la vîrsta de 15 ani: „Mă gîndeam la eliberarea Indiei și la eliberarea Asiei de jugul european. Visam fapte eroice, îmi imaginam cum voi lupta, cu spada în mînă, pentru India, contribuind la eliberarea ei".

După întîlnirea cu Mahatma Gandhi[2] în 1916, devine unul dintre cei mai apropiați tovarăși de luptă ai conducătorului mișcării de eliberare națională din India și în curînd este ales în conducerea partidului Congresul Național Indian. În repetate rînduri secretar general și președinte al partidului, Jawaharlal Nehru este investit de la 15 august 1947 cu funcția de premier, pe care o exercită, împreună cu aceea de ministru al afacerilor externe (și, în diferite rînduri, și cu alte însărcinări guvernamentale), pînă în ziua morții, 26 mai 1964. În perioada luptei împotriva dominației colonialismului britanic, Nehru a fost întemnițat timp de nouă ani. Descoperirea Indiei și Autobiografie (apărute și în limba română) sînt cele două lucrări fundamentale scrise în acei ani, prin care și-a făcut cunoscute concepțiile politice, istorice, filosofice[3].

Într-un interviu acordat, la Praga, trimisului ziarului Lumea românească și publicat la 20 august 1938, Nehru declara: „Vrem independență Indiei. Mișcarea noastră este azi foarte puternică. Mișcarea

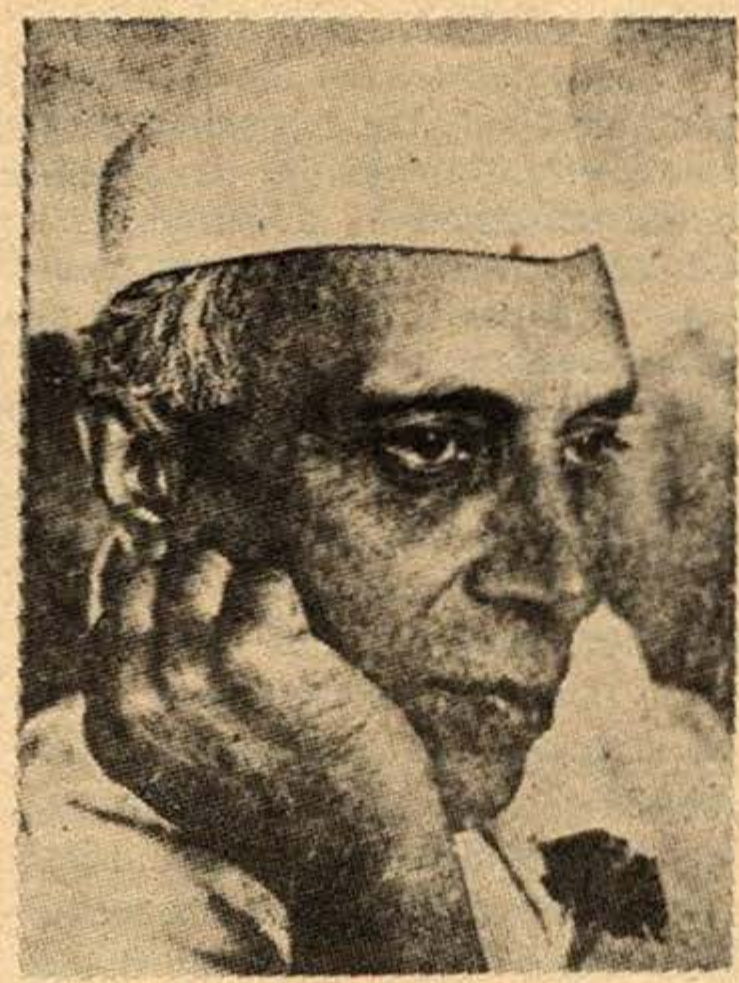

națională indiană este identică cu India. Ea formează un front unic al tuturor partidelor politice indiene".

Subliniind pozițiile democratice pe care se situa mișcarea de eliberare națională a indienilor, Nehru continuo: „Sîntem contra fascismului de orice fel. Noi vrem, într-o Indie independentă, o politică externă democrată. Sîntem alături de Spania republicană și de China. Nu credem în victoria Japoniei asupra Chinei. E injust și imposibil ca Japonio să cucerească China.

Cu toată lupta noastră împotriva imperialismului britanic — arăta în continuare liderul indian — ar fi absurd să se creadă că, în cazul cînd Anglia s-ar găsi în luptă cu puterile fasciste, India ar fi contra Angliei. Propogonda fascistă italiană și național-socialistă germană n-au putut prinde rădăcini în India. Sîntem contra imperiului colonial englez, desigur, dar nu vrem, cu atît mai mult, să fie trecute coloniile de la o putere la alta. În caz de război, India nu va putea fi niciodată alături de puterile fasciste și Angliei nu-i poate fi indiferent ce vor face sutele de milioane de locuitori ai Indiei".

Atitudinea lui Nehru de condamnare hotărîtă a fascismului este evidentă în conceptul său „Războiul pentru democrație", prin care el definea marea conflagrație mondială. Această atitudine izvora dintr-o analiză formulată în 1944 cît se poate de clar:

„Ne revoltau nu numai actele de agresiune săvîrșite de fascism și de nazism, nu numai îngrozitoarea brutalitate și cruzime de care erau însoțite, dar și principiile de la care porneau ele și care erau proclamate atît de zgomotos și de strident; ne revoltau și teoriile lor etice în legătură cu legile vieții, prin care încercau să-și justifice acțiunile lor, căci toate acestea erau în totală contradicție cu principiile în care credeom noi în prezent și pe care le urmasem din vremuri imemoriale. De aceea noi am luat imediat și cu hotărîre atitudine împotriva fascismului și nozismului".

Asumînd funcția de premier al unei mari țări, care ieșea din lunga și dramatica noapte a dominației coloniale și pășea într-un univers al independenței și interdependențelor, avînd de făcut față contradicțiilor unei lumi în continuă prefacere istorică, Nehru venea cu concepții precis conturate despre rolul Indiei. Încă în Descoperirea Indiei, el scria:

„India este un tot geografic și economic, este, în marea ei diversitate, o unitate culturală; este o oglomerare de contradicții legate între ele într-un singur tot, prin fire puternice și invizibile. Deși a fost nu o dată învinsă, spiritul ei a rămas neînfrînt. Ea are în sine ceva insesizabil, ceva de legendă antică.

India, această doamnă mîndră de trecutul ei, merită să fie iubită, și nici unul din copiii ei nu o va

---

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 10/1980, 3/1983, 4/1984, 2/1985; 7/1972.

[3] Una dintre primele cărți scrise de Jawaharlal Nehru, publicată în 1932, cînd marele om politic indian avea 43 ani, se intitulează *Glimpes of World History* (Privire asupra istoriei universale) și este dedicată fiicei sale Indira Gandhi, care s-a aflat — după moartea tatălui ei — în fruntea guvernului indian între 1966-1977 și 1979-1984. În anii 1967 (16-19 octombrie) și 1981 (18-20 octombrie), Indira Gandhi a efectuat vizite oficiale în R.S. România.

putea uita, oriunde l-ar arunca soarta și oricît de neobișnuit i-ar fi destinul.

India a dat naștere unor oameni mori — bărbați și femei — care au continuat vechea tradiție, dar care, totodată, au adaptat-o timpurilor în permanentă schimbare. Unul dintre ei, Robindranath Tagore[1], era pătruns de spiritul și năzuințele epocii moderne, însă rădăcinile lui erau adînc înfipte în trecutul Indiei, iar în propriul său suflet el a realizat sinteza dintre vechi și nou. «Iubesc India — a spus el — nu pentru că fetișizez geografia, nu pentru că prin voia întîmplării m-am născut pe pămîntul ei, ci pentru că ea a purtat prin secole furtunoase cuvintele vii care s-au născut în conștiința uimoasă a marilor ei oameni»".

Nehru și-a dăruit întreaga capacitate, timp de aproape 17 ani cît a fost prim-ministru, cauzei industrializării și dezvoltării Indiei independente, progresului ei social, economic, cultural. El este apreciat drept părintele fondator al politicii externe indiene independente de pace, nealiniere, coexistență pașnică, colaborare internațională și unul dintre promotorii cauzei destinderii și înțelegerii între toate noțiunile lumii. Mișcarea de nealiniere îl consideră pe Nehru drept unul dintre inițiatorii ei. .

Străvechile contacte dintre România și India, precum și legăturile româno-indiene din secolul XX, în care s-a afirmat solidaritatea opiniei publice din țara noastră cu lupta de eliberare națională a poporului indian, au creat un postament istoric raporturilor dintre cele două țări după cel de al doilea război mondial. Victoria poporului indian prin dobîndirea independenței naționale și proclamarea Republicii India și victoria Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, apoi a revoluției socialiste, care a dat poporului român șansa istorică de a trece la edificarea unei noi societăți, evenimente de mare însemnătate în Asia și în Europa în deceniul cinci, au creat totodată premisele cele mai favorabile dezvoltării relațiilor româno-indiene.

Relațiile diplomatice româno-indiene au fost stabilite la nivel de legație la 14 decembrie 1948. În anii următori s-au dezvoltat bune raporturi pe plan politic, economic, cultural. Ca urmare, la 11 noiembrie 1957, guvernele celor două țări au căzut de acord să ridice nivelul reprezentării diplomatice la rang de ambasadă.

Jawoharlal Nehru spunea cîndva: „Cred că în timpurile vechi între țările noastre existau contacte comerciale și mi s-a spus că din India principalele drumuri ale Asiei străbăteau vestul continentului pentru ca, trecînd prin România, să ajungă spre celelalte regiuni ale Europei". Iar despre situația Indiei și a României după cel de-al doilea război mondial, Nehru declara: „În epoca noastră noi am dezvoltat contactele noastre nu numai întărind vechile prietenii, dar făcîndu-ne noi prieteni, și sîntem fericiți să-i numărăm pe români printre cei cu care putem coopera în numeroase domenii.

De-a lungul istoriei, țările noastre au avut o cale diferită și ne-am dezvoltat într-un mod diferit. Este inevitabil să ne deosebim în cîteva privințe, dar eu sînt convins că avem mult mai multe lucruri care ne sînt comune și ne unesc. Atît India cît și România sînt angajate într-o operă de construcție a țărilor respective. Cred că există numeroase posibilități, în care noi putem coopera în avantajul reciproc.

Pe lîngă aceste legături există un domeniu care afectează atît poporul român, cît și poporul din fiecare țară, și acesta este domeniul păcii. Noi în India nu dispunem de posibilitatea de a influența celelalte țări prin puterea armelor, prin bogăția sau forța noastră, dar noi am făcut alegerea de a ne ține departe de pactele militare și de a sluji cu toată umilința cauza păcii. Noi nutrim convingerea că în prezent, mai mult decît oricînd, încercarea unei țări de a-și impune voința asupra alteia prin forță este dăunătoare și este reolmente sortită să eșueze. În ultimă instanță, noi nu putem schimba prin forță ceea ce gîndesc oamenii. Iată de ce noi credem în coexistența pașnică a statelor, indiferent de deosebirile lor de structură economică sau politică".

Cunoașterea, înțelegerea și cooperarea româno-indiană au căpătat dimensiuni și valențe noi odată cu convorbirile și schimbul de vizite la nivel înalt desfășurate în perioada. de după cel de-al IX-leo Congres al Partidului Comunist Român.

Calendorul dens al dialogului la nivel înalt româno-indian demonstreoză evoluția rodnică a relațiilor bilaterale pe multiple planuri, precum și coincidența punctelor de vedere ale României și Indiei în problemele fundamentale ale păcii și cooperării internaționale. Rememorînd acest calendar, se impune concluzia că dialogul la nivel înalt româno-indian conferă, prin însăși stimulii ce-i conține, dimensiunile și substanța raporturilor dintre cele două țări.

Exprimînd o înaltă apreciere pentru lupta și munca poporului indian, pentru strălucita sa civilizație, președintele Nicolae Ceaușescu spune: „Fortul Roșu este simbolul orașului Delhi, inima lui eroică, iar Delhi este simbolul vitalității poporului indian, al spiritului său de neînfrînt.

De atîtea ori distrusă și refăcută în decursul vremurilor, capitala țării dumneavoastră ilustrează multe secole de istorie frămîntată, de luptă dîrză a poporului indian pentru afirmarea ființei sale naționale, pentru libertate și independență. O perioadă eroică, de lupte, care s-a încheiat, cum era firesc, cu arborarea victorioasă a steagului independenței chiar pe zidurile acestei cetăți...

Desfășurarea cooperării româno-indiene constituie o vie ilustrare a principiilor coexistenței pașnice, un exemplu de conlucrare rodnică, întemeiată pe respect și încredere mutuală, egalitate deplină în drepturi, neamestec în treburile interne, avantaj reciprac.

Scriitori de seamă ai poporului nostru — Eminescu, Coșbuc, Hasdeu — au cunoscut și au tălmăcit în limba română opere de literatură indiană. Cu ani în urmă, cînd marele dumneavoastră poet Tagore a vizitat România, el a adus un vibrant elogiu prieteniei dintre popoare. El scria cu acea ocazie: «O prieteniel Tu ai apropiat țări îndepărtate!» Semnificația acestor cuvinte devine astăzi și mai evidentă. În ciuda distanțelor geografice, relațiile prietenești și colaborarea dintre țările noastre cunosc o continuă dezvoltare, fac ca popoarele român și indian să se simtă tot mai aproape". ■

Cristian POPIȘTEANU

[1] *Magazin istoric*, nr. 1/1967.

1914: DEGRINGOLADA MARILOR IMPERII

PHILIPPE ERLANGER

„Rareori, ca în 1914, atîtea fiinţe mediocre au purtat coroană. La Berlin domneşte un fanfaron lipsit de caracter şi de inteligenţă, la Viena un octogenar căruia i se ascund realităţile supărătoare, la Petersburg un autocrat cu ochelari de cal, condus de o femeie dezechilibrată, la Londra un gentleman timorat şi fără viziune". Sînt cuvintele prin care publicistul istoric francez Philippe Erlanger (Magazin istoric, nr. 11/1988) schiţează tabloul monarhilor europene în ajunul primei conflagraţii mondiale.

Fără ca aceşti oameni să fi dorit în mod conştient un război general, cum arată în continuare autorul citat, ei sînt răspunzători, prin neputinţa de a controla realitatea istorică, pentru miile de victime rămase pe cîmpurile de luptă, pentru imensele distrugeri pricinuite de război.

Continuăm să publicăm, cu titlul şi subtitlurile redacţiei noastre, alte fragmente din lucrarea lui Philippe Erlanger, Le Dernier Âge d'or de la Monarchie. Le crépuscule des rois. 1901-1914, **apărută la Paris, în 1985.**

Mănuşa este ridicată

Cu ajutorul unor mari subvenţii către ziare, Aleksandr Izvolski, ambasadorul Rusiei la Paris, aţîţă spiritul naţionalist şi revanşard al francezilor. Poincaré, preşedinte al Republicii, împiedică rechemarea sa. Îl vede de trei ori pe săptămînă. „Calmucul parfumat" [Izvolski] nu pierde nici o ocazie de a-l asigura pe ţar că, în cazul unei viitoare crize, Franţa se va alătura ferm, de data aceasta, Rusiei. Maurice Paléologue, prieten intim al lui Poincaré, numit ambasador la Petersburg la începutul lui 1914, acţionează în acelaşi sens. Şi el trimite bani ziarelor pentru a încuraja panslavismul. Şi el consideră că Rusia nu trebuie să accepte un eşec în Balcani şi că Franţa este datoare să-i sprijine acţiunea, în caz de nevoie. De îndată ce Viviani, lider socialist fără o experienţă deosebită în politica externă, devine preşedinte al Consiliului de Miniştri, în iunie 1914, Paléologue — acţiune fără precedent — îl informează că va demisiona dacă se va aduce cea mai mică modificare legii privind serviciul militar, faimoasa lege de trei ani, căreia stînga îi era ostilă. Pe 16 iulie, Poincaré şi Viviani iau drumul Rusiei, pentru a-i face ţarului o vizită oficială. Istoricii continuă să discute în legătură cu ceea ce s-a petrecut în realitate între ţar şi preşedinte în timpul celor trei zile (20-23 iulie), cît a durat întrevederea lor. Arhivele de la Quai d'Orsay nu păstrează nici o urmă a acestei vizite, iar Poincaré, scriitor neobosit, n-a lăsat nici cea mai mică notă în legătură cu evenimentul. Inamicii săi au dedus că el ar fi dat asigurări formale interlocutorului său. Nici din partea rusă nu s-a publicat pînă acum vreun document doveditor. Sînt totuşi cîteva certitudini. Paléologue va scrie în *Memoriile sale:* „Impresia generală dată de preşedintele Republicii era aceea a omului tare al alianţei". Această impresie va fi atît de puternică, încît, în orele tragice ce vor urma, Nicolae va repeta:

— Voi păstra mereu vie amintirea tonului ferm al preşedintelui francez.

Pe 21 iulie, Poincaré îl mustră cu severitate pe ambasadorul Austriei la Petersburg, Szapary, care declarase că guvernul său consideră pe cel de la Belgrad responsabil de atentat.

— Ţara dumneavoastră ne rezervă o lovitură de teatru.

Astfel Franţa pare a-şi fi stabilit atitudinea înainte chiar de expedierea ultimatumului. Primul ministru Viviani îl obligă pe Paléologue să îndulcească comunicatul final pe care îl pregătise. Ambasadorul britanic la Paris, Buchanan, a înţeles şi el pe deplin situaţia. Ministrul rus al afacerilor externe, Serghei Sazonov, spusese întotdeauna că Rusia nu va intra în război fără Franţa, iar Anglia conta pe această frînă, pentru a nu fi obligată să acţioneze ea însăşi, aşa cum ar fi trebuit.

Primind ştirea lui Buchanan, Sir Eyre Crowe, secretar general adjunct la Foreign Office, notează: „A trecut momentul în care mai putem acţiona împreună cu Franţa, pentru a modera Rusia. Este clar că Franţa şi ea [Rusia] au decis să ridice mănuşa"

Buimăceală

In statul major

Pe 23 iulie, preşedintele oferă un dineu de adio ţarului, pe cuirasatul „France", aflat în rada Kronstadtului. Chiar dacă n-a aflat încă despre ultimatumul austro-ungar adresat Serbiei, el nu se îndoieşte că va fi trimis. Discursul său viguros este menit să fortifice hotărîrea suveranului. Doreşte o promisiune tacită. Istoricul Jacques Chastenet, membru al Academiei Franceze, va scrie: „Poincaré nu pare a fi dorit războiul, dar n-a făcut tot ceea ce depindea de el pentru a-l împiedica". Alţii vor fi mai severi cu preşedintele francez.

Petersburgul află, în dimineaţa zilei de 24 iulie, despre ultimatumul austriac.

— Este un război european! spune Sazonov colaboratorului său, baronul Schilling.

Ambasadorul austriac vine să-i explice că ţara sa, naţiune pacifistă, este în legitimă apărare. Sazonov îi răspunde:

— V-aţi tăiat craca de sub picioare! Acum se vede cît de pacifişti sînteţi, cînd sînteţi pe punctul de a da foc Europei!

Contelui de Pourtalès, ambasadorul Germaniei la Petersburg, care insistă asupra necesităţii de a localiza conflictul, îi răspunde că diferendul austro-sîrb nu va putea fi rezolvat între cele două ţări.

— Austria caută un pretext pentru a înghiţi Serbia! În acest caz, Rusia va declara război Austriei!

Sfătuitorii ţarului ar putea exercita o influenţă benefică asupra sa, dar nu sînt în măsură să o facă. Rasputin telegrafiază că un război „ar însemna sfîrşitul Rusiei şi al împăraţilor ei", dar el este imobilizat în Siberia, unde a fost rănit grav de ţăranca Guseva, pe care încercase să o violeze. Cît priveşte pe ţarină, ea nu se gîndeşte decît la fiul ei [bolnav de hemofilie]. Totuşi, în cursul unui Consiliu, reunit în aceeaşi zi, la ora 3 după-amiază, Nicolae temperează ardoarea ministrului său de externe. Sazonov va cere Austriei să prelungească răgazul ultimatumului, iar Serbiei să nu deschidă ostilităţile.

Din nefericire, a doua zi, situaţia este răsturnată. La Ţarskoe Selo, au loc manevrele gărzii imperiale şi Nicolae, care asistă la ele, se găseşte în mijlocul clanului războinic, în frunte cu marele duce Nicolae. Aceşti oameni cred cu convingere că un război este singurul mijloc de a evita o revoluţie. Se reuneşte un Consiliu de Coroană. Dacă asupra necesităţii de a proteja Serbia există un consens, părerile sînt împărţite în ceea

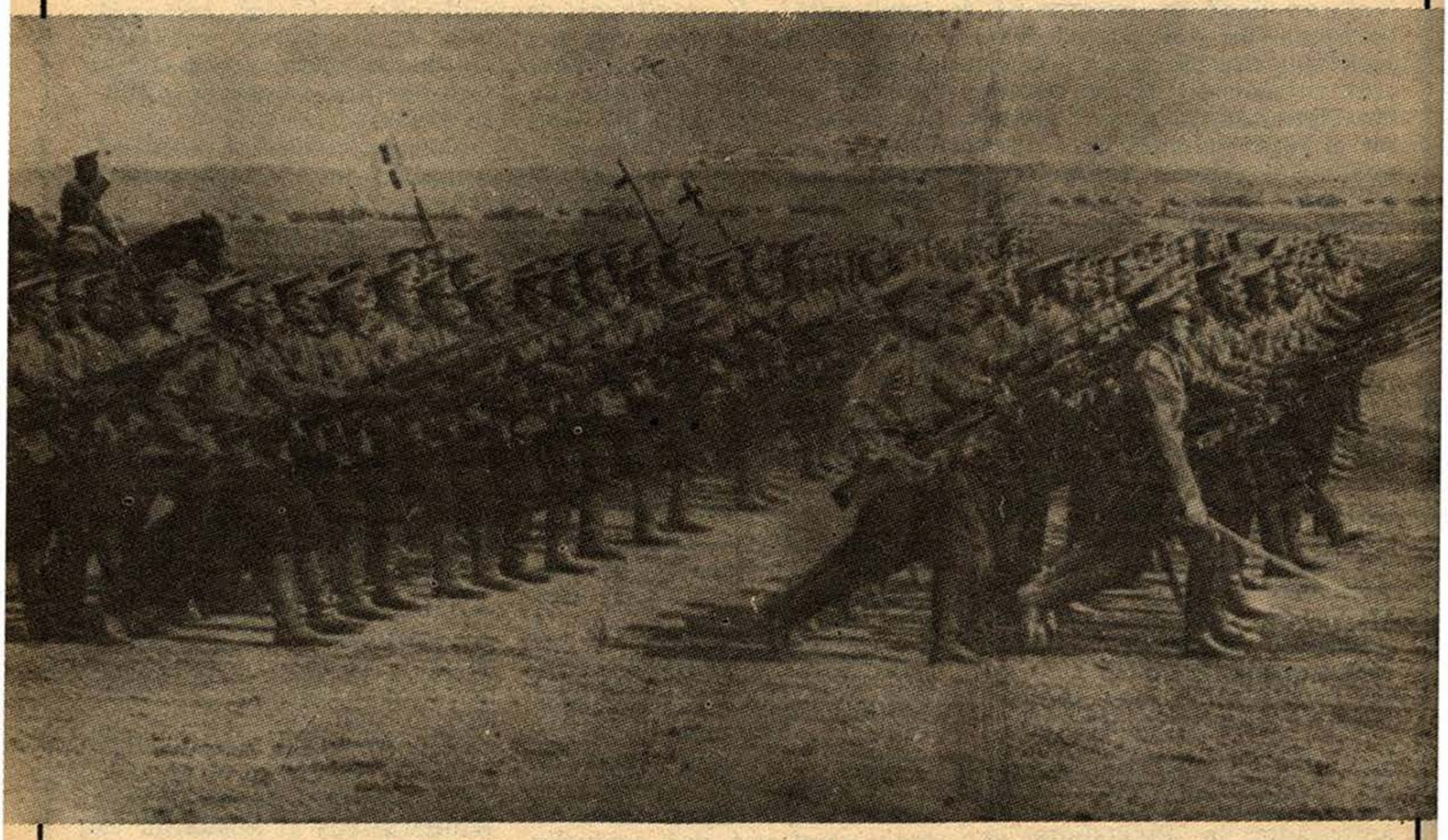

Iulie 1914. Unităţi ale armatei ţariste defilează în onoarea preşedintelui Franţei, R. Poincaré, aflat în vizită la Petersburg, la invitaţia ţarului Nicolae II

dar n-a făcut tot ceea ce depindea de el pentru a-l împiedica". Alţii vor fi mai severi cu preşedintele francez.

Petersburgul află, în dimineaţa zilei de 24 iulie, despre ultimatumul austriac.

— Este un război european! spune Sazonov colaboratorului său, baronul Schilling.

Ambasadorul austriac vine să-i explice că ţara sa, naţiune pacifistă, este în legitimă apărare. Sazonov îi răspunde:

— V-aţi tăiat craca de sub picioare! Acum se vede cît de pacifişti sînteţi, cînd sînteţi pe punctul de a da foc Europei!

Contelui de Pourtalès, ambasadorul Germaniei la Petersburg, care insistă asupra necesităţii de a localiza conflictul, îi răspunde că diferendul austro-sîrb nu va putea fi rezolvat între cele două ţări.

— Austria caută un pretext pentru a înghiţi Serbia! În acest caz, Rusia va declara război Austriei!

Sfătuitorii ţarului ar putea exercita o influenţă benefică asupra sa, dar nu sînt în măsură să o facă. Rasputin telegrafiază că un război „ar însemna sfîrşitul Rusiei şi al împăraţilor ei", dar el este imobilizat în Siberia, unde a fost rănit grav de ţăranca Guseva, pe care încercase să o violeze. Cît priveşte pe ţarină, ea nu se gîndeşte decît la fiul ei [bolnav de hemofilie]. Totuşi, în cursul unui Consiliu, reunit în aceeaşi zi, la ora 3 după-amiază, Nicolae temperează ardoarea ministrului său de externe. Sazonov va cere Austriei să prelungească răgazul ultimatumului, iar Serbiei să nu deschidă ostilităţile.

Din nefericire, a doua zi, situaţia este răsturnată. La Ţarskoe Selo, au loc manevrele gărzii imperiale şi Nicolae, care asistă la ele, se găseşte în mijlocul clanului războinic, în frunte cu marele duce Nicolae. Aceşti oameni cred cu convingere că un război este singurul mijloc de a evita o revoluţie. Se reuneşte un Consiliu de Coroană. Dacă asupra necesităţii de a proteja Serbia există un consens, părerile sînt împărţite în ceea ce priveşte măsurile ce trebuie adoptate. Generalii, care cred că deţin secretele militare ale Austriei, ar dori o mobilizare generală, imediată. Sazonov se opune. El ar prefera presiuni diplomatice, dublate de o discretă mobilizare parţială. Buimăceală în rîndul statului major. Planurile sale sînt stabilite în funcţie de o mobilizare generală. A le modifica în grabă înseamnă a provoca o confuzie fatală.

Ţarul, hărţuit între cele două tendinţe, optează pentru o soluţie de mijloc. Diplomaţia îşi va păstra drepturile sale, dar ministrul de război şi al marinei sînt autorizaţi, „dacă evenimentele o vor cere, să ordone mobilizarea flotei, cît şi a celor patru regiuni militare de la Odessa, Kiev, Moscova şi Kazan". Între timp se vor lua, într-un secret absolut, „măsurile perioadei premergătoare războiului". Este vorba, în mintea lui Nicolae, de a para o eventuală agresiune a Austriei, nici vorbă de a ameninţa Germania. Belicoşii — generali sau ambasadori — o judecă altfel. Generalul Dobrorolski, şeful serviciului de mobilizare, notează: „Războiul este o treabă deja aranjată".

În seara zilei de 25 iulie, la ora 7, Izvolski, ambasadorul rus la Paris, care îl însoţise pe Poincaré şi rămăsese în Rusia, pleacă să-şi reia postul. Paléologue îl conduce la gară. Drept salut de adio, „calmucul" surescitat îl îmbrăţişează, după moda rusească, şi îi spune:

— De data asta este război... Mi-am atins scopul!

O oră mai tîrziu, Paléologue se duce la ministrul de externe Sazonov şi îl întreabă dacă s-a luat vreo măsură cu caracter militar. Ministrul îi răspunde fără să tresară:

— Nici una, vă asigur... Doar cunoaşteţi înţelepciunea Maiestăţii Sale.

Maiestatea Sa telegrafiază a doua zi ministrului său la Belgrad: „Spuneţi sîrbilor că pot conta pe mine".

Dar Sazonov află că la Paris Bienvenu-Martin, ministru interimar la externe, a adresat cuvinte foarte conciliante ambasadorului german, baronul von Schoen. Este suficient pentru ca atitudinea sa să se modifice. Îi spune ambasadorului german Pourtalès:

— Interveniţi la Viena. Ajutaţi-ne să dăm de rost afacerii.

— Şi, în vremea asta, voi să vă înarmaţi, i-o întoarce germanul, care prinsese de veste despre deciziile luate cu o zi înainte.

— Nici nu încape vorbă despre mobilizare, afirmă rusul.

Semnătura fatală

Pe 27 iulie, Viviani, preşedintele Consiliului de Miniştri francez, care n-are rigiditatea lui Poincaré, încearcă, la rîndul său, să liniştească jocul. De la bordul cuirasatului „France" îi telegrafiază lui Paléologue la Petersburg: „Vă rog să-i transmiteţi lui Sazonov că Franţa este gata să sprijine total acţiunea guvernului său, în interesul păcii".

Paléologue comite atunci prima dintre înşelătoriile care aruncă asupra lui o teribilă răspundere. Aşa cum va proceda cancelarul german Bethmann a doua zi, denaturează instrucţiunile şefului său: îi declară lui Sazonov că Franţa „este gata să sprijine total acţiunea guvernului său", omiţînd să menţioneze în „interesul păcii". Astfel încît promisiunea, sau mai curînd invitaţia la moderaţie, devine o încurajare pentru război.

Pe 28 iulie, la Petersburg, acceptarea aproape integrală a ultimatumului de către sîrbi a produs aceleaşi speranţe ca şi în cazul lui Wilhelm, cînd a sosit vestea declaraţiei de război austriece. Pe loc, Sazonov cade în cealaltă extremă. În urma unei violente explicaţii cu ambasadorul german Pourtalès, fuge să-i prezinte ţarului două ucazuri: primul ordonă mobilizarea parţială, pregătită de pe 25 iulie, al doilea — mobilizarea generală. Şi unul şi celălalt urmează să fie încredinţate generalului Ianuşkevici, proaspăt numit şef de stat major. Nicolae semnează în silă. Paléologue recomandă lui Sazonov răbdare, în vreme ce acesta tocmai l-a însărcinat pe Izvolski, la Paris, să mulţumească guvernului francez „pentru declaraţia sa oficială că putem conta pe întregul sprijin al aliatului nostru!"

Între timp, ţarul cade pradă spaimei. Pe 29 iulie, la ora 2 dimineaţa, îi adresează Kaiserului telegrama care se încrucişează cu cea pe care o expediază Wilhelm. Înainte ca mesajele să ajungă la adresele respective, la Petersburg, au loc confruntări violente între ministrul de externe Sazonov, ambasadorul german Pourtalès şi ambasadorul austriac Szapary. Pe cînd acesta din urmă caută să-l liniştească pe ministru, un telefon îi aduce la cunoştinţă lui Sazonov bombardarea Belgradului [de către flota fluvială austro-ungară]. Sazonov explodează:

— Vreţi doar să cîştigaţi timp!... Ce-am putea să ne mai spunem?

Se grăbeşte apoi să meargă la ţar:

— Nu mai putem evita războiul, îi spune el. Nu cred că Maiestatea Voastră mai poate amîna mult timp mobilizarea generală.

Nicolae a primit telegrama lui „Willy". Ezită.

— Am fost forţat să mă angajez în acest război teribil, va mărturisi el la sfîrşitul anului.

Pune semnătura fatală şi propune, în acelaşi timp, la Berlin arbitrajul Tribunalului de la Haga. Ajunge acum a doua telegramă a Kaiserului. Nicolae se agaţă de această cracă, ordonă oprirea ordinului de mobilizare, care era gata să fie expediat, convoacă pe ministrul de război, Suhomlinov, şi alţi doi generali, între care Ianuşkevici.

Este ora 9 seara. Militarii demonstrează imposibilitatea de a transforma o mobilizare generală într-una parţială, dar Nicolae, regăsindu-şi încăpăţînarea, refuză să meargă mai departe de mobilizarea a patru regiuni.

În cursul nopţii, Paléologue este avertizat de mobilizarea parţială. A doua greşeală stupefiantă, de neiertat: el nu-şi previne guvernul.

Un gentleman desăvîrşit

La 84 ani, Franz Iosif nu doreşte, desigur, să provoace şocul care riscă să zdrobească fragilul său imperiu. După înmormîntarea nepotului său, Franz Ferdinand, s-a reîntors la Ischl, lăsînd frîu liber frivolului prim-ministru Berchtold şi statului major. Soarta este maliţioasă: Franz Ferdinand nu vroia în nici un caz să anexeze Serbia, gîndind

că ea va fi un element subversiv în sînul monarhiei dualiste. Or tocmai cei mai buni prieteni ai săi, mareşalul Conrad von Hötzendorf. şeful Marelui stat major imperial, şi ministrul Berchtold, sînt cei care vor pregăti agresiunea contra ei. Mareşalul s-a gîndit imediat că trebuie profitat de ocazie. Berchtold, diletantul, ezită. Adnotările aberante ale Kaiserului pe raportul ambasadorului la Viena îl transformă într-un partizan al războiului şi îi vor atrage judecata neiertătoare a istoriei.

Pe 4 iulie 1914, el supune împăratului Franz Iosif scrisoarea prin care vroia să-i dovedească lui Wilhelm necesitatea de „a elimina Serbia ca factor politic în Balcani". Maşina infernală este declanşată. Franz Iosif asistă pasiv la lupta dintre Berchtold, devenit un mare războinic, şi primul ministru Tisza[1].

— Un simplu succes diplomatic nu va avea valoare, susţine ministrul de externe. Aliatul nostru nu va înţelege faptul că ţara noastră lasă să treacă această ocazie de a da o lovitură.

Tisza obţine cel puţin respectarea formelor, adică trimiterea unui ultimatum, dar se cade de acord ca cererile să fie de aşa natură, încît „să deschidă calea unei soluţii radicale". Ambasadorul Franţei la Viena, Dumaine, îşi linişteşte guvernul; îi reaminteşte „înţelepciunea deosebită şi clarviziunea împăratului Franz Iosif". Pe 14 iulie, Tisza capitulează şi Franz Iosif nu este deloc împiedicat de „înţelepciunea sa" să lase mînă liberă lui Berchtold, care l-a prevenit totuşi:

— Conţinutul notei către Serbia este de aşa natură, încît trebuie să ţinem cont de probabilitatea unui conflict armat.

Ar fi trebuit să ţină cont şi de cuvintele lui Poincaré, pe care i le comunică ambasadorul său la Petersburg. Dar vai! Franz Iosif nu se teme mai mult de Franţa decît de Rusia, ale cărei ultime dispoziţii le ignoră (în mod deliberat?). Ultimatumul pleacă pe 23 iulie, la ora 6 seara.

Primind răspunsul sîrb, împăratul şi ministrul său, surprinşi în mod plăcut, sînt tot atît de uşuraţi.

— În fond, spune Franz Iosif, ruperea relaţiilor diplomatice nu este în mod obligatoriu un *casus belli*.

Şi-acum soseşte telegrama cancelarului german, care preconiza o declaraţie de război imediată. În plus, cancelarul Bethmann — cum am văzut — interpretează cît se poate de greşit ameninţarea intervenţiei engleze. Berchtold, căruia zeii îi iau minţile, neglijează ameninţarea, cum a neglijat şi oferta de mediere. Pe 28 iulie, Austria declară război Serbiei, chiar atunci cînd Germania s-a decis să o reţină. Franz Iosif nu s-a opus cursului evenimentelor. Afirmînd: „Anglia poartă singură răspunderea păcii şi a războiului", Kaiserul nu s-a lăsat orbit în întregime de una dintre fantasmele sale obişnuite. Nu ne-am putea îndoi că dacă Marea Britanie ar fi luat, de la începutul crizei, o poziţie fără echivoc, războiul n-ar mai fi avut loc.

Spre nefericirea lumii, George V se ţine departe de această politică străină, care îl pasionase pe tatăl său, iar miniştrii săi au alte preocupări. În plus, sîrbii, asasini ai unuia dintre regii lor (Obrenovici) şi din nou regicizi, inspiră acestui gentleman desăvîrşit o vie repulsie. Cît priveşte opinia publică britanică, ea dovedeşte un superb dispreţ pentru agitaţia continentului. Abia după trimiterea ultimatumului austriac, Grey convoacă pe ambasadorul Germaniei, prinţul Lichnowsky, mare senior, ostil Austriei, căruia iuncherii de la Berlin îi reproşează liberalismul său.

Fiecare înţelege ceea ce vrea să înţeleagă

Grey cere o amînare a răgazului acordat Serbiei şi propune o conferinţă a celor patru puteri neimplicate în conflict. Asemenea cancelarului său, Kaiserul vede în asta sau vrea să vadă, o dovadă că Anglia îşi ia rezerva necesară. Scriind în grabă „inutil", el îngroapă proiectul.

A doua zi are loc nefasta întrevedere a lui George V cu prinţul Henric al Prusiei: Ceea ce regele notează în acea seară în jurnalul său este cu totul diferit de raportul entuziast, care îl va orbi pe Wilhelm. „Prinţul Henric... m-a întrebat ce va face Anglia dacă ar avea loc un război european. Eu i-am spus: nu ştiu ce am face, noi n-avem diferende cu nimeni şi sper că vom rămîne neutri. Dar dacă Germania va declara război Rusiei, iar Franţa s-ar alătura acestei ţări, mă tem că noi vom fi antrenaţi în conflict. Dar puteţi fi sigur că eu şi guvernul meu vom face totul pentru a evita un război european".

Prinţul Henric înţelege ceea ce doreşte să înţeleagă.

Cînd Jules Cambon, ambasadorul Franţei la Berlin, îi va spune lui Jagow, secretarul german la externe: „Anglia, care a comis în 1870 [în războiul franco-prusian] marea eroare de a permite să fim zdrobiţi, nu va repeta greşeala, fiţi sigur", el va primi răspunsul următor: „Dumneavoastră aveţi informaţiile dumneavoastră, noi pe ale noastre. Noi sîntem siguri de neutralitatea engleză".

Înainte de a părăsi Londra, prinţul Henric informează pe ambasadorul german Lichnowsky despre cuvintele regelui.

[1] În Consiliul de Miniştri care a avut loc la Viena, în 7 iulie 1914, pentru precizarea atitudinii dublei monarhii faţă de Serbia, toţi cei prezenţi s-au declarat în favoarea unei acţiuni militare, cu excepţia primului ministru al Ungariei, contele Tisza. Împotrivirea premierului ungur era determinată şi de teama ca nu cumva printr-o creştere a elementului slav — ca urmare a unei eventuale anexări a Serbiei — poziţia privilegiată a claselor dominante din Ungaria să fie ştirbită. Dar, după o săptămînă, contele Tisza a cedat în faţa presiunilor exercitate de cercurile militare austro-ungare şi germane, care socoteau că orice întîrziere a declanşării războiului putea fi nefavorabilă.

Ambasadorul, plin de speranță, aleargă să-i ceară lui Grey să intervină la Petersburg pentru a împiedica mobilizarea. Dar vai! Grey care, asemenea lui Berchtold, își exercită atribuțiile ca un amator, este de negăsit toată ziua. În absența sa, secretarul general la Foreign Office, Nicolson, ia asupra sa răspunderea de a propune o conferință la Londra a celor cinci ambasadori ai Rusiei, Germaniei, Franței, Austriei și Italiei. Cei cinci ambasadori, între care se află austriacul Mensdorff, fost prieten apropiat al lui Eduard VII, sînt oameni moderați, conciliatori. Nici Bethmann, nici Berchtold nu doresc să se lase în grija lor.

Grey se decide atunci să aducă problema în fața Consiliului de Miniștri. Miniștrii sînt divizați, unii doresc să sprijine Franța și Rusia, ceilalți preferă să le lase să se descurce singure. Grey, alarmat tardiv, declară că el va demisiona dacă Anglia rămîne neutră, în caz de război.

Lichnowsky îl alertează pe cancelarul Bethmann, care se decide să informeze Viena despre o nouă ofertă de mediere britanică. Dar nu fără a o face inoperantă, de aceea precizează: „Noi sîntem ostili oricărei intervenții a Londrei și transmitem această propunere doar la cererea sa". Grey dă dovadă, în acea seară, de o oarecare hotărîre. Elîi descumpănește pe Wilhelm și Bethmann, telegrafiindu-le că țara sa nu va putea „rămîne de-o parte", în cazul în care Rusia și Franța vor fi implicate. Dacă, în paralel, el invita guvernul rus să nu mobilizeze, atîta timp cît mai exista o șansă de mediere și cît austriecii n-au trecut frontiera sîrbă, pacea ar fi fost poate salvată. Grey îi va mărturisi — prea tîrziu — ambasadorului german:

— Ar fi trebuit să-i precizez lui Viviani că Franța n-ar fi putut conta pe ajutorul

Imagini de la plecarea pe front a soldaților francezi (sus) și germani (jos)

englez decît dacă ea oprea Rusia. Și, în același timp, să trimit un avertisment lui Sazonov, pentru ca Rusia să nu mobilizeze.

Să reamintim că „vizitiul birjei londoneze n-avea nici un chef să se bată pentru sîrbi", iar la celălalt capăt al scării sociale, reacția este și mai categorică. Lord Rothschild, în fruntea unei delegații a marii finanțe, face demersuri ca *Times* să-și modereze articolele în favoarea unei intervenții. El afirmă că dacă această intervenție are loc, se va produce un dezastru economic (aspect asupra căruia nu se înșală). Majoritatea membrilor Consiliului de Miniștri și ai Parlamentului sînt pentru neutralitate.

Pe 29 iulie, Grey n-are forța să înfrunte un asemenea curent. Ar fi putut Coroana să încline balanța? George V rămîne tăcut. ■

(Va urma)

În românește de
Paul B. MARIAN

DECEMBRIE 1938

ÎN BUCUREȘTI.

ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● În sala de proiecție a Oficiului Național Cinematografic, prof. D. Gusti, comisar general al pavilionului României la Expoziția internațională de la New York — 1939, prezintă un grupaj de filme documentare românești, privind viața a două sate, Șanț și Drăguș, și activitatea echipelor studențești de cercetări socio-etnografice.

● Între 1 și 8 decembrie are loc „Săptămîna cărții franceze", prilej cu care Capitala este vizitată de un grup de scriitori francezi, în frunte cu Georges Duhamel, membru al Academiei Franceze.

● Prof. Al. Rosetti prezintă la 8 decembrie, în amfiteatrul „Hasdeu" al Facultății de litere lecția inaugurală a cursului Limba română și dialectele ei. „Prof. Al. Rosetti, scrie ziarul România, a terminat substanțiala sa prelegere evocînd numele maeștrilor de ieri și de azi (I. Bogdan, I. Bianu, Ovid Densusianu, I.A. Candrea, Abatele Rousselot, J. Gilliéron, A. Meillet, Mario Roques) și făcînd un însuflețitor apel la colaborarea studenților pentru cercetarea științifică a limbii române".

● Alte lecții inaugurale la facultățile bucureștene: N. Bănescu, la Istorie, deschide cursurile de bizantinologie cu prelegerea Starea actuală a studiilor bizantine și folosul lor pentru români; la Drept, George Fotino, titularul catedrei de Istoria dreptului românesc, prezintă expunerea Ce este vechiul drept românesc?

● Marți 6 decembrie, ora 9 seara, la sala Dalles, Virgil Madgearu, fost ministru, conferențiază, sub auspiciile Societății „Louis Barthou".

● Prof. Petre Andrei este numit ministru al educației naționale. Născut la Brăila, în 1891, după terminarea studiilor universitare a intrat în învățămînt, ca profesor secundar în 1915. Luîndu-și doctoratul în filosofie, în 1920 a fost numit în învă-

Decembrie 1938. Două decenii de la înfăptuirea Marii Uniri, de la desăvîrșirea făuririi statului național-unitar român. Amintirea marelui eveniment de istorie românească răzbate puternic din presa timpului. Cu atît mai puternic, cu cît nori negri plutesc, din nou, pe cerul Europei, statele fasciste și revizioniste agitînd tot mai insistent problemele teritoriale. Explicabilă, așadar, în acest context, atenția pe care publicațiile vremii o acordă aniversării acestui moment crucial al istoriei patriei. Pe spații largi sînt publicate amintiri ale participanților, evocări ale evenimentelor din urmă cu două decenii, relatări despre manifestările care au loc în diferite orașe și sate ale țării.

În ziarul *România*, din 2 decembrie, Silviu Dragomir, fost secretar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, evocă momentul în care a comunicat celor peste 100 000 români întruniți pe platoul cetății, istorica hotărîre: „Trimis înainte de sfîrșitul adunării să vorbesc mulțimii imense de țărani îngrămădiți ca o cunună în jurul cetății m-am strecurat, plin de emoție, pînă la una din tribunele ridicate pe platou. Mi-a fost dat să anunț atunci, cel dintîi, proclamarea Unirii de către reprezentanții autorizați ai națiunii și să asist la dezlănțuirea furtunei de glasuri ale poporului mîntuit de suferințe și eliberat de jugul robiei"[1].

În același număr al ziarului, I. Lupaș relevă tradițiile istorice ale unirii românilor. „Unirea noastră de la 1 Decembrie 1918 nu poate fi înfățișată ca un dar coborît asupra neamului românesc — scrie istoricul. Potrivit adevărului istoric, unitatea național-politică a românilor trebuie înfățișată totdeauna ca rezultatul firesc al unei dezvoltări istorice milenare, în cursul căreia acest popor de eroi și de mucenici a izbutit să-și apere cu uimitoare stăruință «sărăcia și nevoile și neamul», rămînînd împotriva tuturor năvălirilor barbare și vremelnicelor stăpîniri străine în cea mai strînsă legătură cu pămîntul strămoșesc în care, ca într-un liman de mîntuire, și-a putut adăposti traiul de-a lungul vremilor de urgie".

În mari întruniri masele populare își afirmă hotărîrea de a păstra și apăra unitatea statului, realizată la 1 Decembrie 1918. *Lumea nouă*, din 4 decembrie 1938, relatînd despre adunările muncitorești care au avut loc în țară pentru aniversarea Unirii, publică rezoluția comună adoptată în aceste întruniri. După ce subliniază că Unirea de la Alba Iulia, „acest mare act, s-a înfăptuit în temeiul principiilor de dreptate națională și democrație, pentru care poporul nostru a dus multe veacuri de-a rîndul lupte din cele mai grele și pline de jertfe", rezoluția continuă: „Luînd parte la impunătoarea Adunare Națională de la Alba Iulia, muncitorimea

[1] Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziare și celelalte surse. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții, cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

O fotografie din Timpul evocînd Unirea cea Mare: generalul Berthelot primește defilarea carelor alegorice ale Unirii în Piața din Sibiu, în ianuarie 1919

România din 31 decembrie 1938 publică și această fotografie a lui George Enescu, din anii primului război mondial, cînd marele muzician concerta pentru soldații de pe front, pentru răniții și refugiații din localitățile Moldovei

românâ a votat cu însufleţire declaraţia istorică prin care se hotărăşte unirea şi independenţa poporului român şi se garantează, în acelaşi timp, minorităţilor conlocuitoare drepturile naţionale şi culturale". Este exprimată, totodată, hotărîrea muncitorimii de a „apăra unitatea şi integritatea statului român cu toate mijloacele". „În consecinţă — menţionează documentul — muncitorimea declară în mod solemn că această Unire, la a cărei înfăptuire a contribuit şi clasa muncitoare, este definitivă şi veşnică. Orice încercare, de oriunde ar veni, de a ameninţa unitatea naţională a poporului român ar constitui nu numai o ameninţare a drepturilor firești ale acestui popor, dar şi un atac asupra principiilor fundamentale de dreptate care trebuie să domine viaţa statelor şi naţiunilor".

Cronica politică înregistrează, la 21 decembrie, numirea lui Grigore Gafencu în fruntea Ministerului Afacerilor Străine. Într-o succintă notă biografică, ziarul *Timpul*, din 23 decembrie, prezintă personalitatea noului ministru[1]. Este amintită activitatea sa de ziarist — a întemeiat în 1922 *Revista vremii*, a condus *Argus* şi, în 1937, a fondat cotidianul *Timpul* — şi de om politic — secretar general al Ministerului afacerilor străine, subsecretar de stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, apoi la Ministerul comunicaţiilor, la Ministerul de industrie şi comerţ şi, în 1932, la Ministerul afacerilor străine.

Peste cîteva zile, la 29 decembrie, noul ministru de externe român ţine la Radio conferinţa intitulată *Politica de pace a României*, în care sînt trecute în revistă principalele direcţii pe care le urmăresc guvernul şi statul român în relaţiile internaţionale. Este afirmată poziţia consecventă de apărătoare a păcii promovată de ţara noastră: „România urmăreşte în afară, cu statornică voinţă, o politică de pace. Urmărind între state o înţelegere care să chezăşuiască fiecăruia împlinirea menirii lui naţionale şi o temeinică siguranţă, România stăruie în credinţa ei că printr-o cooperare între naţiuni, leală şi de bună credinţă, se poate împlini dorul de pace al omenirii".

Este reafirmată hotărîrea României de a activa, în continuare, în cadrul alianţelor din care face parte, de a întări legăturile cu Anglia şi Franţa, de a colabora cu „statele dunărene vecine, în măsura în care ele îşi vor da seama, ca şi România, de realitatea intereselor comune şi de nevoia unei solidarităţi firești". În relaţiile cu Uniunea Sovietică, se arată în continuare, „România ţine cu toată lealitatea să păstreze mai departe paşnicile raporturi de bună vecinătate ce dăinuiesc de atîţia ani şi au fost întărite în termeni precişi prin protocoalele şi pactele de pace şi de definiţie a agresorului[2]".

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 7/1979, 11-12/1981, 1/1982; 7/1983.

Cronică măruntă

mîntul universitar, iar în 1922 titular la catedra de sociologie a Facultăţii de litere din Iaşi, unde se manifestă ca un adept ferm al democraţiei, luînd atitudine împotriva curentelor de extremă dreaptă.

În 1928 a fost ales deputat, iar în 1929 vicepreşedinte al Camerei. În 1930 şi 1932 a fost subsecretar de stat la ministerele agriculturii şi, respectiv, educaţiei naţionale.

● La Cercul Militar, concertează între 15 şi 18 decembrie Cella Delavrancea; în program, piese de Chopin şi Beethoven.

● Sub auspiciile Societăţii de turism „România" şi cu sprijinul Oficiului Naţional de Turism, la Ateneul Român au loc spectacole consacrate datinilor de iarnă ale poporului român.

● Tot sub cupola Ateneului, un concert simfonic deosebit. Se execută Concertul în la major de Mozart (solistă Lola Bobescu) şi Simfonia a IX-a de Beethoven. Dirijează George Georgescu; îşi dau concursul societatea corală „Carmen", condusă de Ion Chirescu şi soliştii Operei române Evantia Costinescu, Nela Dumitriu, George Folescu şi Mircea Lazăr.

● Recital unic Jacques Thibaud, miercuri 7 decembrie, orele 9 seara, la Ateneul Român.

● Dintr-un comunicat al Primăriei Bucureştilor: „Curăţirea zăpezii de pe străzile Capitalei s-a făcut foarte greu, pentru că şi condiţiunile în care trebuie să se execute au fost mai grele ca niciodată. A nins şi viscolit 48 de ore pe ger de minus 15 grade. A urmat o ploaie de 24 ore, care a fixat zăpada ce nu era adunată, iar cea adunată grămezi a transformat-o în blocuri de gheaţă".

● Revista The London Illustrated News consacră un substanţial grupaj de articole României. În cele 20 pagini ale grupajului sînt publicate fotografii cu imagini româneşti, informaţii privind bogăţiile şi resursele ţării,

DECEMBRIE 1938

C. Tănase (în centrul imaginii) în vremea serviciului militar (fotografie din ziarul România)

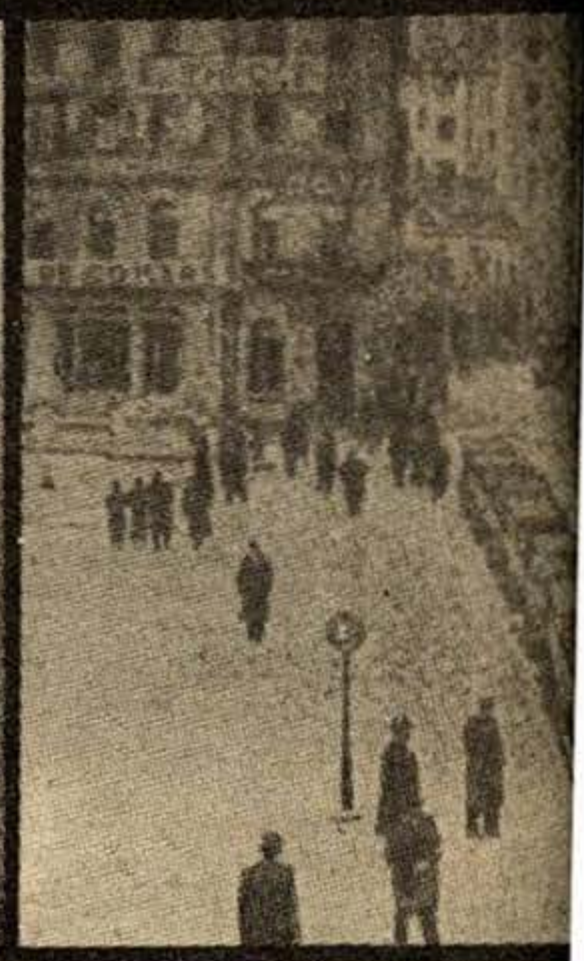

Cronică măruntă

locuri pitoreşti şi vederi din Bucureşti.

● La 17 decembrie 1912 s-a stins din viaţă Spiru Haret. Evocîndu-l, ziarul România scrie: „Haret a fost primul doctor în matematici din România, titlu obţinut în 1878 la Paris. Imediat ce revine în ţară e numit profesor de mecanică raţională la Facultatea de ştiinţe din Bucureşti, apoi profesor de geometrie analitică la Şcoala de ingineri de poduri şi şosele, precum şi la Şcoala ofiţerilor de artilerie şi geniu. Activitatea lui profesională şi ştiinţifică a fost din cele mai rodnice, el aducînd o contribuţie reală la dezvoltarea ştiinţifică pe calea matematicilor".

Sînt evidenţiate, în continuare, contribuţiile lui Haret la dezvoltarea şi organizarea învăţămîntului românesc. „Încă din 1895, cînd funcţionează ca secretar general la Ministerul Instrucţiunii publice şi cultelor, el fixează, în pagini admirabile, noile directive de reorganizare ale învăţămîntului în general. Ca ministru al şcoalelor în guvernele liberale din 1897, 1901 şi 1907 îşi va realiza reformele. Va stabili noile programe analitice; va aduce un suflu împrospătat în cadrele învăţămîntului, cărora le va asigura stabilitatea; va construi mii de clădiri pentru şcoli; va susţine întemeierea de biblioteci populare şi cercuri culturale la sate; va împînzi ţara cu şcoli felurite profesionale, de meserii, comerţ, agricultură; va avea privirile mereu îndreptate spre îndrumarea la meserii şi comerţ a fiilor de săteni".

● Referindu-se la muzeul inaugurat la Iaşi, evocînd viaţa şi personalitatea domnitorului Unirii de la 1859, evenimentele care au marcat înfăptuirea acestui act istoric, revista Însemnări ieşene scrie: „În acest palat din strada Lăpuşneanu, a locuit domnitorul Alexandru Ioan I Cuza de la 1859 la 1862 şi, cu intermitenţe, de la această din urmă dată

Ca o expresie a relaţiilor de apropiere şi colaborare româno-franceze, Legaţia română de la Paris şi cea franceză de la Bucureşti sînt ridicate la rang de ambasadă, în postul de ambasador în Franţa fiind numit Gh. Tătărescu.

La 26 decembrie, reprezentantul român îşi prezintă scrisorile de acreditare preşedintelui Republicii Franceze, Albert Lebrun. Sînt evocate cu acest prilej legăturile tradiţionale de prietenie şi colaborare dintre cele două ţări şi popoare: „Această prietenie — spune diplomatul român —, creată prin avîntate şi nepieritoare legături spirituale şi cimentată printr-o lungă serie de jertfe făcute laolaltă pentru izbînda dreptului, s-a verificat în fiece zi, în toate străduinţele ce popoarele noastre le-au făcut pentru apărarea păcii".

La rîndul său, preşedintele Lebrun subliniază că prietenia româno-franceză „a înflorit pe planurile cele mai înălţate ale gîndirii şi artei, unde culturile noastre caută, în schimburi fecunde, prilejuri de a se înavuţi şi reînnoi. Franţa şi România au în cel mai înalt grad conştiinţa solidarităţii popoarelor şi a îndatoririlor lor mutuale şi le uneşte sentimentul foarte viu al obligaţiilor lor ca membre ale comunităţii naţiunilor, convingerea că securitatea necesară liberei dezvoltări a celor două state este o condiţie esenţială de stabilitate şi de pace".

La 15 decembrie, prin Decret-lege, semnat de rege, de preşedintele Consiliului de Miniştri, patriarhul Miron Cristea şi de ministrul de interne, Armand Călinescu şi, respectiv, de justiţie, Victor Iamandi, se înfiinţează organizaţia politică Frontul Renaşterii Naţionale (F.R.N.). În condiţiile regimului de autoritate personală al regelui Carol II, un grup de 50 oameni politici şi de cultură (miniştri, academicieni, foşti înalţi demnitari) semnează la 16 decembrie cererea de autorizare a F.R.N., adresată ministrului de justiţie. Printre semnatari: Petre Andrei, Lucian Blaga, A. Călinescu, I. Flueraş, Gh. Grigorovici, D. Gusti, Iuliu Haţeganu, I. Petrovici, M. Ralea, Victor Slăvescu, V.V. Tilea, Aurel Vlad.

La 17 decembrie, la ora 6 d.m., la sediul Camerei de comerţ din str. Bursei nr. 4 (acum Biblioteca Centrală de stat din str. Ion Ghica, nr. 4), se întrunesc membrii fondatori ai F.N.R. (respectiv, semnatarii cererii de autorizare) sub preşedinţia prof. C. Rădulescu-Motru, preşedintele Academiei Române, cel mai vîrstnic dintre participanţi. Se stabilesc, scrie *Lumea românească* din 19 decembrie, „primele măsuri ce trebuiesc luate pentru organizarea Frontului Renaşterii Naţionale". O comisie alcătuită din academicienii C. Rădulescu-Motru, I. Petrovici, D. Gusti şi Silviu Dragomir este însărcinată cu alcătuirea unui „anteproiect de regulament al organizaţiei". De asemenea, se preconizează redactarea unui program al F.R.N.

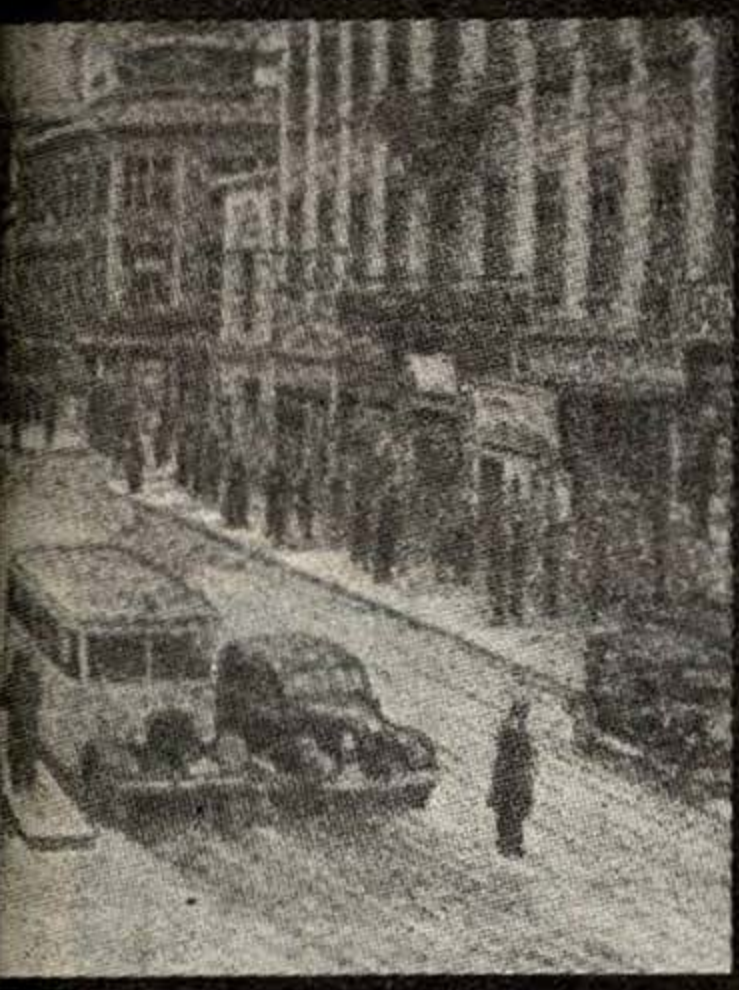

Prima ninsoare

Pregătiri pentru o Olimpiadă care nu va mai avea loc: Helsinki 1940

Revista *Însemnări ieşene* publică o relatare a prof. Andrei Oţetea pe marginea Congresului internaţional de istorie desfăşurat în luna august, la Zürich, şi despre care am mai relatat în cronica din nr. 8/1988 al revistei noastre.

„Congresul — scrie A. Oţetea — a oferit cercetătorilor din toată lumea prilejul de a comunica rezultatul cercetărilor lor şi de a se informa asupra activităţii colegilor care lucrează în acelaşi domeniu. Informaţiile obţinute prin comunicări puteau să fie completate prin conversaţii particulare. Astfel, subsemnatul a aflat de la Hamit Z. Kosay, directorul muzeelor din Turcia, că inventarierea documentelor turceşti, începînd cu secolul XI-XIII, este deja foarte înaintată şi că România ar avea tot interesul să formeze de pe acum specialişti pentru a culege informaţiile care interesează ţările româneşti".

O mărturie a solidarităţii şi sprijinului acordat de ţările române luptei antiotomane a popoarelor din sudul Dunării publică ziarul *România* la 22 noiembrie. Este vorba de un firman de la începutul lunii decembrie 1690, prin care sultanul Suleiman II îi cerea lui Constantin Brîncoveanu să nu acorde găzduire pe pămîntul Ţării Româneşti unor răsculaţi bulgari.

În comentariul care însoţeşte documentul, se precizează că acesta se referă la evenimentele legate de răscoala antiotomană de la Chiprovăţ, una dintre marile ridicări la luptă antiotomană a bulgarilor din sec. XVII. Răscoala s-a extins din această localitate în tot apusul Bulgariei, cuprinzînd şi ţinuturile Vidin, Bercoviţa, Pirot ş.a. Sultanul a trimis o puternică oaste să-i pedepsească pe răsculaţi, dar căpeteniile acestora s-au refugiat în Ţara Românească, sprijiniţi de un căpitan Dumitraşcu. Oastea otomană a trecut prin foc şi sabie satele răsculate, ceea ce a făcut ca o mare parte a populaţiei din aceste ţinuturi să emigreze în Ţara Românească şi Banat.

Brîncoveanu a tergiversat trimiterea acestora înapoi, potolind „stăruinţa sultanului cu daruri şi alte mijloace în care era meşter neîntrecut. Fapt este că şi în epoca lui — continuă ziarul citat —, ca şi mai înainte, pe vremea lui Mihai Viteazul şi Matei Basarab, Ţara Românească a fost scut de ocrotire şi adăpost al tuturor mişcărilor creştineşti din Bulgaria şi alte ţări, aşa cum a fost şi în tot secolul al XIX-lea, pînă la Războiul pentru independenţă, care a dus şi la întemeierea actualului stat bulgar." ■

Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ
Selecţia fotografiilor: Radu Ion POPESCU

Cronică măruntă

pînă la abdicare. Doamna Elena Cuza, rămînînd mai mult în Iaşi, l-a locuit aproape tot timpul cît a durat septenatul domnesc al soţului său".

Este amintit, de asemenea, faptul că între 1916-1918 în acest palat a locuit familia regală în timpul refugiului din primul război mondial. Zidurile palatului, notează revista, au fost deci martore „celor două mai importante acte din istoria modernă a neamului nostru" — Unirea din 1859 şi Marea Unire din 1918, cînd „România strîmtă dinainte de 1914 s-a năruit pentru a face loc României întregite".

● La Teatrul „Regina Maria", director Sică Alexandrescu, premieră cu Azilul de noapte de Maxim Gorki. În distribuţie: Tony Bulandra, Ronald Bulfinsky, George Vraca, G. Storin, Ion Morţun, Tanţi Cocea, Mişu Fotino, Beate Fredanov, Jules Cazaban.

● Dintr-o statistică dată publicităţii de Institutul de seruri şi vaccinuri „Dr. Ion Cantacuzino": în anul 1987, institutul a distribuit şi utilizat 125 000 fiole ser antidifteric, 70 000 fiole ser antidizenteric, 96 000 fiole ser antitetanos, 934 000 fiole ser vaccin antituberculos, 400 000 fiole de vaccin antigonococic.

● Conducerea Uzinelor Comunale Bucureşti a hotărît să mecanizeze vehiculele serviciului de salubritate. În acest scop au fost comandate maşinile care vor înlocui actualele vehicule cu tracţiune animală folosite în centru, urmînd ca acestea să fie întrebuinţate numai pentru curăţenia străzilor de la periferie.

● Pe traseul Ilva Mică — Vatra Dornei se inaugurează o nouă linie ferată; pe distanţa de 62 km au fost construite — datorită traseului dificil — 167 podeţe, 40 poduri, 9 tunele, 5 viaducte şi 4 viaducte de coastă.

● Societatea Naţiunilor comunică numărul locuitorilor de pe globul terestru: 2 134 000 000, dintre care 397 000 000 oameni trăiesc în Europa.

CINE L-A UCIS PE DUCELE D'ENGHIEN?

ENIGME ALE ISTORIEI

MAURICE SCHUMANN,
membru al Academiei Franceze

La sfîrşitul lunii martie 1804 un eveniment cu totul neaşteptat zdruncina sferele înalte din Franţa şi Europa: fusese împuşcat Louis Antoine Henri de Bourbon, duce d'Enghien, prezumtiv moştenitor al tronului Franţei. Execuţia lui a provocat un adevărat scandal. Ea a îndepărtat de Napoleon o serie de oameni pînă atunci devotaţi lui trup şi suflet, ca Chateaubriand, de pildă, care, la auzul veştii, s-a retras din diplomaţie, refuzînd să mai rămînă în slujba primului consul.

Ducele dispărut făcuse parte din primul grup de nobili care emigrase din Franţa după căderea Bastiliei, din 14 iulie 1789. A doua zi plecase cu familia în Anglia, unde luptase în armata condusă de prinţul de Condé, bunicul său, împotriva armatelor revoluţiei, pînă la Tratatul de la Campoformio, din 1797. După destrămarea acestor trupe, în 1801, se retrăsese la Ettenheim, în marele ducat de Baden, teritoriu neutru, unde trăia fără să bănuiască ameninţarea ce plana asupră-i, cum scrie Eugen Tarle, în lucrarea sa Napoleon.

Din ordinul lui Napoleon, care credea că în comploturile ce se urzeau împotriva sa se află mîna Bourbonilor, alungaţi de pe tron, ducele d'Enghien, unicul fiu al ultimului prinţ de Condé, a fost răpit de la Ettenheim şi condus la Vincennes. Aici a fost judecat în mare grabă de o comisie militară, condamnat la moarte şi executat, în noaptea de 21 martie 1804.

În imagine: Interogatoriul ducelui (tablou de epocă).

„În lumina documentelor şi diferitelor memorii — scrie Gheorghe Eminescu, în lucrarea sa Napoleon Bonaparte, ediţia II, apărută la Bucureşti, în 1986 — se poate spune astăzi că ducele d'Enghien nu avea nici un amestec în complotul care urmărea suprimarea primului consul, că el a fost victima unei conjuncturi politice". Numeroasele biografii consacrate lui Napoleon nu lasă nici o îndoială asupra faptului că responsabilitatea pentru soarta ducelui d'Enghien revine direct primului consul.

Ultimele cercetări ale istoricilor avansează însă opinia — printr-o minuţioasă confruntare a documentelor, dar fără a dezlega enigma — că, în diversele faze ale cazului d'Enghien, responsabilităţile pot fi împărţite: primul consul a ordonat răpirea, dar de proces şi de execuţie se fac vinovaţi membrii Comisiei militare de judecată, care, din exces de zel, au grăbit sfîrşitul prinţului.

În articolul care urmează — reprodus într-o formă prescurtată şi cu subtitlurile redacţiei noastre din revista Historia, **nr. 448 (martie 1984) — Maurice Schumann creionează portretele acestor „zeloşi executanţi", încercînd să stabilească fiecăruia dintre ei cuantumul de culpabilitate. Cunoscut cititorilor noştri din nr. 6/1975 al revistei, unde a semnat un articol consacrat cardinalului Mazarin, istoricul şi omul de stat francez Maurice Schumann ne-a vizitat în mai multe rînduri ţara (1965, 1967, 1973), ultima oară în calitate de ministru de externe al Franţei. După ce, în perioada 1932-1940, a lucrat la Agenţia de presă „Havas", M. Schumann a fost, în anii celui de-al doilea război mondial, purtătorul de cuvînt al emisiunilor „Franţei libere", la BBC. După marea conflagraţie a semnat mai multe lucrări de istorie (**Le germanisme en marche, Mussolini, Honneur et patrie **etc.), precum şi numeroase studii şi articole consacrate unor personalităţi controversate ale istoriei Franţei.**

F.D.

În timpul nopţii nesfîrşite a judecăţii de la Vincennes, ducele d'Enghien, lipsit de apărător, are două chipuri înaintea ochilor: în fotoliul preşedintelui Comisiei militare, se află Pierre-Augustin Hulin, iar în picioare, în spatele fotoliului, stă Anne-Jean-Marie-René Savary; militari amîndoi, au fost avansaţi odată la gradul de general, la 29 august 1803, deci cu nici şase luni în urmă.

Douăzeci de ani mai tîrziu, evocarea dramei care îi alătură pe cei doi bărbaţi îi va ridica unul împotriva celuilalt: la 30 octombrie 1823, Savary, devenit duce de Rovigo, va comite imprudenţa de a deschide cutia Pandorei şi de a publica în ziarul *L'Oriflamme*, referitor la „catastrofa Monseniorului duce d'Enghien", o pledoarie sub formă de rechizitoriu; după douăzeci de zile, contele Hulin va scrie *Explicaţii pentru oamenii imparţiali*, atribuind lui Savary rolul cel mai odios din ultimul episod al tragediei prinţului.

Servind pe toate fronturile

Născut la Paris, Hulin s-a înrolat la paisprezece ani, sub domnia lui Ludovic XV. Aruncat de colo pînă colo, din regiment în regiment, după şaisprezece ani a abandonat uniforma militară. A fost trecut în rezervă. A îmbrăcat livreaua de servitor, în casa marchizului de Conflans. Două decenii mai tîrziu, a devenit conte al Imperiului şi a rămas conte sub domnia a trei regi, pînă la moartea sa, în 1841.

Cînd a izbucnit Revoluţia franceză, Hulin a înţeles că s-a ivit marea ocazie. Pentru a se folosi de ea, a ştiut să aleagă cea mai bună zi: la 14 iulie 1789, a părăsit spălătoria de care se ocupa, din apropiere de Epinay-sur-Seine, s-a îndreptat spre închisoarea Bastilia, în fruntea cetăţenilor adunaţi în piaţa Grève, şi acolo, beneficiind de cunoştinţele sale de subofiţer, a grăbit — cu ajutorul a două tunuri — capitularea fortăreţei.

În curînd, a devenit căpitan-comandant al companiei învingătorilor Bastiliei: s-a reîntors la uniformă, dar acum purtînd galoane de ofiţer; odată visul acesta împlinit, pentru el, revoluţia sa personală a luat sfîrşit. Dar revoluţia a continuat, permiţîndu-i să-şi justifice gradul şi apoi avansarea. Rănit la Neerwinden[1], în bătălia pierdută de Dumouriez, după şase luni de la începerea războiului, a servit neîncetat pe toate fronturile, fie într-un corp de avangardă, fie în calitate de comandant de garnizoană, cu excepţia unui singur an, pe care l-a petrecut în închisoarea din Abbaye, sub regimul Terorii[2].

La 20 martie 1804, la orele şapte seara, cînd generalul care comanda grenadierii din garda consulilor era trimis de Murat, guvernatorul militar al Parisului, pe drumul spre Vincennes, Hulin se confruntase deja de două ori cu arbitrariul: prima dată în 1789, pentru a răsturna simbolul absolutismului, a doua oară în 1793, pentru a suporta rigorile lui; nu-i mai rămînea decît să exercite şi el, la rîndul lui, acest arbitrariu.

Comisia este formată din ofiţerii care comandă diferitele corpuri de armate aflate atunci în garnizoana Parisului; şi, bineînţeles, este condusă de cel mai înalt în grad. Această precizare nu este un detaliu: judecătorii nu au fost aleşi pe sprînceană, ci prin simplul hazard al funcţiilor pe care le deţineau; responsabilitatea lor este sporită deci tocmai din cauză că docilitatea nu le fusese cîştigată dinainte. De altfel, „explicaţiile" generalului Hulin nu caută să ocolească această responsabilitate. Ele nu insinuează nici o clipă că atît el cît şi colegii săi au fost siliţi să pronunţe o sentinţă de condamnare la moarte din

---

[1] Localitate în Belgia, la nord-vest de Liège, unde, la 18 martie 1793, Frédéric de Saxa-Coburg l-a învins pe generalul francez Dumouriez.

[2] Perioadă a Revoluţiei franceze, care a durat din septembrie 1793 pînă în iulie 1794. Regimul Terorii revoluţionare s-a instaurat în condiţiile dramatice în care se găseau Franţa şi revoluţia la sfîrşitul verii lui 1793, cînd armatele puterilor reacţionare ale Europei ameninţau frontierele ţării.

cauza unei constrîngeri exterioare.

Prințul, povestește Hulin, „ni s-a înfățișat cu o siguranță de sine aristocratică și a respins categoric acuzația de a fi fost direct sau indirect implicat într-un complot privind asasinarea primului consul; dar a mărturisit totuși, cu un curaj și o mîndrie de la care nu am reușit să-l abatem în nici un chip — ar fi fost în propriul său interes — că a îndreptat armele împotriva Franței, că sprijinise drepturile familiei sale și că un Condé nu se putea întoarce niciodată în Franța decît cu arma în mînă... Fermitatea mărturisirilor sale a sfîrșit prin a-i înverșuna pe judecători. De zece ori l-am făcut să revină asupra declarațiilor sale, dar a rămas de fiecare dată pe aceeași poziție, de nezdruncinat. «Înțeleg, spunea din cînd în cînd, intențiile onorabile ale membrilor Comisiei, dar nu mă pot folosi de mijloacele pe care mi le oferă». Avertizîndu-l asupra faptului că aceste comisii militare judecau fără drept de apel, mi-a răspuns: «Știu acest lucru și sînt conștient de pericolul la care mă expun; doresc numai să am o întrevedere cu primul consul»".

Raționamentul lui Hulin este simplu: judecăm după niște legi pe care nu noi le-am făcut; or, aceste legi erau foarte aspre cu emigranții care se ridicaseră cu arma în mînă împotriva Franței.

În plus, existau mărturisirile ducelui, obstinația lui. Cazul unui om dornic să reia lupta și să nu revină în Franța decît „cu arma în mînă" era special chiar în vreme de pace și, cu atît mai mult, după ce războiul dintre Anglia și Franța reizbucnise, în mai 1803.

Relatarea generalului Hulin concordă în întregime cu cea a celuilalt anchetator, ducele de Rovigo, care în noaptea de 20 martie era bine înfipt în spatele fotoliului său. Pentru că — așa cum spune Hulin — ducele d'Enghien și-a expus părerea de mai multe ori, fără să se abată nici o clipă de la crezul său, mărturisirea sau sfidarea rămînînd mereu aceleași: „Cerusem o funcție în armatele Angliei; mi s-a răspuns că nu mi se putea da nici una, dar că trebuia să rămîn pe Rin, unde aș fi avut în curînd de jucat un rol, și așteptam. Domnilor, nu mai am nimic să vă spun". Hulin evocă „fermitatea înverșunată a mărturisirilor" prințului, iar Savary scrie: „Aceste ultime cuvinte au hotărît soarta ducelui d'Enghien". Cele două relatări au în mod riguros același sens.

În schimb, ele vor fi divergente și se vor opune cu o violență implacabilă din clipa în care va apărea enigma: cine a grăbit execuția?

O pată de neșters

Iată și o mărturie a unei aristocrate ruse, doamna Divoff, care trăia la Paris în zilele acelor evenimente. Bună prietenă cu familia Bonaparte, ea avea o mare admirație pentru „zeul Europei". În Amintirile sale, scrise în franceză, ale căror manuscrise se păstrează la Leningrad, ea a relatat știrea privind arestarea și executarea ducelui d'Enghien. Doamna Divoff scrie sub impulsul momentului. Ea are o reacție personală, care este, de altfel, reacția multor aristocrați și a opiniei publice.

„Această ultimă faptă, sînt mîhnită să o spun, îl întunecă gloria; este o pată de neșters, de care nu se va putea spăla niciodată. Prințul a murit cu un curaj eroic. Vestea arestării lui a răzbătut atît de greu la Paris, încît am aflat despre ea doar în seara zilei în a cărei dimineață murise. Comandantul La Forest (contele de La Forest era diplomat) a venit pe la noi, de la domnul de Talleyrand; la mine se aflau mai multe doamne, cărora, ca și mie, ne-a șoptit vestea la ureche; în ciuda spaimei (deși o aflau de la un prieten de-al lor), ele au continuat să joace biribi, jocul lor de noroc preferat! Nu mă pot opri să nu fac această remarcă, deoarece în acea clipă frivolitatea spiritului francez a fost mai tare, ieșind la iveală în toată strălucirea ei".

Este adevărat că, mai departe, doamna Divoff aduce o justificare plauzibilă acestei aparente frivolități. „Forța lui Bonaparte era atît de mare — ca și teama pe care o inspira, de altfel — încît despre moartea prințului nu se vorbea decît în șoaptă. Cînd după aceea Bonaparte a apărut prima oară în loja sa de la Operă, nimeni nu voia să îl aplaude; poliția însă a pus lucrurile la punct și totul a intrat în normal".

Cu causticitatea-i obișnuită, Talleyrand a scris: „Deoarece acest asasinat nu-i putea fi iertat, lui Bonaparte nu i-a rămas decît să se laude cu el". Este drept că Talleyrand a scris aceste rînduri în timpul Restaurației Bourbonilor.

Minați de un zel criminal

Cîți ani avea Savary cînd s-a așezat la Vincennes, în spatele președintelui Comisiei militare și în cîmpul vizual al ducelui d'Enghien? Abia împlinise treizeci de ani; ducele d'Enghien era mai mare decît el cu doi ani. Conduita sa pare de neînțeles, dacă uităm faptul că acest general de 30 ani, aflat în slujba unui erou de 35 ani (Napoleon), trăiește în același timp beția tinereții în toată plenitudinea ei, dar este înăsprit de un trecut plin de evenimente. Născut în regiunea Ardennes, într-o familie din burghezia mijlocie, este fiul unui militar obscur, care a sfîrșit prin a obține un rang superior în cavalerie.

Revoluția l-a prins pe Savary „prea tînăr ca să se pună în slujba ei", cum o va spune el însuși, dar suficient de tînăr pentru a-i oferi cele mai mari șanse, însoțite de riscuri pe măsură. De la Mainz pînă la Marengo, trecînd prin Egipt, în ziua cînd se afla din nou în fața ducelui d'Enghien, el va fi lăsat în urmă mai multe cîmpuri de luptă decît anii pe care îi împlinise. Spunem din nou, deoarece, fără a se fi văzut, ei se aflaseră deja față în față cu opt ani înaintea nopții de la Vincennes, în 1796, cînd armata lui Condé și aceea a Republicii se decimaseră în bătălia de la Oberkemlach, de care supraviețuitorii își aminteau ca de un măcel.

Aghiotant al împăratului, el a devenit rudă prin alianță cu propriul stăpîn: Joséphine, soția primului consul, l-a însurat cu una dintre verișoarele ei, în vîrstă de șaptesprezece ani, pe nume Félicité de Faudoas,

(Continuare în p. 54)

1918-1988. UNIREA CEA MARE — ARC PESTE TIMP

A doua serie de întrebări

1. Relevînd înaltele semnificații ale măreţului act de dreptate istorică înfăptuit de poporul român la 1 Decembrie 1918, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al partidului, subliniază: **„analiza desfăşurării evenimentelor demonstrează elocvent că formarea statului naţional unitar român nu este rezultatul unor înţelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însufleţit de năzuinţa secular㠎 a unităţii, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat şi s-au jertfit atîtea generaţii de înaintaşi“.**

Desemnarea delegaţilor pentru Marea Adunare Naţională Constituantă de la Alba Iulia s-a făcut în adunări populare din întreg cuprinsul Transilvaniei, poporul încredinţînd delegaţilor desemnaţi — prin mandate purtînd sute şi mii de semnături şi intitulate „proces-verbal“, „împuternicire“ etc. — hotărîrea sa nezdruncinată de a se uni cu România.

Cunoaşteţi şi o altă denumire a acestor mandate încredinţate împuterniciţilor poporului spre a exprima voinţa de unire cu patria?

a) credenţional
b) adresă
c) subscris

2. Originea comună a românilor, permanenţa lor de-o parte şi de alta a Carpaţilor în teritoriile ce odinioară alcătuiseră străvechea Dacie, au fost oglindite în multe scrieri ale unor învăţaţi din sec XVI-XIX, cum ar fi J. Tröster, J. Bethlen, D. Fotino etc.

Imaginea alăturată reprezintă o vedere a Braşovului aşa cum apare într-o gravură reprodusă într-o scriere din sec. XVII.

În care dintre aceste trei scrieri?

a) Istoria vechii Dacii

b) Vechea şi noua Dacie
c) Dacia asuprită sau descrierea Transilvaniei

3. Strălucita personalitate a lui Mihai Viteazul, făptuitorul primei uniri a românilor în hotarele vechii Dacii, a stîrnit preţuirea contemporanilor, care l-au evocat în cronici, scrieri literare sau diferite alte publicaţii. Într-o astfel de scriere, domnul român era prezentat: „Viforos, lat în spate, cu înfăţişare şi statură de uriaş, ochi mari, fruntea înaltă, păr cîrlionţat, nas lung, ascuţit, sever, cu o barbă măruntă, oacheş la faţă, bun de picior şi straşnic călăreţ, iar în atacurile ce dă [este] cel dintîi care se repede şi mai adînc în vălmăşag pătrunde“.

Cui aparţine această descriere?

a) Cervantes
b) Shakespeare
c) Lope de Vega

4. Alcătuite, aşa cum adeseori o mărturisesc **Predoslovile** lor, „pentru toată semin-ţia românească“, scrierile, manuscrise sau tipărite, au reprezentat, de-a lungul întregului ev mediu, un important mijloc de afirmare a identităţii de neam, limbă, origini şi datini ale românilor. Unul din iscusiţii tipăritori de cărţi a fost şi munteanul Coresi, care, în intervalul 1556-1581, a publicat în Transilvania, cu sprijinul domnilor Ţării Româneşti un număr de 20 lucrări.

În ce oraş şi-a avut Coresi tipografia?

a) Braşov
b) Mediaş
c) Făgăraş

5. Relevînd rolul deosebit, de oştean şi diplomat, al lui Ştefan cel Mare, un cunoscut diplomat, contemporan cu domnitorul român, aprecia că reglementarea raporturilor cu Poarta, care au confirmat statutul autonom al ţărilor române, s-a înfăptuit din

concursul magazin istoric ediția a II-a 1988

inițiativa voievodului român, încheierea lor făcîndu-se „prin tratate, nu ca învinși, ci ca învingători".

Indicați numele acelui diplomat.

a) Filippo Buonaccorsi-Callimachus
b) Antonius Bonfinius
c) Laonicus Chalkokondilas

6. La împlinirea a două decenii de la Marea Unire, în adunările muncitorești ce au avut loc cu acest prilej, a fost adoptată o rezoluție comună în care se sublinia: „Muncitorimea declară în mod solemn că această Unire, la a cărei înfăptuire a contribuit și clasa muncitoare, este definitivă și veșnică. Orice încercare, de oriunde ar veni, de a amenința unitatea națională a poporului român ar constitui nu numai o amenințare a drepturilor firești ale acestui popor, dar și un atac asupra principiilor fundamentale de dreptate care trebuie să domine viața statelor și națiunilor".

În ce publicație a apărut această rezoluție?

a) Timpul
b) Lumea românească
c) Lumea nouă

7. Prezențe continue, încă din antichitate, în conștiința universală, Dacia și geto-dacii au fost menționați și în primele tipărituri, cea mai veche consemnare a lor fiind într-o carte scoasă de Gutenberg.

În ce an?

a) 1459
b) 1454
c) 1497

8. La 16 februarie 1883, publicația socialistă **Dacia viitoare** formula astfel crezul unității naționale: „Vom spune dar verde și lămurit cugetarea noastră: **Volm Dacia așa cum ea fu,** fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul la a aspira la..."

Cum se încheie citatul?

a) „ o Dacie română"
b) „ o patrie unită"
c) „ o țară a tuturor"

9. „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari, care întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului, spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră".

Prin aceste cuvinte, un istoric român din veacul trecut sublinia persistența idealului unității naționale la români.

Cunoașteți numele lui?

a) Nicolae Bălcescu
b) Mihail Kogălniceanu
c) Alexandru Odobescu

10. Impresionant act de voință al națiunii, Unirea din 1859 a marcat un moment crucial în destinele poporului nostru. **„Victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și tîrgoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți** — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — **unirea principatelor a reprezentat actul care a pus bazele statului național român modern".**

În imagine, unul dintre monumentele ridicate în cinstea Unirii din 1859, în anii Epocii Nicolae Ceaușescu.

Știți în care oraș se află acest monument?

a) Focșani
b) Galați
c) Vaslui

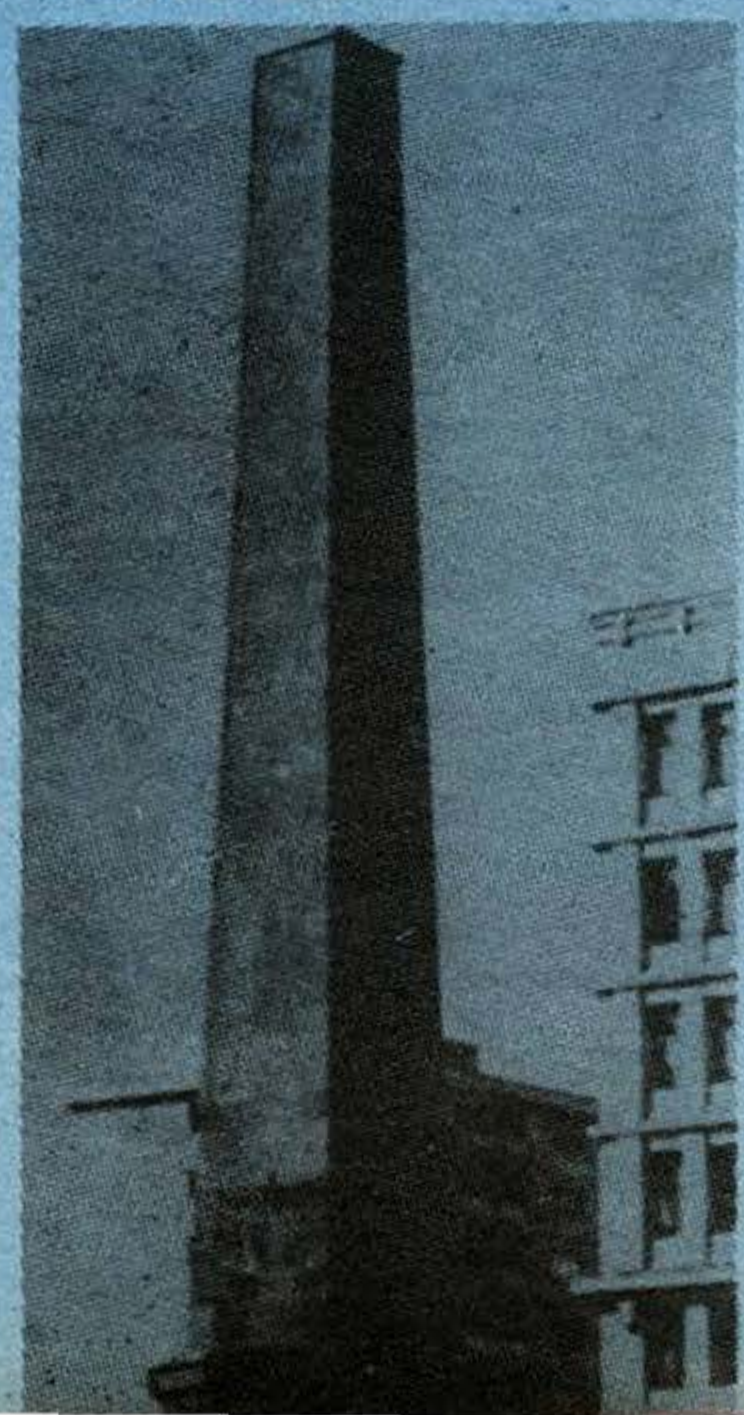

CINE L-A UCIS PE DUCELE D'ENGHIEN?

(Urmare din p. 52)

născută, ca și ea, într-o insulă franceză din Lumea Nouă și care, ca și Joséphine, vrăjea prin farmecul ei.

Dacă se știe că împăratul era sensibil la frumusețea femeii, ce credea însă despre soțul acesteia? „Nu trebuie ca Savary să observe părerea pe care o am despre incapacitatea lui — îi va scrie el regelui Joseph[1], fratele său mai mare. Altminteri este un bărbat energic și zelos". Ulterioară cu cîțiva ani dramei de la Vincennes, această opinie face oare lumină asupra misterului care înconjură drama ducelui d'Enghien? De altfel, însuși Napoleon ne determină să investigăm această pistă. Cuvîntul zel va mai apărea în vocabularul său tocmai în legătură cu noaptea de 20 spre 21 martie 1804. În volumul II al *Memoriilor* scrise pe insula Sfînta Elena de către tovarășii săi de captivitate și corectate de el integral, citim că moartea ducelui d'Enghien „trebuie să fie reproșată pentru totdeauna celor care, *mînați de un zel criminal*, nu au așteptat ordinele suveranului lor pentru a aplica pedeapsa".

Cu numai douăzeci de zile înainte de a muri, împăratul va adăuga la testamentul său un fel de codicil, care conține următoarele fraze: „Am dispus arestarea și judecarea ducelui d'Enghien... Într-o conjunctură asemănătoare, aș proceda la fel". Și, mai departe: „Răpirea? Comisia militară? Nu căutați alt vinovat: eu sînt singurul. Executarea sentinței imediat după judecată? Nu am nici un amestec. Căutați vinovatul printre servitorii mei prea zeloși".

La rîndul meu, am urmat și eu acest sfat, nu însă fără a mă întreba de ce Napoleon — care s-a ferit să numească pe acel sau pe aceia al căror „zel criminal" l-a denunțat — a ridicat intenționat o enigmă în fața posterității. ■

În românește de
Gheorghe MAGHERU

[1] Regele Neapolelui (1806-1808) și al Spaniei (1808-1813).

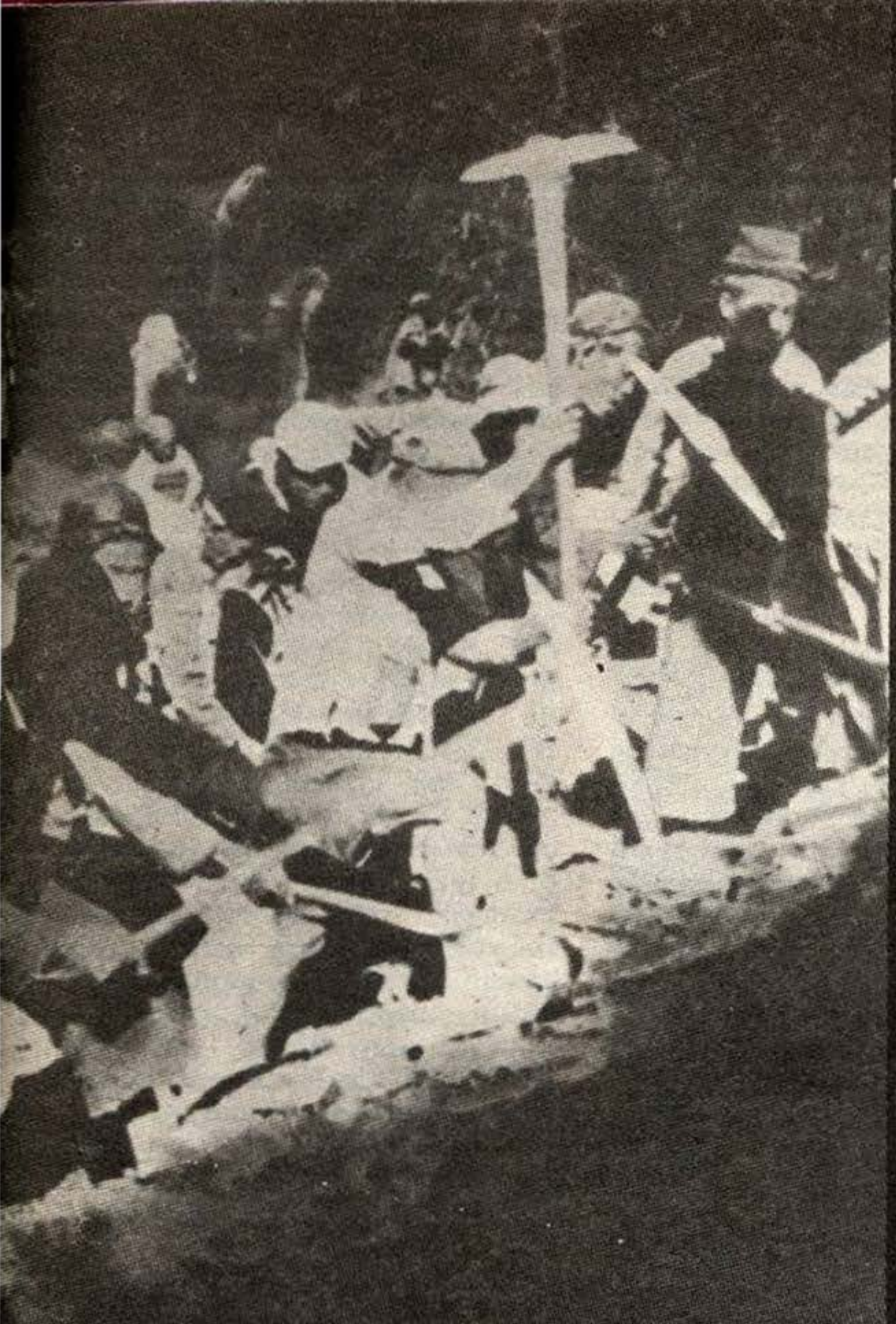

File din cronica rezistenței din Malaysia

1945. DRUMUL SPRE LIBERTATE

GURCHAN SINGH

Gurchan Singh, conducătorul unei rețele malaysiene de rezistență antijaponeză, a fost arestat în martie 1945. Reușind să fugă de sub escortă, el s-a întîlnit cu alți trei colaboratori cu care a pornit spre nord. În prima parte a acestui articol, apărută în numărul trecut al revistei, am urmărit drumul străbătut de cei patru fugari pînă în momentul în care așteptau, în localitatea malaysiană Prai, sosirea ofițerilor japonezi care aveau sarcina să selecționeze muncitori pentru Thailanda. Prezentăm în continuare — prin intermediul unui alt fragment din cartea Singa, The Lyon of Malaya **(Singa. Leul din Malaysia) aventurile prin care au trecut Gurchan Singh și tovarășii săi în drumul lor spre Moulmein, așezare situată la granița dintre Thailanda și Birmania, în apropierea frontului.**

Autoritățile japoneze de ocupație au obligat populația din teritoriile cucerite să muncească la construirea de drumuri și căi ferate (sus); trupele aliate forțează un curs de apă (imaginea de jos)

Cel mai măreț foc de artificii

La amiază ne-am prezentat din nou la biroul brațelor de muncă, împreună cu vreo sută de alți muncitori. Deși îmbrăcaserăm cele mai murdare și zdrențuite haine pe care le aveam, tot arătam mai bine decît ceilalți. Fiind mai înalt și mai robust, am fost însărcinat să conduc convoiul și să îmi aleg patru ajutoare. Firește, i-am ales și pe cei trei prieteni ai mei, fără ca nimeni să bănuiască existența vreunei legături între noi. Motive de neliniște aveam însă destule, deoarece în drumul spre Thailanda trebuia să trecem din nou prin Alor Star și Arau, unde ne căuta probabil Black și de unde ne dăduseră dispăruți japonezii de la firma „Daimaru". Călătoria urma să o facem în vagoane de marfă, care deveniseră de altfel mijlocul nostru obișnuit de transport. Ne-am urcat, cam o sută treizeci de persoane, între care și cîteva femei, în trei vagoane acoperite. În sfîrșit, cînd ceasul gării a bătut ora unu după-amiaza, a plecat și trenul din Prai.

La următoarea oprire m-am strecurat pe furiș afară din tren și m-am plimbat de colo pînă colo de-a lungul peronului. Am observat că în spatele vagonului nostru se scurgea benzină din șase vagoane cu destinația Birmania, încărcate fiecare cu cîte 40 de butoaie. Dacă era cineva destul de neglijent pentru a arunca un muc de țigară aprins în direcția vagoanelor, cu siguranță că măcar unul din ele ar fi luat foc. Aveam la noi niște sfoară cu care ne legam boccelele de haine, așa că am tăiat o bucată cam de un metru, pe care am împărțit-o în trei.

La stația următoare ne-am dat toți jos și ne-am dus spre ultimul vagon al trenului, unde Bala ne-a aprins țigările, precum și cele trei bucăți de sfoară. Ne-am strecurat printre vagoanele de marfă și am legat bucățile de sfoară de barele de oțel aflate lîngă scîndurile prin care se scurgea benzina. Ne-am întors apoi repede la vagonul nostru. Ne văzuse oare cineva? N-am apucat bine să ne urcăm că trenul și pornise. Odată ieșiți din gară, am intrat cu totul în bezna nopții și n-am mai putut vedea vagoanele. La ultima stație înainte de frontieră m-am dat jos și m-am dus să văd dacă fitilele mai ardeau. N-am apucat să zăresc decît o slabă licărire și m-am întors la vagonul nostru, deoarece oprirea era foarte scurtă. În vreme ce așteptam cu nerăbdare rezultatul acțiunii noastre pirotehnice, am început să ne întrebăm dacă ne aflam suficient de departe de locul unde trebuia să aibă loc explozia.

Cînd am ajuns la Padang Besar ni s-a spus că vom staționa toată noaptea și toată ziua și că va trebui să dormim în vagoane. Trenul a rămas garat în fața peronului. Padang Besar este singurul punct de pe întreaga rețea de cale ferată malaysiană în care se află două gări: una aparținînd căilor ferate malaysiene, iar cealaltă, aflată cam la douăzeci de metri distanță, căilor ferate thailandeze.

Convinși că acțiunea noastră de sabotaj a eșuat am plecat să căutăm de mîncare pe lîngă gară. Tocmai ieșeam dintr-un birt cînd am auzit zgomotul unei explozii răsunătoare, urmată de un bubuit asurzitor. Ne-am repezit în stradă și am văzut unul din vagoane mistuit cu repeziciune de flăcări. Japonezii încercau să îndepărteze vagonul cuprins de flăcări ca să prevină extinderea incendiului.

Între timp, tot ce era de lemn din vagon arsese, deși numai unul din butoaiele cu benzină explodase. Ne-am dat seama că în curînd vor sări în aer celelalte butoaie, provocînd probabil victime omenești. În scurtă vreme a explodat într-adevăr încă un butoi, care a împroșcat cu combustibil aprins gara malaysiană, incendiind-o. Japonezii au încercat să împiedice răspîndirea focului, însă aproape imediat au mai explodat cîteva butoaie. La venirea zorilor, din cele două gări și din vagon nu mai rămăseseră decît carcasele metalice răsucite de foc.

Lăsînd japonezilor amintire această ispravă, am părăsit teritoriul Malaysiei cu destinația Haadyai, un nod de cale ferată aflat în sudul Thailandei.

În acea primă noapte a călătoriei ne-am oprit într-o mică gară vreme de vreo două ore și am putut vedea că se mai adăugaseră niște vagoane de marfă la trenul nostru. Nu mică ne-a fost mirarea cînd am descoperit că vagoanele conțineau tot butoaie cu benzină, care se prelingea prin găurile de pe margine. Prietenii mei au propus de îndată încă un atac. „De ce nu? le-am răspuns. Nu avem nimic de pierdut".

O oră mai tîrziu, legaserăm fitilele de trei vagoane, lăsînd intact cîte un vagon intercalat între fiecare din cele trei. La miezul nopții, am ajuns într-o gară numită Surattani, unde a trebuit să ne oprim, deoarece podul aflat la o milă depărtare, peste un rîu adînc, fusese distrus de bombardierele aliaților. La scurt timp după miezul nopții, unul din fitilele puse de noi a aprins benzina dintr-un vagon, provocînd o explozie puternică urmată de un incendiu violent. La nici cinci minute după prima explozie, au luat foc și celelalte două vagoane la care puseserăm fitile. Au explodat în total șase vagoane, pînă cînd restul garniturii a putut fi desprins. Acesta a fost cel mai măreț foc de artificii la care am asistat în viața mea. Mai bine de 12 000 galoane[1] de benzină destinate armatei japoneze de pe frontul din Birmania s-au risipit pe vecie

O noapte agitată

De la Surattani trenurile își continuau drumul numai noaptea; în timpul zilei trebuiau să fie oprite și camuflate. Aliații nu cruțau nici un tren. Din acest motiv, abia

[1] Unitate de măsură pentru volum; un galon britanic = 4,546 l, unul american = 3,785 l.

după douăsprezece zile am putut ajunge la Nompladuck, în nordul Thailandei. Pe deasupra, între Sur ttani şi Nompladuck, au fost distruse nu mai puţin de patru poduri mari. Am petrecut două nopţi într-un lagăr al prizonierilor de război australieni. Le-am spus că Germania capitulase, că războiul se apropia de coastele principalelor insule ale Japoniei şi că oraşul Rangoon fusese cucerit de englezi[1]. Majoritatea prizonierilor din acel lagăr lucraseră la „Linia morţii". Australienii ne-au asigurat că putem ajunge relativ uşor în Birmania, cu condiţia să fim foarte atenţi în apropiere de Nikkay, lîngă frontiera Thailandei cu Birmania, unde japonezii asigurau o pază foarte strictă.

După ce am părăsit lagărul prizonierilor australieni, am mers cu acelaşi tren pînă la Nompladuck, unde ni s-a ordonat să coborîm şi să aşteptăm alt tren, care urma să ne ducă la Kanburi. Din gară nu mai rămăsese nimic, iar pe o rază de peste un kilometru de jur-împrejur terenul fusese complet devastat.

După două ore de aşteptare a sosit un marfar şi am primit ordin să ne suim în două vagoane descoperite. C m pe la miezul nopţii am ajuns la Kanburi. Am coborît într-o beznă atît de cumplită încît n-am putut vedea altceva decît felinarele purtate de japonezii şi de muncitorii veniţi în întîmpinarea noastră.

De la gară am mers pe jos vreo 4 km pe un drum aspru, bolovănos, ducîndu-ne fiecare bocceaua cum puteam. Oricum, eram uşuraţi că scăpaserăm din acele cumplite vagoane de marfă, în care ne chinuiserăm atîtea zile. Am fost duşi la un lagăr de carantină alcătuit din cîteva cocioabe de bambus.

Japonezii ne-au spus că vor împărţi întregul nostru grup în două. O parte se vor duce la Korekunta, iar ceilalţi la Korenkurai, aflat la şase mile depărt re. Conform listei ce mi-a fost înmînată, eu urma să rămîn la Korekunta împreună cu Kitchey în calitate de ajutor, în vreme ce Bul şi Bala urmau să se ducă la Korenkurai.

Pe la miezul nopţii, trenul a ajuns la Korekunta, unde am debarcat împreună cu grupul de care răspundeam. În vreme ce Bul şi Bala cu echipa lor se îndreptau spre Korenkurai, japonezii ne-au condus la cocioabele în care urma să locuim.

În şir indian, prin junglă, în urmărirea japonezilor

La sfîrşitul săptămînii a sosit şi ziua de plată în care, ca şef de echipă, trebuia să parcurg cele şase mile pînă la Korenkurai ca să ridic banii muncitorilor. După ce am ridicat banii, m-am dus la lagărul în care locuiau cei doi amici ai mei, Bul şi Bala. I-am luat deoparte şi le-am explicat planurile mele de evadare. A doua zi ni se promisese o zi liberă şi am fi putut merge toţi patru la gară, să ne urcăm în primul tren spre Nikkay.

Dimineaţa însă, japonezii, în loc să ne anunţe ziua liberă mult aşteptată, ne-au trimis la lucru la un pod şubred, care trecea peste o vale adîncă de vreo 200 picioare. Am observat că unul din lucrători nu putea păstra acelaşi ritm cu restul echipei, deoarece avea la picior o rană mult umflată. Cît a fost ziua de lungă, japonezii l-au tot bătut ca să îl facă să lucreze mai repede. S-a luptat, făcînd eforturi tot mai disperate ca să reziste. Şi a reuşit pînă cînd, din greşeală, s-a împiedicat de un japonez, izbindu-l cu un par de lemn pe care îl căra. Japonezul s-a lăsat cuprins de o furie turbată. Am crezut cu toţii, cînd l-am văzut repezindu-se la muncitor, că îl va pălmui răsunător. Omul stătea acum pe marginea podului, odihnindu-şi piciorul rănit, cu spatele întors către japonezul care alerga şi care, cum a ajuns lîngă el, l-a lovit cu sălbăticie. Nefericitul s-a prăbuşit în prăpastia adîncă, izbindu-se în cădere de o grindă de lemn, aflată la vreo 30 metri deasupra fundului văii. Am îngheţat cu toţii în faţa acestui spectacol de sinistră cruzime.

În aceeaşi seară, Kitchey şi cu mine i-am aşteptat pe Bul şi Bala, însă aceştia n-au apărut. Eram foarte nemulţumit, deoarece aveam convingerea că numai prin respectarea cu stricteţe a planului stabilit puteam dobîndi succesul. Dezamăgirea, la care se adăuga impresia tragediei la care asistasem după-amiază, m-au făcut să petrec o noapte agitată.

După încă o zi de aşteptare înfrigurată, pe înserat, l-am văzut venind spre noi pe Bul, care mergea de unul singur de-a lungul liniei ferate. Prietenul nostru Bala renunţase la evadare, rămînînd să muncească mai departe în lagăr. Noi, ceilalţi trei, eram hotărîţi să ne încercăm norocul chiar în acea noapte.

După două ore de aşteptare neliniştită, am auzit în sfîrşit semnalul trenului. Cînd s-a oprit, ne-am repezit la vagonul din faţa noastră, un vagon

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1987.

de marfă descoperit, plin de cherestea. M-am cățărat primul, i-am ajutat și pe ceilalți doi camarazi să mă urmeze și le-am cerut să se culce cu burta lipită de cherestea. Celelalte vagoane acoperite erau pline cu militari. Toată noaptea am călătorit la lumina lunii și odată cu zorile am ajuns la Nikkay, o localitate aflată pe celebrul „drum al morții", foarte aproape de frontiera thailandeză cu Birmania. Împreună cu „Trei pagode", Nikkay este unul din ultimele avanposturi thailandeze. Aici au murit mii de prizonieri de război din cauza înfometării și a holerei.

Sub bombele aliaților

Ca de obicei, trenul s-a ascuns din nou în junglă, staționînd toată ziua. Noi nu știam încotro să pornim, unde era satul, dacă era vreunul. Ne-au ieșit în cale trei tinere thailandeze. Le-am oprit și le-am cerut să ne arate drumul spre sat. Ne-au spus să mergem tot înainte. După încă vreo doi kilometri am întîlnit niște santinele japoneze, care păzeau o trecere îngustă peste o prăpastie. Deși nu ne dăduserăm încă seama, ne aflam în lagărul de prizonieri despre care auziserăm atîtea lucruri înspăimîntătoare și despre care spuseseră australienii că trebuie să ne ferim cu mare grijă. Am trecut de santinele fără să fim opriți și ne-au apărut deodată in fața ochilor obișnuitele colibe ale prizonierilor, construite de-a lungul „liniei morții". Întîlnind un indian, l-am întrebat încotro este satul. Ne-a spus și el să mergem tot înainte. Ceva mai tîrziu, am ajuns la crucea uriașă de care ne vorbiseră prizonierii australieni într-una din nopțile petrecute în lagărul lor. Ne-am urcat pînă acolo și am citit inscripția închinată memoriei britanicilor, americanilor, olandezilor, australienilor și indienilor care muriseră datorită tratamentului nemilos al japonezilor.

După încă două mile de mers părea că ne afundăm tot mai adînc în junglă și am crezut că am luat-o pe o potecă greșită; ne-am întors deci înapoi, pînă am întîlnit o altă potecă a cărei bifurcație ne scăpase. În scurtă vreme am ajuns la Nikkay, un fel de sat mai mare.

A doua zi dimineața am plecat de acolo pătrunzînd adînc în junglă. Am tot mers prin ploaia torențială care cădea fără încetare și, pe la amiază, am întîlnit linia ferată care ducea spre Birmania. Am continuat să mergem de-a lungul ei, avansînd cu vreo două mile pe oră pînă cînd, la apusul soarelui, am ajuns la „Trei pagode", punctul de frontieră dintre Thailanda și Birmania. Eram atît de obosiți, încît am căutat un loc unde să ne odihnim.

Dimineața, ne-am hotărît să ne croim drum pînă la Annaquin, următoarea stație aflată la cîțiva kilometri depărtare. Am găsit și aici cîteva vagoane de marfă goale, garate pe liniile de triaj, și ne-am petrecut noaptea în condiții destul de pașnice într-unul din ele. A doua zi ne-am hotărît să rămînem pe loc, răbdînd de foame. Am moțăit cu mici întreruperi toată ziua, aruncîndu-ne din oră în oră cîte o vorbă, fără a ne putea înveseli în vreun fel. Aveam un singur gînd: cînd vom ajunge oare la Moulmein?

Stăteam întins, cu ochii deschiși, cînd s-a auzit din depărtare zumzetul unor motoare de avion. Ridicîndu-mi capul, am scrutat orizontul dincolo de dealuri, încercînd să văd din ce direcție soseau avioanele. Au trecut cîteva minute. Nu se vedea nimic.

Deodată, două B-25 americane au apărut din senin, plonjînd în picaj drept peste vagoanele în care ne aflam și noi. Ultimul meu gînd limpede a fost că de această dată nu mai scăpăm. Abia am apucat să ne aruncăm pe podeaua vagonului și a început să plouă cu rafale de mitralieră. Japonezii au răspuns cu un baraj zgomotos de arme antiaeriene. Dacă am fi sărit atunci din vagon, cu siguranță că am fi fost seceraţi. Deodată s-a făcut liniște. M-am întrebat însă dacă avioanele nu se vor întoarce sau dacă nu le va urma un alt val.

Cînd au reapărut, am sărit toți trei din vagon și ne-am adăpostit într-un crater adînc, aflat cam la 50 metri distanță. Mai tare decît șocul zguduitor al exploziilor, ne-a înspăimîntat ploaia de noroi amestecat cu pămînt, care ne-a acoperit cu totul. Apoi s-a făcut din nou liniște. Am văzut praful și fumul înălțîndu-se din direcția vagoanelor, iar sus, avioanele ca niște puncte se micșorau pînă la completa dispariție. Vagoanele în care ne adăpostiserăm înainte erau spulberate în bucățele, iar liniile de cale ferată erau rupte și îndoite. Avuseserăm noroc.

În după-amiaza următoare, ne-am îndreptat către Thanbuzayat, un mic sat aflat în drum spre Moulmein. Am ajuns acolo pe o ploaie musonică torențială, în primele ore ale dimineții, cînd toată lumea dormea. Deși nu mai puteam de foame iar picioarele ne erau crăpate și umflate de atîta mers, aveam o singură grijă: să nu fi rătăcit drumul. Reușiserăm să ieșim din junglă și mergeam de la un cătun la altul.

Ne-am odihnit vreme de cîteva zile la Thanbuzayat, pînă cînd ne-am simțit suficient de întremați și, într-o dimineață, am plecat la drum spre Moulmein, de-a lungul căii ferate. Am mers timp de treizeci de ore fără întrerupere, înfruntînd furtuna și ploaia pînă cînd, chiar înainte de revărsatul zorilor, am ajuns la Moulmein. Era încă întuneric și de o parte și de alta a drumului se conturau clădirile devastate de bombe. Sosisem, în sfîrșit. ■

Prezentare și versiune românească:
Gheorghe MAGHERU

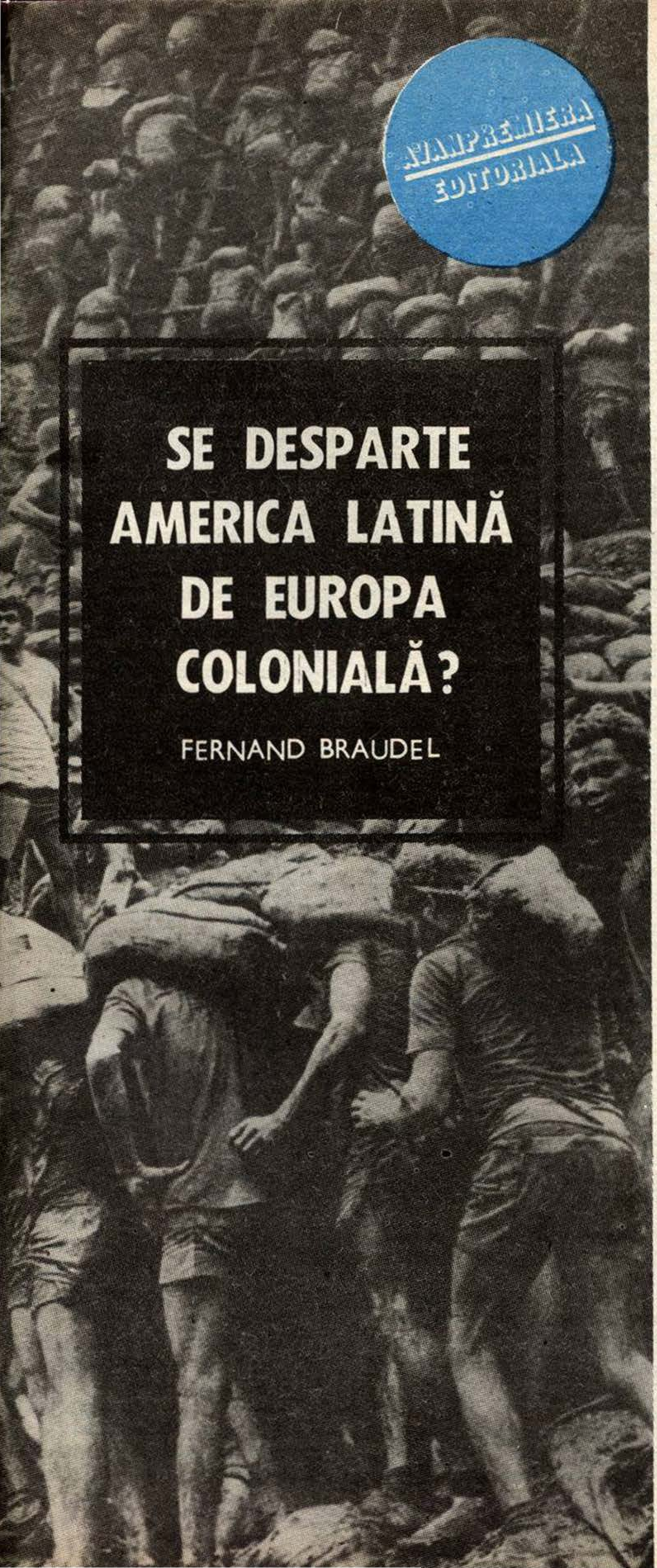

Am urmărit în numărul trecut modul în care Spania — şi pe un plan mai larg Europa — au organizat exploatarea coloniilor din America Latină. Redăm în continuare, într-o versiune prescurtată, un alt fragment din ultima parte — aflată în pregătire la Editura Meridiane — a lucrării lui Fernand Braudel Civilizaţie materială, economie şi capitalism, secolele XV-XVIII. **Istoricul francez analizează raporturile economice stabilite între** economia-univers **europeană şi zona periferică latino-americană, modalităţile prin care prima continuă să o exploateze pe cea de a doua şi după cucerirea independenţei politice de către statele sud-americane.**

Comoara comorilor

Ca orice progres, şi cel al Americilor a at as după sine distrugerea rînduielilor vechi. În acelaşi timp, produsele manufactu ie e sosite masiv din Europa (îndeosebi din Anglia şi Spania) au inundat pieţele locale şi, date fiind calitatea şi preţul lor mic, au atras după sine distrugerea treptată a industriilor autohtone. În sfîrşit, circuitele comerciale s-au schimbat, cînd favo abile, cînd defavorabile traficului local. De exemplu, Pe u lipsit de ţinuturile lui miniere de sus (alipite, în 1776, la viceregatul de Buenos Aires) şi-a pierdut anexa ca e, p in cere ile ei de hrană şi de produse textile, ii echilibra economia. Şi încă odată, Noua Spanie a fost încercată de spăimîntătoare zgudui i, provocate de foametea repetată din 1785 şi 1786.

Destinul de ansamblu al Americii hispano-po tugheze, ce se va numi mai tîrziu America Latină, depinde evident de un ansamblu mai la g decît el, adică de totalitatea *economiei-univers* europene în raport de care această Americă nu este decît o zonă periferică şi bine st unită. Va putea ea să-şi rupă legăturile de aservire? Da şi nu. Mai ales nu. Şi asta din multe motive, cel mai important fiind faptul că Brazilia şi America spaniolă,

O imagine a muncii în minele de aur din America Latină

chiar dacă aveau ici-colo nave și chiar marinari, nu erau puteri maritime (altfel stau lucrurile în ceea ce privește Statele Unite, ai căror marinari au fost adevărații „părinți fondatori" ai patriei). America hispanică, încă înainte de sec. XVIII și într-o și mai mare măsură în cursul acestui secol hotărîtor, a trăit sub o dublă dependență, cea a metropolelor iberice (Portugalia și Spania) și cea a Europei (și în primul rînd a Angliei). Coloniile engleze nu avuseseră de rupt decît un singur lanț, cel care le lega de Anglia, și asta fusese de ajuns. Cealaltă Americă, dimpotrivă, nu s-a eliberat de Europa o dată cu sfărîmarea dependenței sale față de metropole. Ea a scăpat numai de unul din cei doi stăpîni care o supravegheau și o exploatau de multă vreme. Cum să fi renunțat Europa la aurul și la argintul Americii? Încă înainte de revoluțiile independenței s-au năpustit cu toții, încercînd să pună mîna pe moștenirea a cărei deschidere părea apropiată. Englezul a ocupat Buenos Aires în 1707, dar nu a izbutit să păstreze orașul; francezul a invadat Portugalia în 1807, Spania în 1808, grăbind emanciparea coloniilor spaniole.

Era justificată graba asta, lăcomia asta? Era ea întemeiată sau acționa un miraj? Era America, în acest început de sec. XIX, comoara, comorilor lumii, așa cum credea Nicole Bousquet? Pentru a rezolva problema am avea nevoie de cifre, de o estimare a produsului național brut[1] al Americii spaniole și al Braziliei, apoi de o estimare a surplusului pe care America hispanică îl putea furniza Europei, pentru că acest surplus era comoara reală, cea pe care puteau pune mîna.

Unica evaluare credibilă a fost întocmită, numai pentru Noua Spanie, în 1810, de către secretarul *consulado*-ului de Vera Cruz, José Maria Quiros. Și ea nu dă decît producția fizică a Noii Spanii, adică, în milioane de pesos (cifrele sînt rotunjite): agricultura 138,8; manufacturi 61; produse miniere 28; total 227,8 (în procente, aportul minier nu se ridică deci, ceea ce este de mirare, decît la 12,29% din total). Dar cum să treci de la producția fizică la produsul național brut? Adăugînd, în primul rînd, uriașa valoare a fraudei și ținînd seama de masa serviciilor, și ea importantă: într-adevăr, Mexicul este lipsit de rîuri navigabile, transporturile făcute cu ajutorul caravanelor de catîri au un volum mare, sînt dificile, teribil de costisitoare. Valoarea pe care ar putea-o atinge deci produsul național brut n-ar putea totuși depăși 400 milioane de pesos. Și cum de obicei se spune că producția *minieră* a Noii Spanii era egală cu producția restului Americii spaniole am putea oare, prin extrapolare, să propunem pentru aceasta din urmă (16 milioane de locuitori) un produs național brut de două ori mai mare decît cel mexican, adică maximum 800 milioane de pesos? În sfîrșit, dacă acceptăm pentru Brazilia anului 1900 calculele avansate de J.A. Coatsworth, produsul național brut al acesteia ar fi ceva mai mic de jumătate din cel al Mexicului, adică circa 180 milioane de pesos. America „latină", în ansamblul ei, ar atinge, prin urmare, un produs național brut global de aproape un miliard de pesos.

Tezaurul numărul unu al lumii

Aceste cifre, foarte aleatorii, ne îngăduie cel puțin o concluzie și anume că venitul pe cap de locuitor era *scăzut*: 66,6 pesos pentru fiecare dintre cei 6 milioane de mexicani; 50 pesos pentru cei 16 milioane de locuitori ai ansamblului Americii spaniole; mai puțin de 60 pentru Brazilia care număra ceva mai mult de 3 milioane de locuitori. În 1800, după cifrele furnizate de Coatsworth, venitul pe cap de locuitor nu ar reprezenta în Mexic decît 44% din același venit în Statele Unite, care atingea pe atunci, referindu-ne la propriile noastre calcule, 151 pesos sau dolari (cele două monede fiind echivalente).

Nu ne interesează doar stabilirea nivelului de trai al locuitorilor Americii Latine; trebuie să calculăm și ce trimitea ea în Europa, în raport de ceea ce primea de acolo. Pentru anul 1785, cifrele *oficiale* arată că spre Spania s-au îndreptat mărfuri în valoare de 43,88 milioane pesos și metale prețioase în valoare de 19,41 milioane, adică un total de 63,3 milioane. În sens invers, din Spania spre America, s-au trimis produse în valoare de 38,3 milioane pesos; soldul balanței era de 25 milioane. Aceste cifre nu sînt absolute. Dacă le adăugăm partea Braziliei ajungem la 30 sau 31 milioane pesos, dar această cifră, sprijinindu-se pe date oficiale, constituie *o limită inferioară*: ea nu ține seama de contrabanda puternică. Să convertim aceste 30 milioane de pesos (5 pesos = 1 liră sterlină) în lire sterline: „tezaurul" adus de Europa din America ar fi de ordinul a 6 milioane de lire, minimum. Aceasta este, evident, o sumă uriașă, deoarece, în medie prin 1785, Europa, inclusiv Anglia, scoteau din India aproximativ 1 300 000 lire.

America hispanică (avînd circa 19 milioane de locuitori) livra, prin urmare, în fiecare an, Europei, de patru sau de cinci ori mai mult decît India (avînd cam o sută de milioane de locuitori). America constituia într-adevăr tezaurul numărul unu al lumii, un tezaur care, pe deasupra, avea tendința să crească în imaginația populară pînă la proporții fabuloase. Un agent francez scria în 1806, în momentul în care războaiele napoleoneene provocau stocarea producției minelor, pe care nimeni nu risca să o trimită pe mare: „dacă ceea ce am auzit spunîndu-se este adevărat, mai bine de o sută de milioane de piaștri, în lingouri, aur sau argint, ș-ar afla în vistieriile celor trei viceregate, de Peru, de Santa Fé [de Bogota] și de Mexic..."

Destrămarea Imperiului spaniol s-a făcut cu încetinitorul. Dar scadența era inevitabilă: din clipa în care Spania, industrializîndu-se, își relua în stăpînire coloniile, devenind altceva decît un simplu in-

[1] Indicator folosit de economia politică nemarxistă pentru a indica valoarea tuturor mărfurilor produse în țară, serviciile prestate și soldul comerțului exterior (adică diferența dintre valoarea exporturilor și cea a importurilor).

termediar între America și Europa, „căderea Imperiului era pe aproape, căci nici o altă națiune nu mai avea interes să-l păstreze spaniol". În 1825, a început goana capitaliștilor englezi spre noile state ale Americii ex-spaniole și ex-portugheze, pe ale căror piețe și în ale căror întreprinderi miniere mizele lor cresc. E logic să fie așa. Țările Europei se industrializau, urmînd exemplul Angliei, și se puneau la adăpost, asemenea ei, în spatele unor tarife vamale protecționiste. În aceste condiții, comerțul european ducea lipsă de aer. De aici, obligația de a se îndrepta spre piețele de dincolo de mări. Într-o asemenea cursă, Anglia era cea mai avantajată. Cu atît mai mult, cu cît ea folosea calea cea mai sigură și mai scurtă, aceea a legăturilor financiare. Din acel moment, legată de Londra, America Latină va rămîne la periferia *economiei-univers* europene. Statele Unite, constituite în 1787, vor avea — chiar și ele — destule dureri de cap pentru a ieși cu totul din ea.

Cu toate acestea, comoara comorilor, ca să revenim la ea, deși continuă să existe, pare să se subțieze peste măsură în sec. XIX. Faptul că toate împrumuturile „sud-americane" sînt cotate sub valoarea nominală reprezintă deja o indicație. Alte semne care vestesc perioada sumbră pe care o va cunoaște istoria Americii hispanice în prima jumătate a sec. XIX sînt: faptul că regresiunea economiei europene (1817-1851) se declanșează foarte timpuriu în America de Sud, din 1810; că această criză a periferiei are efecte perturbatoare cumplite; că produsul național brut al Mexicului dă înapoi din 1810 și pînă în 1860. „Comorile" Americii s-au împuținat, dar s-au și irosit, căci îndelungatele războaie pentru independență au fost ruinătoare. Minele părăsite, odată cu încetarea pompării, au fost năpădite de ape și în primul rînd minele mari, celebre pînă în Apus prin randamentul lor. Acolo unde extracția nu era cu totul oprită, rămînea în urmă sfărîmarea minereului; mai grav era faptul că mercurul necesar amalgamării nu mai era livrat sau era livrat la prețuri excesiv de mari. Regimul spaniol asigurase prețul relativ ieftin al mercurului, distribuit de autoritățile publice. Imediat după cucerirea independenței, minele care mai lucrau erau adesea întreprinderi mărunte, exploatate prin simple galerii de scurgere, fără instalații de pompare.

Afaceri proaste la Bursa din Londra

În sfîrșit, asistăm la primele erori de apreciere ale țărilor dezvoltate în privința tehnicilor ce trebuie importate în regiunile „subdezvoltate". Să ascultăm, în legătură cu inițiativele engleze, raportul consulului francez în Mexico din 20 iunie 1826: „Orbiți de minunile pe care le-au făcut la ei acasă cu ajutorul aburului, scrie el, au crezut că acesta le va face aici aceleași servicii. Mașinile cu foc au venit, prin urmare, din Anglia și, o dată cu ele, carele trebuincioase transportării lor; n-au uitat nimic, afară de drumurile pe care să treacă aceste care. Cel mai important drum al Mexicului, cel mai umblat, cel mai bun, este cel care duce de la Vera Cruz spre Capitală. Excelența Voastră își va face o judecată despre starea în care se găsește acest drum, de va ști că trebuie să înhami zece catîri la o carosă ocupată de patru persoane și meniți să facă zece pînă la douăsprezece leghe pe zi. Pe acest drum au trebuit să urce Cordilierii carele englezești: astfel că fiecaredin aceste care nu folosea mai puțin de douăzeci de catîri; fiecare catîr făcea șase leghe pe zi și costa zece franci. Oricît de rău era acest drum, el exista totuși și cînd au trebuit să-l părăsească, pentru a se îndrepta spre mine, n-au mai aflat decît poteci; cîțiva antreprenori, scîrbiți de piedicile întîmpinate, și-au lăsat vremelnic mașinile în depozit la Santa Fé, la Encerro, la Xalapa, la Peroti; alții, mai cutezători, au făcut cu cheltuială mare drumuri care le-au dus mașinile pînă în gura minei; dar, ajunși acolo, n-au găsit cărbuni ca să le pună la lucru; acolo unde era lemn, au folosit lemnul; dar el e rar pe podișul Mexicului, iar minele cele mai bogate, cele de la Guanacuato de pildă, sînt la mai bine de treizeci de ceasuri depărtare de păduri. Minerii englezi au fost uimiți cînd au dat de aceste piedici".

Acestea erau și au rămas vreme îndelungată împrejurările care au determinat afacerile proaste și cotele triste de la Bursa din Londra. Totuși acțiunile minelor mexicane, avînd în vedere mirajul exercitat de ele asupra publicului, procuraseră anumitor capitaliști cîștiguri uriașe. Guvernul englez reușise, de asemenea, să vîndă statului mexican material de război care servise lui Wellington pe cîmpul de luptă de la Waterloo. O compensație măruntă!

Pentru Eric Williams[1], superioritatea Europei (prin asta el înțelege apropiata Revoluție industrială a continentului) s-ar trage în linie dreaptă din exploatarea Lumii Noi, în mod deosebit din ritmurile accelerate pe care le-au imprimat vieții europene beneficiile constante ale plantațiilor, în fruntea cărora el plasează cîmpurile de trestie de zahăr, lucrate de negri. Aceeași teză, și mai simplificată, a fost susținută de Luigi Borelli care înscrie modernitatea Atlanticului și a Europei la activul zahărului, și deci al Americii, în care zahărul, capitalismul și sclavia merg mînă în mînă. Dar să fi fost America, inclusiv America minieră, singura creatoare a grandorii europene? Nu, fără îndoială, tot așa cum India nu a creat, ea singură, supremația Europei, cu toate că istoricii indieni pot susține astăzi, cu argumente de luat în seamă, că revoluția industrială engleză s-a hrănit din exploatarea țării lor. ■

Versiune românească de Adrian RIZA

---

[1] Profesor de științe sociale și politice la Universitatea Harvard; s-a ocupat de problema comerțului cu sclavi negri în America Centrală.

Concursul MAGAZIN ISTORIC, ediția 1988

20 DIN 20

CÎȘTIGĂTORII

După ce în numerele 6 și 7/1988 ale revistei am publicat cele două serii de cîte 10 întrebări ale concursului, 20 din 20, iar în nr. 9 au apărut răspunsurile corecte, iată-ne ajunși acum și în faza finală a actualei ediții a concursului: cunoașterea celor 150 cîștigători ai premiilor acordate.

La fel ca și precedentele ediții, și concursul 20 din 20 s-a bucurat de o bună primire din partea cititorilor noștri, evidențiată atît prin numărul mare de participanți (5 384 concurenți, dintre care 1 499 au dat răspunsuri exacte tuturor întrebărilor), cît și prin bogata corespondență prin care cititorii noștri ne-au transmis gîndurile și opiniile lor pe marginea concursului, expresii ale dragostei și prețuirii față de istorie și de revista noastră, corespondență din care vom publica unele fragmente, în cadrul rubricii Poșta concursului din acest număr și în numerele viitoare.

Remarcăm și la actuala ediție a concursului prezența colectivă a unor pasionați cititori ai revistei noastre din întreprinderi și instituții, precum și numărul mare de cercuri de istorie școlare, care, prin participarea lor, au evidențiat și pe această cale faptul că Magazin istoric are numeroși și statornici prieteni în numeroase instituții și întreprinderi, în unități de învățămînt de pe cuprinsul patriei. Amintim, astfel, dintre participanții colectivi la concursul 20 din 20, pe lîngă cei aflați pe lista cîștigătorilor: I.C.P.G.A.—București, filiala Timișoara, Cercul de istorie de la Școala generală Holboca, jud. Iași precum și unitățile timișorene: Întreprinderea materiale de construcții, „Electrotimiș", Institutul de sudură și încercări de materiale, G.I.G.C.I. Timiș. Cooperativa „Prestarea", A.D.P.T.-Brigada I, Întreprinderea „Garofița", I.L.P.P. „PECO", Autobaza uzina-sector troleibuze, Spitalul clinic nr. 3, Laboratorul zonal de pesticide, Stațiunea didactică experimentală, Centrul de calcul electronic al C.I.U.M.M.R., I.J.P.I.P.S. Secția metal-Torontal, O.D.U.S. Ca tierul IV., Oficiul pentru studii pedagogice, Direcția județeană drumuri și poduri, Comitetul U.T.C. al Întreprinderii „6 Martie".

Îi felicităm călduros pe toți participanții la concursul 20 din 20, urîndu-le, totodată, noi succese în viață și activitate.

Înainte de a publica lista cîștigătorilor, facem cîteva precizări:

— Premiile în obiecte vor fi ridicate de la sediul redacției, București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter, începînd cu data de 1 martie 1989, între orele 14.30-16.30 (luni-vineri) și 10-13 (sîmbătă). Termenul limită de ridicare a premiilor în obiecte este de 6 luni din ziua începerii distribuirii; ele pot fi ridicate deci pînă la 31 august 1988, inclusiv.

— Cîștigătorii din provincie care nu se pot deplasa la București sînt rugați să ne solicite formularul tip pe baza căruia pot delega o altă persoană să ridice premiul. În acest scop, vor atașa la scrisorile lor un plic timbrat, pe care își vor scrie adresa completă. Redacția nu asigură expedierea premiilor prin colet poștal.

— Abonamentele la Magazin istoric pe un an și, respectiv, 6 luni, vor fi făcute începînd cu luna iulie 1989.

Precizăm că desemnarea cîștigătorilor — dat fiind numărul mare al participanților care au dat răspunsuri exacte tuturor celor 20 întrebări — s-a făcut, ca și la edițiile precedente, prin tragere la sorți.

Iată numele cîștigătorilor concursului 20 din 20, cărora le adresăm felicitările noastre pentru rezultatele obținute.

PREMIUL 1: 1 pick-up

1. MIRCEA LUPEA, Sibiu

PREMIILE 2-3: 2 aparate foto ORIZONT

1. CERCUL DE ISTORIE „SIMION BĂRNUȚIU", Liceul industrial Jibou
2. RADU-ALEXANDRU ARICESCU, București

PREMIILE 4-6: 3 aparate radio SOLO 500

1. MARIA VERONICA MAN, Sighetu Marmației
2. CERCUL DE ISTORIE, Școala generală nr. 1 Dumeni, com. George Enescu, jud. Botoșani
3. CERCUL DE ISTORIE „PINTEA VITEAZUL", Școala generală Budești, jud. Maramureș

PREMIILE 7-10: 4 ceasuri POLJOT

1. ANCA CIOBANU, Galați
2. FLORIN LUNGULESCU, Tulcea
3. IOAN BURSUC, Deva
4. AURELIA ECKEL, Lugoj

PREMIILE 11-15: 5 aparate foto SMENA 8 M

1. CERCUL DE ISTORIE „COLUMNA", I.U.G.T.C. Brașov
2. ECHIPAJUL PIONIERESC „DACIA FELIX", Școala cu clasele I-VIII Chendrea, com. Bălan, jud. Sălaj
3. ANA-MARIA PREDESCU, București
4. FĂNICA NEAGU, sat Costești Vale, com. Produlești, jud. Dîmbovița
5. ELENA N. MARCU, com. Dragodana, jud. Dîmbovița

PREMIILE 16-25: 10 truse stilou SIRIUS

1. GHEORGHE MITAR, Miercurea Ciuc
2. VALERIA MAZILU, com. Cărbunești Sat, jud. Gorj
3. IOANA CORINA PINTEA, sat Chendrea, com. Bălan, jud. Sălaj
4. CRISTIAN DRAGOMIR, com. Dragodana, jud. Dîmbovița
5. IRINA TEGLAȘ, Șimleu Silvaniei
6. MARIA DIA, sat Ciolcești, com. Leordeni, jud. Argeș
7. AUREL NICORAȘ, Aninoasa
8. CRISTINA-LIDIA ANDREI, Timișoara
9. ION ENE, București
10. KATONA ADALBERT, Sfîntu Gheorghe

(Continuare în numărul următor)

POSTA MAGAZIN ISTORIC

În prag de An Nou, 1989, adresăm tuturor cititorilor și colaboratorilor revistei, împreună cu urările noastre de multă sănătate, bucurii și fericire, tradiționalul La mulți ani! *Acum, cînd facem bilanțul anului încheiat, urăm cititorilor și colaboratorilor revistei noastre — oameni ai muncii de diferite vîrste și profesii, din toate colțurile țării — noi și importante succese în viață și activitate.*

Adresăm, de asemenea, călduroase urări de multă sănătate, fericire și succese în activitate colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Scînteii", colaboratorul nostru apropiat în procesul de tipărire a revistei, precum și colegilor din biblioteci, muzee, arhive pentru deosebita lor solicitudine și cooperare.

Aceleași calde și prietenești urări transmitem prietenilor și difuzorilor revistei din întreprinderi, instituții, școli și facultăți, de la orașe și sate, tuturor celor care difuzează și popularizează revista noastră.

LUMEA 25

Primul săptămînal românesc de politică externă Lumea a intrat în cel de al 26-lea an de apariție. De un sfert de secol revista Lumea reflectă ampla deschidere spre lume căreia i-au dat contur și substanță orientările celui de-al IX-lea Congres al P.C.R. în strînsă conexiune cu fenomenul internațional contemporan. Politica externă, dinamică, realistă, principială promovată de România socialistă pe plan mondial, contribuțiile de cea mai mare valoare la cauza libertății, independenței, păcii, progresului și colaborării popoarelor, ale președintelui Nicolae Ceaușescu, eroul păcii, sînt, număr de număr, prezentate, analizate, comentate în primul săptămînal românesc de politică externă. Prin aceasta, revista Lumea și-a cîștigat prețuirea sutelor de mii de cititori care văd în recunoașterea de care se bucură pretutindeni politica externă românească, locul demn al națiunii noastre între națiunile libere ale globului, o parte integrantă a istoriei noastre contemporane, un puternic și legitim motiv de mîndrie patriotică.

PE NERA, ÎN BANAT

IOAN ARPAȘ, din Timișoara: În nr.6/1988 ați publicat o știre din ziarul România din 16 iunie 1938 referitoare la un Popa Simeon, din Hălmagiu, care „la anul 1450 a scris cele patru evanghelii în limba literară a timpului său".

În realitate, precizează cititorul nostru, după cum a demonstrat prof. **Traian Mager** în revista **Hotarul** din Arad, nr. 5-6/1936 și în lucrarea sa **Ținutul Hălmagiului. Contribuții la istoria unirii. 1918-1919, Arad,** 1938, acest Popa Simeon a trăit în Banat, într-un sat de pe apa Nerei, unde, într-adevăr, a sfîrșit de scris acel tetraevanghel „la anul 1450, luna iulie, ziua 10, în zilele lui Io Iancu voievod", după cum consemnează o însemnare aflată la sfîrșitul manuscrisului.

POȘTA CONCURSULUI

S-a încheiat deci și concursul 20 din 20. Numele cîștigătorilor sînt publicate în pagina 62 a acestui număr și vor continua în numărul viitor.

Din bogata corespondență sosită pe adresa acestui concurs, reproducem — ca și cu alte ocazii — cîteva fragmente, semnificative pentru largul interes cu care a fost primit de cititorii noștri, precum și pentru marea prețuire pe care aceștia o acordă istoriei.

Astfel, IONEL NEGRU, din Timișoara, secretar adjunct al Comitetului de partid al Secției Mașini de ridicat și utilaj minier I din cadrul Întreprinderii mecanice Timișoara, după ce ne aduce la cunoștință faptul îmbucurător că, numai în această secție a marii întreprinderi timișorene, Magazin istoric are 105 abonați, continuă: În semestrul I 1988, secția noastră și-a realizat și depășit sarcinile de plan la toți indicatorii, situîndu-se pe locul întîi în cadrul întrecerii socialiste la nivel de întreprindere. Colectivul secției noastre realizează 1,5 miliarde lei producție marfă pe an, producție destinată atît economiei naționale cît și exportului. Revista dv. este citită cu mult interes și, pe lîngă cele 105 abonamente, avem la punctul nostru documentar o colecție completă **Magazin istoric.**

Din aceeași întreprindere timișoreană, ne scrie un grup de muncitori din cadrul Secției sculărie, în numele cărora semnează MARINEL COJOCAR, strungar, GHEORGHE MATHE, lăcătuș, JEAN STĂNUȘOIU, strungar, ANA TANASĂ, sculer, car ne mărturisesc satisfacția și interesul cu care au participat la acest concurs.

Tot din Timișoara, o scrisoare semnată de OCTAVIAN VĂSIAN, TEREZIA DORNEANU, PETRU ȚĂRANU, AUGUSTIN BOTOȘ și RODICA SAS ne aduce vești din partea cititorilor și prietenilor revistei noastre din cadrul Întreprinderii pentru livrarea produselor petroliere „Peco", unde Magazin istoric are, de asemenea, un mare număr de abonați: Este primul nostru concurs la care participăm și, cu acest prilej, mulțumim revistei pentru articolele publicate, din care ne-am îmbogățit cunoștințele privind atît istoria poporului nostru, cît și a altor popoare.

Eleva ELENA STELIANA ȚĂGOREAN, din București, corespondentă a revistei și statornică participantă la concursurile noastre, ne împărtășește impresiile sale pe marginea unor articole apărute în ultimele numere ale revistei. La rîndul său, RADU CRĂCIUN, elev al Liceului „Bolyai János", din Sfîntu Gheorghe, ne scrie: Din 1980, am participat la toate concursurile revistei, îmbogățindu-mi cunoștințele de istorie. Acest concurs, 20 din 20, mi s-a părut deosebit de interesant, prin forma atractivă de prezentare.

Din Tîrgu Jiu, NICOLAE GOLGOJAN, muncitor excavatorist la Întreprinderea minieră Rovinari, consideră concursul 20 din 20 încă un prilej de a răsfoi paginile revistei **Magazin istoric.** Multe fapte și cunoștințe istorice ne sînt reîmprospătate prin aceste concursuri care ne mențin treaz interesul pentru istorie.

În fine, mai consemnăm și aceste gînduri ale pensionarului GHEORGHE ZAMFIR, din Medgidia: Sînt un statornic cititor al revistei și participant la concursurile organizate. În activitatea mea, pe lîngă sarcinile de serviciu, desfășurînd și activitate de educator și propagandist, articolele din paginile revistei mi-au fost de un real folos. Acum, ca pensionar, studiez cu aceeași pasiune și popularizez conținutul revistei.

Mulțumim tuturor celor care ne-au scris, felicitîndu-i, totodată, pentru marea lor dragoste pentru istorie, pentru atașamentul lor față de Magazin istoric și pentru strădaniile de a populariza revista în rîndurile unor noi categorii de cititori și abonați.

CONTENTS (Romänian History) **70 YEARS SINCE THE FORMATION OF THE UNITARY ROMANIAN NATIONAL STATE: I. Ardeleanu, Al. Dobre, I. Dumitriu-Snagov, E. Ioniţă, M. Muşat, L. Oanea, I. Popescu-Puţuri, Al. Roz, M. Ştefan, Gh. Unc • E. Preda** 1938-1940. Victor Slăvescu's Diary (III) • In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **70 ANNÉES DEPUIS LA FORMATION DE L'ETAT NATIONAL UNITAIRE ROUMAINE: I. Ardeleanu, Al. Dobre, I. Dumitriu-Snagov, E. Ioniţă, M. Muşat, L. Oanea, I. Popescu-Puţuri, Al. Roz, M. Ştefan, Gh. Unc • E. Preda** 1938-1940. Victor Slăvescu — Journal (III) • À Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **70 ЛЕТ ОТ ФОРМИРОВАНИЯ РУМЫНСКОГО ЕДИНОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА: И. Арделяну, Ал. Добре, И. Думитриу-Снагов, Е. Ионица, М. Мушат, Л. Оаня, И. Попеску-Пуцурь, Ал. Роз, М. Штефан, Г. Унк • Е. Преда** 1938-1940. Виктор Славеску — дневник (III) • В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) **70 JAHREN SEIT DER GESTALTUNG DES NATIONAL-EINHEITLICHEN RUMÄNISCHEN STAATES: I. Ardeleanu, Al. Dobre, I. Dumitriu-Snagov, E. Ioniţă, M. Muşat, L. Oanea, I. Popescu-Puţuri, Al. Roz, M. Ştefan, Gh. Unc • E. Preda** 1938-1940. Victor Slăvescu — tägliche Aufzeichnungen (III) • In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) **70 AÑOS DESDE LA FORMACIÓN DEL ESTADO NACIONAL UNITARIO RUMANO: I. Ardeleanu, Al. Dobre, I. Dumitriu-Snagov, E. Ioniţă, M. Muşat, L. Oanea, I. Popescu-Puţuri, Al. Roz, M. Ştefan, Gh. Unc • E. Preda** 1938-1940. Victor Slăvescu — notas diarias (III) • En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201 ; telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDACŢIA : **Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Dorin Matei, Ioana Ursu Năstăsel, Marian Ştefan**
TEHNOREDACTOR : **Anton Tănase**
CORECTURA : **Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram**

PREZENTAREA ARTISTICĂ : **Radu Ion Popescu**

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42 427

MAREA UNIRE

1 DECEMBRIE 1918